

MİR'ÂTÜ'L-KULÛB

Sûfî Muhammed Dânişmend

Hazırlayan

Prof. Dr. Necdet Tosun

MİR'ÂTÜ'L-KULÛB

İnceleme Araştırma Dizisi

Yayın No: 67

Yazar

Prof. Dr. Necdet Tosun

Yayın Koordinatörü

Harun Sarıgül

ISBN: 978-9944-237-81-9

Baskı Tarihi: 18 Haziran 2020

Tasarım / Baskı:

merkezrepro Basım Yay. Ltd. Şti.

© Ahmet Yesevi Üniversitesi

Mütevelli Heyet Başkanlığı

Taşkent Cad.

Şehit H. Temel Kuğuoğlu Sok.

No: 30

06490 Bahçelievler/ANKARA

Tel: 0312 216 06 00

Faks: 0312 223 34 29

www.ayu.edu.tr

yayinlar@yesevi.edu.tr

Kitapta ifade edilen fikir ve görüşler sadece yazarlarının olup, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığı'nın görüşlerini yansıtmazlar.

İÇİNDEKİLER

3	Takriz
5	Önsöz
7	Birinci Bölüm: Müellif ve Eser Hakkında
9	A) Müellif: Sûfi Muhammed Dânişmend
21	B) Eser: MİR'ÂTÜ'L-KULÛB
21	1) Eserin Nüshaları
23	2) Eserin Müellife Âidiyeti Meselesi
24	3) Eserin Muhtevâsı
31	İkinci Bölüm: Eserin Çevrimyazımı
71	Üçüncü Bölüm: Eserin Sadeleştirilmesi (Tercümesi)
101	Dördüncü Bölüm: Eserin Arap Harfli Türkçe Metni
133	Ek: Eserin Yazmalarından Örnek sayfalar

TAKRİZ

XII. asırda Türkistan'da yaşayan, Hazret-i Türkistan Ahmed Yesevî bir büyük ahlâk, aşk ve irfân adamı, bir Allah dostudur. Türk Kültür tarihimizin de önemli şahsiyetlerinden birisidir. O, sadece Yûsuf Hemedânî Hazretlerinin gönlünde yaktığı İslâm'ın aşk ve irfan kıvılcımını kendinden sonraki tâliplere aktarmakla kalmamış, yetiştirdiği aksiyoner alperenleri Asya'nın bir ucundan Avrupa içlerine kadar göndererek insanlara adalet, tevazu, birlik ve dirlik düşüncesini telkin etmiştir.

Ahmed Yesevî hazretleri Türklerin İslâm ile tanışmasında âdetâ köprü vazifesi gören, Kur'an ve sünnete dayalı İslâm anlayışını bizlere tanıtan şahsiyettir. Yetiştirdiği talebeleri ile bu anlayışı Anadolu'ya kadar taşımış Türk-İslâm tasavvufunun şekillenip gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Sûfî Muhammed Dânişmend de Ahmed Yesevî'nin yetiştirdiği gönül erlerinden biridir. O da halifesi olduğu Ahmet Yesevî hazretleri gibi insanımızı aşk ve irfana davet eden kurucu bir kişiliktir. Otrâr'da yaşayıp kırk yıl kadar irşâd ile meşgul olmuş, kendi zamanında İslâm çizgisi dışına çıkan ve umumi olarak râfizilik, zındıklık ve mülhidlik olarak nitelendirebileceğimiz gayr-ı sünnî akım ve yollara karşı Kur'an ve sünnet bayrağını açan bir gönül eri olmuştur.

Ahmed Yesevî'nin vefatından sonra Yesi şehrindeki dergâhında damadı Karaçukî Süleyman Hoca şeyh ve postnişîn olmuştu. Karaçukî Süleyman Hoca ise vefatından önce buradaki irşâd vazifesini Süzük Ata'ya bıraktı. Süzük Ata'yı manevi anlamda eğiterek kemale ulaştıran kişi de yine Sûfî Muhammed Dânişmend'dir. Merkez dergah Yesi

şehrinde olmakla beraber, Yesevî'nin halifelerinden Hakîm Ata Harezmi bölgesinde, Sûfi Muhammed Dânişmend de Otrâr'da dergâh kurup halkı irşâd etmişlerdir. Böylece Yesevîlik üç ana merkezden (Yesi, Harezmi, Otrâr) yayılmaya başlamıştır. Sûfi Muhammed Dânişmend'den sonra bu Yesevî kolu müridleriyle Taşkent, Kazıgurt-Turbat ve Taraz bölgelerine taşınmıştır.

Sûfi Muhammed Dânişmend'in Türk kültürü açısından diğer bir önemli yanı ise onun kaleme aldığı Mir'âtü'l-Kulûb adlı eserdir. Ahmed Yesevî'nin tasavvufî görüşlerini derlemek gâyesiyle yazılmış bu eser, şerîat, tarîkat ve hakikat kavramları etrafında İslâm ve tasavvuf kuralları, tarîkat âdâbı ve mârifetullah gibi konulara temâs ediyor. Bu yönleriyle eser, hem Yesevîlik tarih ve kültürü, hem de Türk dili ve edebiyatı açısından oldukça eski ve mühim bir kaynak niteliğindedir.

Türk kültürü için önemli olan bu eserin üniversitemiz tarafından basılmasının doğru olacağını düşünerek elinizdeki bu kitabı hazırladık. Mir'âtü'l-Kulûb adlı eserin hazırlanmasında emeği geçen Prof. Dr. Necdet Tosun'a ve eserin ortaya çıkmasında gayretlerinden dolayı Harun Sarıgül'e şahsım ve üniversitem adına en kalbî şükranlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Musa Yıldız
Mütevelli Heyet Başkanı

ÖNSÖZ

Orta Asya'nın İslamlaşmasında ve tasavvuf kültürüyle buluşmasında önemli katkıları olan Hoca Ahmed Yesevî, yazdığı Türkçe şiirlerle de Türk dili ve edebiyatının gelişmesinde etkili olmuş bir şahsiyettir. Kendisinden sonra yetiştirdiği talebe ve müridleriyle devam eden tasavvuf yolu "Yeseviyye" adıyla anılmış ve XII. asırdan XIX. asrın sonlarına kadar Orta Asya'nın ilim ve irfan dünyasında izler bırakmıştır.

Genel anlamda Orta Asya tasavvufunu ve özelde Yesevî kültürünü doğru bir şekilde anlayıp yorumlayabilmek için bu bölgede yaşamış olan mutasavvıfların eski ve kaynak niteliğindeki eserlerini bulup neşretmek fevkalâde önem arz etmektedir. Çünkü elde yeterli kaynak olmadan yapılacak yorumlar mesnedsiz tahminlerden öteye geçemez ve araştırmacıları yanlış sonuçlara götürebilir.

Hem Orta Asya tasavvuf kültürü, hem de Türk dili ve edebiyatı açısından oldukça mühim bir eser olan *Mir'âtü'l-kulûb*'u 1997 senesinde, -o günkü şartlarda ulaşabildiğimiz İsveç/ Uppsala'daki tek nüshaya istinâden- neşre hazırlamış ve makale şeklinde yayınlamıştık. Ancak aradan geçen zaman içinde eserin Taşkent ve Almatı nüshalarını da temin etme imkânı oldu. İlk neşirde yazım ve okuma hatası olan yerleri bu yeni temin edilen nüshalarla karşılaştırıp daha sağlam bir metin oluşma imkânı ortaya çıktı. Ayrıca eserin, bir dergi sayfaları arasında unutulup kalmaması için kitap formatında yayınlanmasının daha faydalı ve ulaşımı kolay olacağı düşünülerek bu sefer kitap olarak hazırlanmış oldu.

Ayrıca ilk neşirdeki çevrimyazıda kullanılmayan transkripsiyon alfabetesi bu neşirde kullanıldı. Buna ek olarak, Çağatay Türkçesi okumaya yeni başlayan gençlere faydalı olacağı düşünülerek, Türkçe metnin Arap harfli bilgisayar dizimi yapıldı. Son olarak metin günümüz Türkiye Türkçesine uyarlanıp sadeleştirildi. Bu üç bölüme, eser ve yazarı hakkında bir de başlangıç bölümü eklenerek *Mir'âtü'l-kulûb* dört bölüm hâlinde ilim dünyasının ve okuyucuların hizmetine sunulmuş oldu.

Eserin bilgisayara dizimi konusunda teknik desteklerinden dolayı Farhat Yusupov ve Âdem Çayan beylere müteşekkirim. Eserin makale şeklinden çıkıp kitap hâlinde tekrar yayınlanması konusundaki teşviklerinden dolayı da Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Musa Yıldız beye ayrıca şükranlarımı arz ederim. Onun ısrarlı teşvikleri olmasaydı 23 yıl aradan sonra tekrar bu esere belki de vakit ayıramazdım.

Hicrî VI. (miladî XII.) asrın sonlarında kaleme alındığı tahmin edilen ve yazıldıktan sonra bir asır içinde bazı ilaveler yapılmış olması muhtemel olan, neticede hicrî VII. (m. XIII.) asırda son şeklini aldığı anlaşılan bu eserin, sekiz asır sonra bugün tekrar ilim ve irfan dünyamıza yeni bir ışık olması umuduyla...

Prof. Dr. Necdet Tosun

İstanbul, 2020

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜELLİF VE ESER HAKKINDA

MÜELLİF: SÛFÎ MUHAMMED DÂNİŞMEND

Hoca Ahmed Yesevî'nin hicrî 562 (m. 1166) senesindeki vefatından sonra Yesi şehrindeki dergâhında damadı Karaçukî Süleyman Hoca şeyh ve postnişîn olmuştu. Yesevî'nin halifelerinden Hakîm Ata Harezm bölgesinde, Sûfî Muhammed Dânişmend de Otrâr'da dergâh kurup halkı irşâda başlamışlardı. Böylece Yesevîlik üç ana merkezden (Yesi, Harezm, Otrâr) yayılmaya başladı. Merkez tekke olan Yesi'deki dergâhın ikinci postnişîni ve Ahmed Yesevî'nin damadı olan Karaçukî Süleyman Hoca vefatından önce buradaki irşâd vazifesini (postu) Süzük Ata'ya bıraktı. Süzük Ata, tasavvufî eğitimini Otrâr'daki Sûfî Muhammed Dânişmend'den almıştı. Ayrıca Ahmed Yesevî'nin ailesiyle yakınlığı vardı¹. Ancak Süzük Ata'nın bu dergâhtaki postnişînliği çok uzun sürmedi. Ahmed Yesevî'nin torunu (Yesevî'nin öz kızı Gevher Hoştâc ile damadı Karaçukî Süleyman Hoca'dan

¹ Yesi (yeni adıyla Türkistan) şehrinin 5 km. kadar uzağındaki Karaçuk (Qorachiq) kasabası halkının sözlü rivayetine göre Ahmed Yesevî'nin kızı Gevher Hoştâc'ın üç oğlu vardı: İmâd, Sa'dân ve Mustafa (Süzük Ata). Yazılı kaynaklarda ise Gevher Hoştâc'ın Karaçukî Ahmed Hoca isminde sadece bir oğlundan bahsedilir. Ahmed Yesevî'nin torunu olan bu Karaçukî Ahmed Hoca'nın oğlunun adı da İmâd Şeyh'tir. Bk. Ahmed Nâsiruddîn Merghinânî, *Silsile-i Nisbet-i Meşâyih*, Özbekistan Fenler Akademisi Biruni Şarkiyat Enstitüsü Ktp., nr. 11290, vr. 3b. Öte yandan, Ahmed Yesevî'nin Cemîle adında bir de üvey kızı vardır. Kaynaklarda bu üvey kızının Sa'dân ismindeki oğlundan bahsedilir. Nesebnâmelerde çelişkili bilgiler olmakla birlikte, Süzük Ata, Yesevî'nin öz kızı Gevher Hoştâc'ın değil, üvey kızı Cemîle'nin oğlu olabilir. Yesevî'nin üvey (evlatlık) kızı Cemîle hakkında bkz. Aşirbek Muminov ve dğr., *İslamizatsiya i Sakralne Rodoslovnie v Sentralnoy Azii*, Almatı 2008, II, 94-95, 193, 234.

doğan) Karaçukî Ahmed Hoca yaş ve mâneviyat itibariyle kemâle erince, Süzük Ata Yesi'deki dergâhın postnişinliğini ona devredip kendisi Taşkend'e gitti ve orada vafat etti. Yesevî'nin torunu Karaçukî Ahmed Hoca da yaşlanınca Yesi'deki dergâhı Mevlânâ Safiyyüddin Urung-koylakî'ye bıraktı. Mevlânâ Safiyyüddin, Ahmed Yesevî'nin kardeşi olan Sadr Hoca'nın torunu idi.

Yesi'deki merkez tekkenin posnişinliği bu şekilde devam ederken Otrâr'daki dergâhta Sûfî Muhammed Dânişmend yeni bir irşad halkası oluşturmuştu. Sûfî Muhammed Dânişmend hakkında kaynaklarda verilen bilgiler şöyledir:

Mevlânâ Safiyyüddin Urung-koylakî'nin (ö. VII./XIII. yy) *Nesebnâme*'sindeki bilgileri göre, Sûfî Muhammed Dânişmend Zernûkî, Ahmed Yesevî'nin önde gelen mürid ve halîfelerindendir. Şeyhiyle birlikte kırk defa halvete girmiş ve yine şeyhinin icâzetiyle Otrâr'a gidip tekke kurmuş, kırk yıl irşâdda bulunmuştur. Sûfî Muhammed Dânişmend'in kabri Otrâr'dadır. Önde gelen halîfesi Süksük Hâce (Süzük Hoca), onunki de Evliyâ Melik'tir ²

Yazarı bilinmeyen *Hakîm Ata Risâlesi* isimli Türkçe eserde Sûfî Muhammed Dânişmend hakkında şu rivâyet aktarılır: Günlerden bir gün kurban ayında 99.000 şeyh (derviş) hepsi hazır olup zikir ve semâ ile sohbet kuruldu. Namaz vakti olunca bütün dervişler namaza kalktılar. Hoca Ahmed Yesevî (r.a) mihraba geçti. "Acaba bu dervişlerin hangisi kemâle ermiş ve maksadına ulaşmıştır", diye

² bk.Mevlânâ Safiyyüddin, *Neseb-nâme Tercümesi* (hazr. Kemal Eraslan), İstanbul 1996, s. 50-51. Evliyâ Melik, Ahmed Yesevî'nin torunu olan Karaçukî Ahmed Hoca'nın lakabıdır. Sûfî Muhammed Dânişmend'in adı Yesevî'nin hikmetlerinde de geçer, bk. Ahmed-i Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler* (hazr. Kemal Eraslan), Ankara 1993, s. 180.

düşündü, gizli bir niyeti vardı. Bunları deneyelim, diyerek bir koyunun işkembesini (veya barsağını) ıslatıp beline bağladı, mihraba geçti. Sağında Hakîm Ata, solunda Sûfi Muhammed Dânişmend vardı. Hoca Ahmed Yesevî kırâat okuyup rükûa vardı. Koyun barsağından ses ve yel çıktı. Sonra secdeye vardı. Barsaktan su sızdı. Bu durumu gören bütün müridler “İmamın abdesti bozuldu” diyerek namazlarını bozdular. Hakîm Hoca namazını bozmadı. Sûfi Muhammed Dânişmend sol ayağını burarak basmıştı, gördü ki Hakîm Hoca ayakta duruyor, o da ayağını düzeltip namaza devam etti. Böylece Ahmed Yesevî, Hakîm Ata ve Sûfi Muhammed Dânişmend üç kişi olarak namazlarını edâ ettiler, sonra selam verip namazı bitirdiler. Ahmed Yesevî sırtını mihraba yaslayıp dervişlere dönerek şöyle dedi: “Niçin namazlarınızı bozdunuz? Benim abdestim yerindeydi. Ama sizi imtihan etmek için belime bir barsak koymuştum. İşte bakın” deyip gösterince hepsi ayağa kalktılar. Hoca Ahmed Yesevî: “Sizden bir tam mürid, bir yarım mürid kemâle ermiş” dedi. Dervişler: “Kimleri kastediyorsunuz?” diye sorunca, Ahmed Yesevî: “Tam mürid olarak Hakîm Hoca’yı, yarım mürid diye Sûfi Muhammed Dânişmend’i söylüyoruz” dediler³.

Mevlânâ Şeyh’in (ö. 916/1510) *Havârik-ı Âdât-i Ahrâr* isimli Farsça eserinde ise şöyle bir menkıbe anlatılır: Hoca Ubeydullah Ahrâr buyuruyorlardı ki: Sûfi Muhammed Dânişmend çok âlim ve takvâ sahibi bir insandı. Hoca Ahmed Yesevî gelip insanları cehrî

³ Karl G. Zaleman, “Legenda Pro Hakim-Ata: Hakîm Ata Risâlesi”, *Bulletin de l’Académie Impériale des Sciences de St. Pétersbourg (İzvestiya İmperatorskoy Akademii Nauk)*, c. IX, sy. 2, (Septembre 1898), s. 109; Anonim, *Hakîm Ata Kitabı* (hız. Münevver Tekcan), İstanbul 2007, s. 85-86.

(yüksek sesli) zikir ile meşgul edince, bunun bidat olduğunu ve Ahmed Yesevî'yi bu işten men etmek gerektiğini düşündü. Bu niyetle yola çıktığında, Ahmed Yesevî onun uyarmak ve îkâz etmek için gelmekte olduğunu sezdi. Henüz görüşmeden onun üzerinde manevî tasarrufta bulundu. Buluştukları zaman da Sûfî Muhammed Dânişmend'in işini ve mânevî hâlini tamamlayıp kemâle erdirdiler. Uzun yıllar Ahmed Yesevî'nin yanında bulunup tasavvufî eğitim görmüş, zahmet çekip keşf sahibi olmuş olan Hakîm Ata, Sûfî Dânişmend'in bir anda kemâle eriştirildiğini görünce biraz bozuldu. Ahmed Yesevî bu durumu anladı ve ona bakıp şöyle dedi: “(Üzülmenin) Faydası yok. Senin işin (manevî kemâlâtın) onun yanında tamamlanacak”. “Hazret-i Sultân Ahmed Yesevî'nin bir buçuk müridi varmış” derler ya, işte bu anlamdadır. Tam mürid Sûfî Muhammed'dir, yarım mürid ise Hakîm Ata. Ve Hakîm Ata, Sûfî Muhammed'in yanında kemâle ermiştir⁴.

Bir önceki kaynakta tam mürid Hakîm Ata iken, bu kaynakta tersi nakledilmiş, tam mürid Sûfî Muhammed Dânişmend olmuştur. Bu durum, sonraki dönemlerde bu iki şahıstan devam eden farklı Yesevî kolları arasındaki rekâbet duygusunun ürettiği rivâyetler olarak yorumlanmaktadır⁵.

Fahredden Ali Safî'nin (ö. 939/1532) *Reşahât* isimli eserinin bazı yazma nüshalarında Sûfî Muhammed Dânişmend hakkında şöyle

⁴ Mevlânâ Şeyh, *Havârik-ı Âdât-i Ahrâr*, Ârif Nevşâhî, *Ahvâl u Suhanân-ı Hâce Ubeydullâh-i Ahrâr*, Tahran 1380 hş./ 2002, içinde, s. 671.

⁵ Bkz. Devin DeWeese, “The Disciples of Ahmad Yasavî among the Turks of Central Asia: Early Views, Conflicting Evidence, and the Emergence of the Yasavî Silsila”, *Role of Religions in the Turkic Culture* (ed. Eva Csaki ve dğr.), Budapest 2017, s. 19.

denir: Hâce Ahmed Yesevî'nin dört halîfesinden üçüncüsüdür. Yıllarca irşâd makâmında bulunmuş ve halkı Hakk'a dâvet etmişlerdir. Hazret-i İşân (Ubeydullah Ahrâr) buyuruyorlardı ki: Sûfi Muhammed Dânişmend, çok âlim, dînine bağlı ve muttakî bir kişi imiş. Hâce Ahmed Yesevî Yesi'ye gelip halkı cehrî zikirle meşgûl edince, Sûfi Muhammed Dânişmend onu bu işten menetmek düşüncesiyle evinden çıkmış. Ahmed Yesevî, onun kendisini îkâz için gelmekte olduğunu mânen keşfedip daha görüşmeden onda mânevî tasarruflarda bulunmuş ve görüşme esnâsında onun işini (manevî hâlini) tamamlamış⁶.

Ahmed b. Mahmûd Hazînî'nin (ö. 1002/1593'ten sonra) *Cevâhiru'l-ibrâr*'ında Sûfi Muhammed Dânişmend Zernûkî, Ahmed Yesevî'nin birinci halîfesi olarak gösterilir⁷. Ayrıca o, Ahmed Yesevî'ye muhâlefet ile soru sormak için gelen İmâm Mergazî'nin hâfızasındaki 1000 soruyu silen kişi olarak takdîm edilir⁸.

Âlim Şeyh lakabıyla anılan Muhammed Âlim Sıddîkî (ö. 1043/1633), *Lemehât min nefehâtî'l-kuds* isimli Farsça eserinde Sûfi Muhammed Dânişmend hakkında benzer bir rivâyet nakleder. Ona göre Ahmed

⁶ Fahreddin Ali Safî, *Reşahât-ı Aynü'l-hayât* (thk. Ali Asgar Muîniyân), Tahran 1977, I, 20-21. *Reşahât*'ın Farsça tahkikli neşrinde bulunan bu rivâyet, Osmanlı döneminde yapılan tercümesinde yoktur. Çünkü o tercümede farklı bir nüsha esas alınmıştır. Fuad Köprülü, çalışmalarında bu tercümeyle esas aldığı ve *Lemehât, Tuhfetü'z-zâirîn* gibi diğer bazı kaynaklara ulaşamadığı için Sûfi Muhammed Dânişmend hakkında *Cevâhiru'l-ibrâr*'ın verdiği bilgilerle yetinmiş ve: "Sûfi Muhammed Dânişmend hakkında diğer hâl tercemesi kitaplarında hiçbir kayıt yoktur", demiştir. bk. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara 1981, s. 34 (dipnot: 17).

⁷ Ahmed b. Mahmûd Hazînî, *Cevâhiru'l-ibrâr min emvâci'l-bihâr*, İstanbul Üniversitesi, TY, nr. 3893, vr. 38b.

⁸ Hazînî, *Cevâhiru'l-ibrâr*, vr. 40a-40b, 50a-50b. Ayrıca bk. Köprülü, *İlk Mutasavvıflar*, s. 38, 89.

Yesevî'ye soru sormak için gelen İmâm Merâgî'dir. Kerâmet göstererek onun zihnindeki soruları silen kişi Hakîm Ata, kitaplarındaki yazıları silen ise Sûfî Dânişmend'dir. Sûfî Dânişmend'in yazdığı *Ahmed Yesevî Menâkıbı*'ndan bazı nakiller de yapan Âlim Şeyh⁹, onun kabrinin Yesi'ye dört fersah mesâfedeki Otrâr şehrinde olduğunu söylemektedir¹⁰.

Seyyid Zinde Ali Buhârî'nin h. 1091 (m. 1680) yılında tamamladığı *Semerâtü'l-meşâyih* isimli Farsça eserinde Sûfî Muhammed Dânişmend hakkında şu bilgiler yer alır: “Ahmed Yesevî'nin halifelerindendir. Zâhirî ve bâtinî ilimleri kendisinde toplamış idi. Rivâyet edilir ki, İmâm Merâgî birçok kitabını birkaç deveye yükleyip Hoca Ahmed Yesevî ile tartışmak için yola çıkmıştı. O henüz Yesi'ye gelmeden, Hoca Ahmed Yesevî bunu sezdi. Hakîm Ata'ya: Siz bu hocaya kalben yönelip teveccüh ve nazar edin, aklındaki bilgiler silinsin, dedi. Sûfî Muhammed Dânişmend'e de: Siz de bu hocaya kalben yönelin, kitaplarındaki yazılar silinsin, dedi. İmâm Merâgî gelip vaaz etmek için kürsüye çıktığında aklındaki bilgiler yok oldu, kitaplarına baktığında onların da silinmiş olduğunu gördü. İnkârından ve eleştiriden vaz geçti. Ahmed Yesevî'nin müridi oldu. Sonra Yesevî ona: Şimdi kürsüye çıkıp vaaz edin, deyince unuttuğu ilimler tekrar aklına geldi, kitaplarını da yazılı olarak buldu”¹¹.

⁹ Âlim Şeyh (Muhammed Âlim Sıddikî), *Lemhât min nefehâti'l-kuds*, İslamabad 1986, s. 38-40, 48-123.

¹⁰ Âlim Şeyh, age, s. 129-130.

¹¹ Seyyid Zinde Ali, *Semerâtü'l-meşâyih*, Taşkent, Özbekistan Fenler Akademisi Bîrûnî Şarkiyat Enstitüsü Ktp., nr. 1336, vr. 100b-101a.

Muhammed Şerîf el-Hüseynî (ö. 1109/1697-8) *Huccetü'z-zâkirîn* isimli Farsça eserinde İsmâil Ata'dan bahsederken şöyle der: “Şu konu kapalı kalmasın ki, Hz. Sultân İsmâil'in üç mânevî nesebi (intisâb ve icâzeti) vardır. Birincisini, Şeyh Mustafa (k.s)'dan almıştır ki ona bazıları Süzük Ata, bazıları da Süksük Ata diyorlar. Onlar Hz. Sûfi Dânişmend'den ve onlar da Hz. Hâce Ahmed Yesevî'den almışlardır”¹². (Bu rivâyetten, Sûfi Dânişmend'in halîfesi Süzük Ata'nın asıl isminin Şeyh Mustafa olduğunu anlıyoruz. *Hadîkatü'l-ârifîn*'de ise Muhammed olarak geçiyor). Âlim Şeyh gibi, Muhammed Şerîf de, Sûfi Dânişmend'in yazdığı menâkıbdan istifâde etmiştir¹³.

Nâsiruddîn Buhârî, *Tuhfetü'z-zâirîn*'de Sûfi Dânişmend'in Ahmed Yesevî'nin üçüncü halîfesi olduğunu, muttakî bir insan olup Otrâr'da Arslan Bâb'ın yakınında medfûn bulunduğunu söyler¹⁴. Oysa Ebû Tâhir Semerkandî (ö. 1251/1835'ten sonra), *Semeriyye* adlı eserinde onun Semerkand yakınlarında medfûn olduğunu, mezar taşında isminin açıkça görüldüğünü ve *Lemehât*'ta hayâtı hakkında geniş bilgi bulunduğunu söylemektedir¹⁵. Semerkandî, Sûfi Dânişmend adındaki başka bir şahsın kabrini, söz konusu şahısla karıştırmış olmalıdır. Bugün Kazakistan'da eski adıyla Yesi, yeni adıyla Türkistan şehrinin yaklaşık 50 km uzağındaki Otrâr (bugünkü telaffuzu Otırar)

¹² Muhammed Şerîf, *Huccetü'z-zâkirîn li reddi'l-münkirîn*, Süleymaniye Ktp, Reşid Efendi, nr. 372, vr. 99a.

¹³ Muhammed Şerîf, *Huccetü'z-zâkirîn*, vr. 92a. *Huccetü'z-zâkirîn*'i tedkik eden Zeki Velidi Togan, orada Şiğnâki'nin yazdığı Ahmed Yesevî hakkındaki menâkıbtan yapılan nakli yanlış anlamış, “işân” zamirini yanlış yere bağladığı için bu menâkıbın Sûfi Dânişmend hakkında olduğunu ileri sürmüştür. bk. Zeki Velidi Togan, “Yesevilige Dâir Bazı Yeni Malûmat”, *Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s. 526.

¹⁴ Nâsiruddîn Buhârî, *Tuhfetü'z-zâirîn* (nşr. Molla Muhammedî Mahtûm), Buhara 1910, s. 86.

¹⁵ Ebû Tâhir Semerkandî, *Semeriyye* (nşr. İrec Efşâr), Tahran 1343/1965, s. 111.

bölgesinde Arslan Bab türbesine 200-300 metre mesafede etrafı tel örgüyle çevrilmiş büyükçe bir toprak yığını vardır ve kenarında Kazak Türkçesi ile “Danışpan Ata” yazmaktadır. Otrar halkı tarafından Sûfi Muhammed Dânişmend'in kabrinin burada olduğu kabul edilmektedir. Ancak Otrâr şehri Moğol istilası döneminde yıkıldığı için mezar da o dönemde yıkılmış olabilir.

Sûfi Muhammed Dânişmend'in vefat tarihi bilinmemektedir. Ancak şeyhi Ahmed Yesevî genel kabule göre h. 562 (1166) senesinde vefat etmiştir. Yesevî, vefatından kısa süre önce cesedini yıkama ve kefenleme işini Sûfi Dânişmend ile Abdülhâlik Han'a vasiyet ve havâle etmiştir¹⁶. Sûfi Dânişmend'in damadı ve müridi Abdülmelik'in de h. 650 (1252) yılında vefat ettiğine dâir bir bilgi vardır¹⁷. Bu durumda Sûfi Dânişmend'in vefatı, şeyhi ile damadının vefat tarihleri arasında, yani h. VI. (miladî, XII.) asrın sonları ile VII. (m. XIII.) asrın başlarında olması muhtemeldir.

Otrâr'daki dergâhın (sûfihânenin) şeyhi olan Sûfi Muhammed Dânişmend uzun yıllar bu bölgede halkı irşâd etmiş, Otrâr idarecisi Hasan Han (b. Abdülhâlik Han) da ona mürid olmuştur. Sûfi Muhammed Dânişmend'in dergâhına bazı arazi ve sular vakf edilmiştir¹⁸. Rivâyete göre Sûfi Muhammed Dânişmend'in babası Mahmud Hoca Zernûkî, onun da babası Muhammed Hoca

¹⁶ Muminov ve dğr., *İslamizatsiya*, II, 244.

¹⁷ Ahmed Yesevî'nin vefatı için bk. Aşirbek Muminov ve dğr., *İslamizatsiya i Sakralnie Rodoslovnie v Sentralnoy Azii*, Almatı 2008, II, 173, 189, 244; Gulâm Server Lâhûrî, *Hazinetü'l-asfiyâ*, Leknev 1290/1873, I, 531-532. Abdülmelik'in vefatı için bkz. Muminov ve dğr., age, II, 190, dipnot: 30.

¹⁸ Vakfeden kişi olarak Kayu Tigin ismi geçer ki, Hasan Han ile aynı kişi olması muhtemeldir. Bk. Aşirbek Muminov ve dğr., *İslamizatsiya ...*, II, 68.

Zernûkî'dir. Bu son zât, Tatike Han lakaplı Şah Muhammed'in (ö. Otrâr, 530/1135) damadıdır¹⁹.

Sûfi Muhammed Dânişmend iki önemli mürid yetiştirmişti. Birisi aynı zamanda damadı olan Abdülmelik idi. Abdülmelik (ö. 650/1252) Ahmed Yesevî'nin kardeşi (veya ağabeyi) olan Sadr Hoca'nın iki oğlundan biriydi. Kaynaklar, bu nikâh öncesi mehir konusunda bazı tartışmaların yaşandığını anlatır²⁰. Abdülmelik'in oğlu Abdâl Ali'dir²¹. Abdâl Ali'ye 19 Receb 680 (3 Kasım 1281) tarihinde Yesi'deki merkez tekkenin şeyhi Mevlânâ Safiyyüddin Urungkoylakî'nin icâzet verdiği kaydedilmektedir²².

Sûfi Muhammed Dânişmend'in diğer mürid ve halifesi ise, yukarıda adı geçen Süzük Ata'dır (bazı kaynaklarda Süksük veya Sükçük Ata şeklinde geçer). Süzük Ata'nın gerçek adı bazı kaynaklara göre Mustafa²³, bazılarına göre ise Muhammed'dir²⁴.

Rivâyete göre Süzük Ata bir gün yıkanacak çamaşırlarını bir torbaya koyup çamaşırhâneye götürür. Çamaşırcı: "İsminiz nedir? Yıkanacak

¹⁹ Aşirbek Muminov ve dğr. (ed.), *İslamizatsiya i Sakralne Rodoslovnie v Sentralnoy Azii*, II, 189-190.

²⁰ Aşirbek Muminov ve dğr. (ed.), *İslamizatsiya...*, II, 189-190. Sûfi Muhammed Dânişmend'in iki kızı varmış. Birisini Abdülmelik'e, diğerini Karaçukî Sadr Hoca'ya vermiştir. Bkz. Muminov ve dğr., age, II, 125. Karaçukî Sadr Hoca Abdülmelik'in babası, Ahmed Yesevî'nin de kardeşidir. Bk. Muminov ve dğr., age, II, 124. Bu durumda Sûfi Dânişmend iki kızını aynı âileye, bir baba ve oğluna vermiş olmaktadır.

²¹ Bir kaynakta Abdülmelik'in oğlu Yunus Şeyh, onun da oğlu Abdüla'lâ olarak kayıtlıdır. Bkz. Muminov ve dğr., *İslamizatsiya...*(ed. Devin DeWeese- Aşirbek Muminov ve dğr.), Almatı 2013, I, 525.

²² Muminov ve dğr., age, II, s. 125.

²³ Muhammed Şerif Buhârî, *Hucetü'z-zâkirin li reddi'l-münkirin*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 372, vr. 99a.

²⁴ Hoca İshâk b. İsmâil Ata, *Hadikatü'l-ârifin*, Özbekistan Fenler Akademisi Birimi Şarkiyat Enstitüsü Ktp., nr. 11838, vr. 74a.

elbisenize yazalım ki başkalarının çamaşırlarıyla karışmasın” der. Süzük Ata: “Benim adım Firavun” diye cevap verir. Çamaşırcı: “Başka isim bulamadın da mı, böyle isim koydun?” deyince, Süzük Ata şöyle der: “Aslında ismim Muhammed. Ama peygamberimizin ismini yıkanacak çamaşıra yazmak, sonra bu çamaşırı tokmakla dövmek ve bu ismi hafife almak uygun değildir. Bu sebeple ismim Firavun diyorum”²⁵.

Kabri Taşkent'te olan Süzük Ata da üç önemli mürid yetiştirmiştir. Birincisi Ahmed Yesevî'nin torunu Karaçukî Ahmed Hoca olup lakabı Evliyâ Melik'tir²⁶. İkincisi Melikü'z-zühhâd lakaplı bir zât olup Taraz bölgesinde idarecilik de yapmış, kendisinden sonra Ebu'n-Nûr Süleyman Âşık şeyh olmuştur²⁷. Süzük Ata'nın üçüncü önemli müridi İbrahim Ata'dır. İbrahim Ata'nın oğlu İsmail Ata, onu da oğlu Hoca İshâk'tır. Bu son zât (Hoca İshâk) h. VIII. (m. XIV.) asrın ortalarında Çağatay Türkçesi ile *Hadikatü'l-ârifin* isiminde mühim bir tasavvufî eser kaleme almıştır²⁸. İsmail Ata ile Hoca İshak'ın türbeleri Kazakistan'ın güneyinde Kazıgurt ilçesinin Turbat kasabasındadır.

Bu bilgilerden anlaşıldığı üzere, Ahmed Yesevî'nin müridi olan Sûfî Muhammed Dânişmend Otrâr'da yaşayıp irşâd ile meşgul olmuş,

²⁵ Hoca İshâk b. İsmâil Ata, *Hadikatü'l-ârifin*, vr. 74a.

²⁶ Karaçukî Ahmed Hoca, dedesi Ahmed Yesevî'nin (ö. 562/1166) vefat ettiği günlerde yani h. 562'de doğmuş (bkz. Muminov ve dğr., *İslamizatsiya*, II, 173-174), Evliyâ Melik ya da Melik Ata lakabı ile anılmış (age, II, 189-190) ve 92 yıl yaşamıştır (Mevlânâ Safiyyüddin, *Neseb-nâme Tercümesi*, s. 61). Bu durumda vefatı: 562+92=654 hicrî senesi olmaktadır (miladî 1256).

²⁷ Muhammed Senûsî, *es-Selsebilü'l-ma'in fi't-tarâiki'l-erba'in*, aynı müellifin *el-Mesâilü'l-aşer* isimli eserinin hâmişinde, Bingâzî 1387/1968, s. 142.

²⁸ *Hadikatü'l-ârifin*'in muhtevâsı için bkz. Necdet Tosun, *Türkistan Dervişlerinden Yâdigâr: Orta Asya Türkçesiyle Yazılmış Tasavvufî Eserler*, İstanbul 2011, s. 38-47.

kendisinden sonra bu Yesevî kolu müridleriyle Taşkent, Kazıgurt-Turbat ve Taraz bölgelerine taşınmıştır.

Sûfi Muhammed Dânişmend'e iki eser nisbet edilmektedir. Birincisinin adı bilinmemekle birlikte Ahmed Yesevî'nin hayatı ve sözlerine dâir olduğu anlaşılmaktadır. Bu eserden nakillere, Âlim Şeyh'in (ö. 1043/1633) *Lemehât* ve Muhammed Şerîf'in (ö. 1109/1697) *Huccetü'z-zâkirîn* isimli Farsça eserlerinde rastlanmaktadır. *Lemehât*'ta şöyle denir: "Sûfi Dânişmend rahmetullahi aleyh Hz. Sultânü't-tarîka'nın (Ahmed Yesevî'nin) menâkıbında buyurmuşlar ki: Onların üstâdı Hızır aleyhisselâm'dır"²⁹. "Onların (Yesevî'nin) menakıbının sâhibi Sûfi Dânişmend der ki: Onların intisâbı Şeyh Şihâbeddin es-Sühreverdî es-Siddîkî'yedir"³⁰. "Azîzim! Hz. Sultân'ın (Ahmed Yesevî'nin) bazı mübârek sözlerini - ki Sûfi Dânişmend onların menâkıbı hakkında derlemiştir-zikredeceğiz, dinle! Hoca Ahmed Yesevî (k.s) gayret konusunda şöyle buyurmuşlar: Gayret, Hak'tan gayrısını gönülden çıkarman, Hak'tan başka her şeye (mâsivâya) düşman olman, onları kalpten temizlemen ve gayrı düşünmeyi şirk olarak kabul etmendir..."³¹.

Burada yapılan nakiller, Sûfi Muhammed Dânişmend'e nisbet edilen ikinci eser olan *Mir'âtü'l-kulûb*'da geçmediğine göre, bu adı bilinmeyen birinci eser, farklı bir eser olmalıdır. Âlim Şeyh *Lemehât* isimli eserinde Ahmed Yesevî'den birçok nakiller yapmakta (s. 48-123) ve bu bölümün sonunda: "Azîzim! Ahmed Yesevî'nin bazı mübârek sözlerini özetledik" demektedir. Bu bölümdeki nakillerin

²⁹ Âlim Şeyh, *Lemehât min Nefehâti'l-kuds*, s. 38.

³⁰ Âlim Şeyh, *age*, s. 39-40; Muhammed Şerîf Buhârî, *Huccetü'z-zâkirîn*, vr. 92a.

³¹ Âlim Şeyh, *age*, s. 48-49.

çoğu, Sûfi Dânişmend'in adı ve orijinal dili bilinmeyen eserinden yapılmış olabilir. Bu durumda Sûfi Dânişmend'in adı bilinmeyen ama *Menâkıb-ı Ahmed Yesevî*'ye dâir diye anılan ilk eserinin geniş bir özetinin *-Lemehât*'taki Farsça nakiller sayesinde elimizde olduğunu söyleyebiliriz.

Sûfi Dânişmend'e nisbet edilen ikinci eser ise Çağatay Türkçesiyle yazılmış olan *Mir'âtü'l-kulûb*'dür.

ESER: MİR'ÂTÜ'L-KULÛB

Eserin Nüshaları:

Uppsala nüshası

İsveç'in Uppsala şehrindeki Üniversite Kütüphânesinde, 472 numaralı mecmûa içinde 158b-177a varakları arasındadır³². Toplam 534 varak olan bu mecmûa 1249/1833 senesinde istinsâh edilmiştir. Mecmûadaki diğer belli başlı eserler şunlardır: Sûfi Allahyâr, *Meslekü'l-muttakîn*; Salâh b. Mubârek Buhârî, *Enîsü't-tâlibîn ve uddetü's-sâlikîn*; anonim, *Nesebnâme-i Hâce Ahmed Yesevî ve Nesebnâme-i İsmâil Ata*; Hoca İshâk b. İsmâil Ata, *Risâle (Hadîkatü'l-ârifîn'in kısa bir özeti)*; Abdullah Dihlevî, *Risâle*; *Reşahât* ve Muhammed Pârsâ'nın *Tahkîkât*'ından birer bölüm; Ahmed Kâsânî, *Vâkı'a-i Hakkâniyye*³³. Bu mecmuadaki *Mir'âtü'l-kulûb* nüshası bozuk bir hatla yazılmıştır. Bu tek nüshaya istinâden eserin çevrimyazısı ve Türkiye Türkçesine çevirisi 1997'de ilk defa tarafımızdan yapılmış ve makale şeklinde yayınlanmıştır³⁴. Bu makaleden istifâdeyle daha sonra eserin Kazakça³⁵ ve Özbekçe³⁶ neşirleri de yapılmıştır.

³² Sûfi Muhammed Dânişmend, *Mir'âtü'l-kulûb*, İsveç (Sweden), Universitätsbibliothek zu Uppsala, No. 472/15, vr. 158b-177a; K. V. Zetterstéen, *Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Uppsala*, Uppsala 1930, I, 307.

³³ Zetterstéen, age, I, 305-313.

³⁴ Necdet Tosun, "Yeseviliğin İlk Dönemine Âid Bir Risâle: Mir'âtü'l-kulûb", *İLAM Araştırma Dergisi*, c. 2, sy. 2 (1997), s. 41-85.

³⁵ Aziret Sultan Hoca Ahmet Yesevi, *Konıldın Aynası (Mir'âtü'l-Kulûb)*, (hız. Dosay Kencetay Tursınbayoğlu), Ankara 2000.

³⁶ Sûfi Muhammed Dânişmend, *Mir'âtü'l-Kulûb* (Hoca Ahmad Yassaviy, *Devân-ı Hikmat: Yangi Topılğan Namûnalar* (Hız. Nâdirhan Hasan) kitabının içinde, Taşkent 2004, s. 139-175.

Taşkent Nüshaları

Özbekistan'ın Taşkent şehrinde, Özbekistan Fenler Akademisi Biruni Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi, 3. Kısım'da (Hamid Süleymanov Yazmaları bölümünde) *Mir'âtü'l-kulûb*'un iki yazma nüshası vardır. Bunlardan biri (nr. 3004, vr. 1b-17a) hicrî 1252 senesinde (1836) istinsah edilmiştir. Bu nüsha, Uppsala nüshasıyla büyük benzerlik arz eder. Hattı Uppsala nüshasına göre daha düzgündür. Anlam yönünden Uppsala nüshasında problemlili olan bazı kelime veya cümleler bu Taşkent nüshasında daha düzgün ve anlamlıdır. Eserin bir diğer nüshası aynı bölümde 2851 numaradadır (vr. 1b-21a).

Almatı Nüshası

Kazakistan'ın Almatı şehrindeki Millî (Uluttuk) Kütüphane'de 1622-386 numarada kayıtlı mecmuanın ikinci risâlesidir (vr. 12a-39b). Bu mecmuanın birinci risâlesi Ahmed Yesevî'nin *Fakrnâme* isimli Türkçe eseridir. İkinci risâle *Mir'âtü'l-kulûb*, üçüncü risâle Hakîm Ata'nın menkıbeleridir (vr. 39b-66a). Ardından *Câmiu'l-makâmât* isimli Farsça eserden muhtasar bir tercüme ile devam eder.

Mir'âtü'l-kulûb'un Almatı nüshası, Uppsala ve Taşkent nüshalarına göre daha uzun ve ilavelidir. Bazen paragraflar hattâ sayfalarca ilâveler ihtivâ eder. Öte yandan bu nüshanın başında eseri derleyen kişi olarak Sûfî Muhammed Dânişmend'in ismi geçmez. *Mir'âtü'l-kulûb*'un Uppsala ve Taşkent yazmalarına eserin kısa redaksiyonu, Almatı nüshasına ise ilaveli uzun redaksiyonu demek mümkündür. İlerleyen sayfalarda metni sunulacak olan bu çalışmada Uppsala (U) ve Taşkent (T) nüshaları esas alınmış, gerektiğinde Almatı (A) nüshasından istifade edilmiştir.

Eserin Müellife Âidiyeti Meselesi:

Sûfi Muhammed Dânişmend'e nisbet edilen *Mir'âtü'l-kulûb* adlı eserde Ahmed Yesevî'nin (ö. 562/1166) yanısıra sık sık Necmeddîn Kübrâ'dan (ö. 618/1221) nakiller yapılmış olması, üstelik Zengi Ata'nın (ö. 656/1258-9) halifelerinden Sadr Ata'ya ait olduğu anlaşılan *Sadr Ata Risâlesi*'nden bahsedilmesi bazı şüpheleri uyandırmaktadır. Zîrâ Sadr Ata, Ahmed Yesevî'den takrîben bir asır, Sûfi Dânişmend'den de yarım asır sonra (h. VII. asırda) yaşamış olması gerekir. Gerçi bu risâlede bahsedilen Sadr Ata'nın, Ahmed Yesevî'nin kardeşi olduğu söylenen Sadr Hoca olması da ihtimal dâhilindedir³⁷ ki o zaman mesele hallolur. Ancak Sadr Ata adıyla meşhur olan kişi Zengi Ata'nın halifesidir.

Öte yandan Uppsala ve Taşkent nüshalarında eseri yazan/derleyen kişi olarak Sûfi Muhammed Dânişmend'in ismi zikredilmiş ise de, Almatı nüshasında böyle bir bilgi yoktur ve Almatı nüshası metinde ilave bilgiler içermektedir. Bu durumda eserin önce Sûfi Muhammed Dânişmend tarafından hicrî VI. (m. XII.) asrın sonlarında kaleme alındığı, zamanla bazı dervişler tarafından esere eklemeler yapılarak hicrî VII. (m. XIII.) yüzyılda son şeklini aldığı tahmin edilebilir. Bu yönüyle eser, hem Yesevîlik tarih ve kültürü, hem de Türk dili ve edebiyatı açısından oldukça eski ve mühim bir kaynak niteliğindedir.

³⁷ Mevlânâ Safiyyüddîn, *Neseb-nâme Tercümesi*, s. 48-49. Yesevî'nin kardeşi Sadr Hoca'nın h. 570 (m. 1174) senesinde vefat ettiği nakledilir. Bk. Muminov ve dğr., *İslamizatsiya*, II, 189, dipnot: 29.

Eserin Muhtevâsı:

Mir'âtü'l-kulûb, Ahmed Yesevî'nin tasavvufî görüşlerini derlemek gâyesiyle yazılmış bir eserdir. Ancak eserde Necmeddîn Kübrâ ve diğer bazı mutasavvıfların görüşleri de nakledilmektedir. Eser üç bölümden oluşur: Şerîat, tarîkat ve hakîkat. Birinci bölümde İslâmî ve tasavvufî kurallar, ikinci bölümde tarîkat âdâbı, üçüncü bölümde ise mârifetullah konularına temâs edilir. Eserde, irşâda ehil olmayan kişilerin şeyhlik iddiâsında bulunmaları şiddetle tenkîd edilmiştir.

Eserde önce şeriat, tarîkat ve hakikat kavramları izah edilir ve şöyle denir:

Sultânü'l-ârifin (Ahmed Yesevî) der ki: “*Şerîat, zâhiren uzuvlarla amel (ve ibâdet) etmek; tarîkat, kalp ile (ihlâs ve huşû ile) amel etmek; hakîkat ise sır (kalbin içindeki cevher, gönül) ile amel etmektir...*”

Sultânü'l-ârifin (Ahmed Yesevî) der ki: “Kendisine uyulan önder insanlar üç kısımdır: Şerîat önderleri âlimler ve pâdişahlardır, tarîkat önderleri şeyhler ve sûfilerdir, hakîkat önderleri de ârifler ve Hakk Teâlâ'ya yakın olan velîlerdir”...

Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: “Bazı insanlar şeriat yolunda yürüyorum, bazıları tarîkat yolundayım derler, bazıları da hakikat yolunda yürüyorum deyip iddiâda bulunur. Şerîatla yürüdüğünü iddiâ edenlere mü'min ve müslüman derler. Tarîkat yolunda yürüyenlere şeyh, sûfî ve zâhid derler. Hakîkat yolunda yürüyenlere de ârif, âşık ve muhib derler”.

Eserin birinci bölümü olan “**Şerîat**” konusunda şöyle denir:

Sûfi Muhammed Dânişmend, Sultânü'l-ârifîn'den (Ahmed Yesevî'den) nakleder ki: “Bir kimsenin şerîatı tamam olmadan tarîkat yoluna girmesi (doğru) olmaz. Kişi benlikten yani kibirden vaz geçip yokluğa (fenâ makâmına) erişse, ölmeden önce ölse (nefsini terbiye etse), sonra tarîkata girse (câiz ve uygun) olur”.

Eserin ikinci bölümü olan “**Tarîkat**” konusunda şöyle denir:

Haberde nakledilir ki: “Ruhların anası, Muhammed (a.s)’dır ve cesedlerin anası Âdem (a.s)’ın cesedidir. Tenler (bedenler) atası, Âdem (a.s)’ın tenidir, demişler. *En iyisini bilen Allah’tır.* Hz. Muhammed (a.s)’ın rûhundan önce ruh yaratılmadı ve dahi Âdem (a.s)’ın zâtından önce beden yaratılmadı. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a)’in rûhu ruhların atası oldu. Âdem (a.s)’ın bedeni de bedenlerin atası oldu”.

Bu paragrafta anlatılmak istenen şey Hakîkat-ı Muhammediyye konusudur. Tasavvuf tarihinde klasik kaynaklarda bulunmayan bu düşünce zamanla sûfiler arasında kabul görmeye başlamıştır. Bu anlayışa göre, Cenâb-ı Hakk’ın ilk yarattığı şey Hz. Peygamber’in ruhudur. Buna “Hakîkat-i Muhammediyye”, “Nûr-i Muhammedî” veya “Taayyün-i Evvel” denir. Sonra bu ruhtan bütün kâinât yaratılmıştır.

Ahmed Yesevî’den aktarılan sözde Hz. Peygamber’in ruhunun, bütün ruhların anası veya babası olduğu ifade edilmiş yani ilk yaratılan şeyin o olduğu îmâ edilmiş ise de, kâinâtın o ruhtan yaratıldığı şeklinde bir

ifade yer almamıştır. Ancak tasavvuf tarihinde bu konu zamanla o yönde gelişmiştir³⁸.

Yine eserin tarikat bölümünde şöyle denir:

Rasûlullah (s.a) buyurdular: *Tarîkat, benim fiillerimdir*. Yani yaptığı işlerdir. Gecelerde aslâ uyumazlardı. Zikir ve tesbîhten bir ân bile uzak durmazdı. Sadece gündüz öğle vaktinde kaylûle uykusu yaparlardı. *Rasûlullah (s.a) buyurdular: Gözlerim uyur ama kalbim uyumaz*. Yani göz uyur ve gönül uyumaz. Yemeği az yer idiler...

Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: Gönül âlemi açılmadıkça şeyhlik yapmak ve mürid edinmek doğru olmaz. Şeyh Ahmed Yesevî der ki: (Bir kişi) yetmiş makâmdan geçmeden şeyhlik iddiâsında bulunsa o hemen kâfir olur...

Şeyh Ahmed Yesevî nakleder ki: Yetmiş makamın ilmini bilmek gerek, ondan sonra Mevlâ azze ve celle'den yardım gelirse (yüksek) makâma ulaşır. Mevlânâ Sûfi Dânişmend der ki: Keşfu'l-kubûr (kabrin içindekileri görmek) ve keşfu'l-kulûb (kalbin içindekileri görmek, karşıdaki insanın duygularını sezmek) bütün bu makamların başlangıcıdır. Bunlar (diğer makâmlardan) daha küçük olanlardır...

³⁸ Aslında bu düşüncenin bir benzeri Hıristiyan kültüründe de vardır. Yuhanna İncili'nin ilk cümleleri şöyledir: "*Başlangıçta Söz (yani Hz. İsa) vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi. Her şey O'nun aracılığıyla var oldu, var olan hiçbir şey O'nsuz olmadı*". Bu ifadelerde Allah'ın ilk var ettiği şeyin Söz yani Hz. İsa veya İsa'nın ruhu olduğu, sonra bu ruhtan kâinatın yaratıldığı ifade edilmektedir. İslam dini geldikten sonra bazı sûfiler "Hz. Peygamber bütün peygamberlerin en üstünü olduğuna göre, ilk yaratılan şey Hz. İsa'nın ruhu değil, Hz. Muhammed'in ruhu olması gerekir ve her şey İsa'nın ruhundan değil, bizim peygamberimiz Hz. Muhammed'in ruhundan yaratılmış olmalı" diye düşünerek Hakikat-ı Muhammediyye düşüncesini geliştirmiş olabilirler. Bu konuda bkz. Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediyye", *DİA (Diyamet İslam Ansiklopedisi)*, İstanbul 1997, c. XV, s. 179-180.

Şeyh Necmeddin Kübrâ der ki: (Müridden) hediye almanın şartı şudur: Hediye veren müridin verdiği az çok her ne olursa olsun, onu fakir, yoksul ve muhtaçlara vermek gerek. İkincisi, az ve çoğu denk görmek gerek. Üçüncüsü, (şeyh bu hediyeyi) kendi âile efrâdına vermemelidir. Ayrıca o hediye şühpeli ise hiç almamalıdır. Hediye veren dervişe duâ edip Tanrı'dan emirlerine uymada doğru yol nasîb etmesini dilemelidir...

Sûfi Muhammed Dânişmend der ki: Sultânü'l-ârifin Hâce Ahmed Yesevî (r.h)'dan şöyle işittim ki: Mürid, bir şeyhe intisâb edip bağlandıktan sonra gidip başka bir şeyhe intisâb etmesi (uygun) olmaz. Ama şâyet bu şeyh (hakîkî) mürşid değilse ve müridi maksada ulaştıramıyorsa, mürid de başka şeyhe gidip hizmet etse ve o mürşid sâyesinde murâdı hâsıl olsa bu câiz olur...

Mir'âtü'l-kulûb'un üçüncü bölümü “**hakikat**” hakkındadır. Bu bölümde şöyle denir:

“Peygamber (s.a) Hz. Mevlâ ‘azze ve celle’den inâyet dileyip mücâhede etti. Yetmiş bin makamı geçti, hakîkata girince onun ne olduğunu tümüyle (tam anlamıyla) gördü. Gönül miracı yaptı. Beden miracı da ondan haber verir”...

“Hakîkat konusunda anlatılan yetmiş makamı geçmeden, yetmiş bin perdeyi aşmadan ve Hz. Peygamber (s.a)'in gördüklerini görmeden, bir kimse “ben Hakk'a ulaşıyorum” diye iddiâda bulunsa, iddiâsı yalan, kendisi yalancı ve Tanrı'ya düşman olur”...

“Kutbu'l-aktâb Hâce Ahmed Yesevî ve *Tabakât* meşâyihü (*Tabakâtu's-sûfiyye* adlı eserdeki ilk dönem sûfileri) şöyle

demişlerdir: Âhir zamanda bizden sonra öyle şeyhler zuhûr edecek ki, Şeytan aleyhi'l-la'ne onlardan ders alacak ve onlar Şeytan'ın işini yapacaklar. Halka dost olup halk ne isterse onu yapacaklar. Müridlerine yol gösterip onları maksada ulaştıramayacaklar. Dış görünüşlerini süsleyip müridden daha çok hırs sâhibi olacaklar ve içleri (bâtınları) harâb olacak. Küfür ile îmânı farklı görmeyecekler, âlimleri sevmeyecek ve onlara iltifât etmeyecekler. Ehl-i Sünnet ve cemâatı düşman görüp ehl-i bidat ve dalâleti sevecekler. Kötülüklerini öne çıkarıp Hak Teâlâ'dan iyilik umacak ve şeyhlik iddiâsında bulunacaklar. Ama şeyhlik işini de kötü yapıp müridlerin kapısında (veya istekleri doğrultusunda) yürüyecekler. Bu haldeki kişi, müride şeyhlik yapamayacak ama şeyhmiş gibi davranıp hediye (bağış) alacaklar. Mürid birşey vermezse, o zorla alacak. Eğer o aldığı nesneyi lâıyk olan kişiye ve yoksula vermeyip kendine ve âilesine sarf ederse, it ölüsü yemiş gibi olur. Eğer o taraftan alıp yese veya kıyâfet giyse, o giysi üzerinde (omuzunda) olduğu sürece, kıldığı namaz ve tuttuğu oruç Allah Teâlâ dergâhında makbûl olmaz ve yediği her lokma için Cehennem'de üçbin yıl azap görür”.

“Sultânü'l-ârifin (Ahmed Yesevî) şöyle derler: Bizden sonra böyle bir bidatçıya kim pîr deyip hizmet ederse kâfir ve mel'ûn olur. Böyle bir kimsenin yaptıklarını ilim yerine (bedeline) tutmak ve bidatını sünnet yerine tutup helâl görmek, tüm bunlar şerîatta küfür, tarîkatta reddedilmiş ve hakîkatta usanılmış işlerdir. Ayrıca Hâce Ahmed Yesevî (r.h) dediler ki: Vay o kişilere ki böyle şeyhlere el uzatıp mürid olurlar. Kendilerini azâba atarlar...”

Görüldüğü üzere *Mir'âtü'l-kulûb*'da sahte şeyhler şiddetle eleştirilmektedir. Yetmiş makâmdan geçmeden, icâzet almadan şeyh rolüne giren, müridlerini olgunlaştıramayan, hattâ onları istismâr edip paralarını alan sahte şeyhler kötülenmektedir. İleriki dönemlerde bazı sahte şeyhlerin ortaya çıkacağı, bunların Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'i düşman gibi görecekları söylenmekte ve bu tür şeyhlerden uzak durulması tavsiye edilmektedir.

Mir'âtü'l-kulûb'da hadis olarak nakledilen rivâyetlerin birçoğu zayıf veya mevzû rivâyetlerdir. Bu durum, tasavvufî eserlerde sıkça görülmektedir. Tasavvufî ve ahlâkî konuları anlatmaya odaklanan mutasavvıflar, hadis âlimleri gibi rivâyet ve sened konusunda hassas davranmamışlardır.

Mir'âtü'l-kulûb uzun zaman araştırmacıların gözünden kaçmış bir eserdir. Fuad Köprülü *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* isimli kitabını yazarken (ilk baskısı: İstanbul 1918) bu eseri duymamış, 1940'ta Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan *İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı "Ahmed Yesevî" maddesinin bibliyografyasında *Le Monde Oriental* (XXII, 1-3, Uppsala 1928) dergisinden istifâdeyle *Mir'âtü'l-kulûb* adında bir eser olduğuna işâret etmiş³⁹ ancak anlaşılan eserin kopyasını temin edememiş ve kullanamamıştır.

1997'de -o günkü şartlarda- Uppsala'daki tek nüshaya istinâden çevrimyazısını yaparak makale şeklinde yayınladığımız *Mir'âtü'l-kulûb*'un, zaman içinde Taşkent ve Almatı nüshalarını da temin ettik.

³⁹ Fuad Köprülü, "Ahmed Yesevî", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1940, I, 215.

Bu sefer daha sağlam bir şekilde ilim dünyasına takdim etmek düşüncesiyle bu kitapçığı hazırladık. Yazar ve eseri tanıtan birinci bölümden sonra eserin transkripsiyonlu çevrimyazısı, Türkiye Türkçesine adapte edilmiş şekli (tercümesi) ve Arap harfli bilgisayarda dizilmiş yazımı eklenmiş, böylece Orta Asya tasavvuf kültürü ile Türk dili ve edebiyatına ilgi duyanlar için mühim bir kaynak hazırlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

ESERİN ÇEVİRİM YAZIMI

MİR'ÂTÜ'L-ĞULÛB

[158b] بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله السميع العليم و سبحان الله الخلاق الكريم.

Ya' nî bilgil¹ ve āgāh bolğıl ki, bu risāle-i müteberrikeni² cem' kılgan burhānū'ş-şerî'at ve erbābü't-ṭarīkat ya' nî³ Mevlānā Şūfi-yi Dānişmend turur⁴ kim Ḥazret-i sultānū'l-'ārifin ve kudvetü'l-müteverri'in ve kuṭbü'l-aḳṭāb-ı rüy-i zemîn ya' nî Ḥāce Aḥmed-i Yesevî raḥmetu'llāhi 'aleyhniṅ aḳvāllarınıṅ⁵ bu 'azîz Şūfi Muḥammed-i Dānişmend ayturlar. Ammā⁶ bu risāleniṅ kitābet

¹ T (Taşkent, nr. 3004 nüshası): - Ya' nî bilgil

² T: bu risāleni

³ T: burhān-ı şerî'at ve zübde-i 'ulemâ-i tarīkat Mevlānā Sūfi Muhammed-i Dānişmend turur.

⁴ T: + turur, mu'temed 'ulemâlar kitāblarında ve takı mu'temed meşâyih ya' nî Sultānū'l-'ārifin kudvetü'l-müteverri'in

⁵ T: akvāllarından

⁶ T: - Ammā

kılğanınınîḡ sebebi⁷ ol erdi⁸ kim, künlerde bir kün tamâmî sūfîler⁹ şubḡ u şām belki 'ale'd-devām zıkr ḡalkasıda müstaḡīm irdiler¹⁰. Ḥazret-i Sultāḡa 'arz kıldılar¹¹: Şeyḡlık ve mürîdlik bâbıda ve taḡı bu [159a] silsile-i 'azîmniḡ sülûk¹² ve ḡarîḡasıdın ḡaber bersēḡiz kim sizdin soḡ ehl-i ḡarîḡalaraḡa¹³ yādḡar ḡalgay. Andın soḡ bu risāleḡa *Mir'âtü'l-ḡulûb* at ḡoyuldu ya' nî köḡüllerniḡ közḡüsü. Ve her kim irse¹⁴ közḡüḡe baḡsa yüzini körer ve taḡı 'aybı bolsa¹⁵ anı hem körer. Pes her kim irse¹⁶ bu kitābnı oḡusa taḡı öz 'aybını körsa ve bilse, anıḡ tedārikide bolup tevbe ve istiḡfār birle meşḡûl¹⁷ bolsa, ümîd ol kim¹⁸ Allāhu Te'ālā ol 'ayb ve ol taḡşîrin¹⁹ 'afv kılgay. Ve her sālîk kim bu risāleni oḡusa veyā oḡuvçıdın²⁰ işitip 'amel kılsa köḡüḡ közḡüsini açsa ve onsikiz miḡ 'ālemdaḡı 'acāyib ve ḡarāyiblerni müşāhede kılsa ve kıyāmetde²¹ āmennā ve şaddaḡnā liḡā-i zü'l-celāl bî-çün u bî-çigüne dîdārın körsa hiç 'acîb ve ḡarîb bolmaḡay.

و به نستعين

⁷ T: bu risāleniḡ tertîbiga sebep

⁸ T: irdi

⁹ T: tamâmî-i sūfîyye

¹⁰ T: ragbet ve müdde'â kıldılar şeyḡlık ve mürîdlik bâbıda

¹¹ T: - Hazret-i Sultāḡa arz kıldılar

¹² T: sülûki

¹³ T: ehl-i ḡarîḡlarga

¹⁴ T: erse

¹⁵ U (Uppsala nüshası): âyine-i gayb bolsa; T: ve taḡı aybı bolsa

¹⁶ T: - irse

¹⁷ U: bîḡûd; T: meşḡûl

¹⁸ T: oldur kim

¹⁹ T: taksîrini

²⁰ T: okuḡuçıdın

²¹ T: kıyāmette

Muhabbet, sūz, şevk deyü bu risâle-i *Mir'âtü'l-kulûb*[nı] üç bâb üze binâ kıldılar. Ol ma' nâ için kim Mevlâ²² 'azze ve celle öz hazretide kulların²³ yakın kilsün dip dîn ve İslâm yolını 'atâ kıldı. Ol yolğa üç at koydı. Evvel şerî'at, ikinci tarîkat, üçüncü haqîkat. Bu ma' nâ için [159b] üç bâb üze binâ kılındı. Ve taqı²⁴ kelâm içinde yâd kıldı:

إني ذاهب إلي ربي سيهدين

İbrâhîm 'aleyhi's-selâm hitâb kıldı²⁵ kim: Bedürüstî²⁶ Perverdigârim köndürdi meni tüz yolığa²⁷. Ya' nî murâd bu yoldın İslâm yolu turur. Ammâ Mevlâ Te'âlâ yolu üç tarîka²⁸ bolup turur. Bu delîl birle kim:

الدين الإسلام طريق إلي الله تعالى الشريعة ابتداءه و الحقيقة انتهاءه و الطريقة بينهما.

Ve taqı Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ rahimehu'llâh haber berür kim:

إن في كل عمل شريعة و طريقة و حقيقة، كذلك الإرادة، فهو في الشريعة العلم والأعمال و في الطريقة كشف القلوب و الحال و (في) الحقيقة رؤية لقاء ذو الجلال.

Ve taqı Peygamber şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem²⁹ aytıp turur:

²² T: Hak

²³ T: kullarını

²⁴ T: + Hak Te'âlâ

²⁵ T: hitâb kıldı; U: aleyhi's-selânga kıldı kim; A: İbrâhîm Halîl salavâtullâhi ve's-selâm: Ve râstî ki

²⁶ T: bedürüstî ve râstî ki

²⁷ A: Ve râstî ki men bargucı turur men Perverdigârim sarı kim köndürdi meni köni yolığa didi.

²⁸ T: - tarîka

الشريعة أفعالاً و الطريقة أفعالي و الحقيقة حالي.

Ve taķı Sulţānū'l-ārifin³⁰ rahimehu'llāh aytıp turur:

الشريعة عمل بالأركان أى بالظاهر والطريقة عمل بالقلب والحقيقة عمل بالسر.

Sulţānū'l-ārifin aytıp turur: Muķtedā üç kısım³¹ turur: Şerī'at muķtedāsı 'ālimler ve pādīşāhlar tururlar, ţarīķat muķtedāsı şeyhler ve şūfiler tururlar³², ḥaķīķat muķtedāsı 'ārifler ve muķarreb meşāyihlar tururlar. Eger 'ālimler ve pādīşāhlar [160a] şerī'atde³³ emr-i ma'rūf kılıp³⁴ ve nehy-i münkerdin yığılıp ve özgelerge fermānlasalar tüz yoldın azmağaylar. Taķı alarğa iķtidā ve ittibā' kılınlar hem azmağaylar. Eger mundağ şerāyiť birle bolmasalar, şerī'at yolıdın azğaylar. Eger şeyhler ve şūfiler kim riyāzat tartıp ve mücāhede çekip köngül 'ālemini açıp yitmiş maķāmdın keçip ğāyib ervāhlarğa ve ferīstelerğa şöhetlik bolsalar, ţarīķat yolıdın bu türlüğ şeyh ve şūfiler azmağay. Andağ buzurgvārğa iķtidā ve ittibā' kılınlar hem azmağaylar. Bu şerāyiťler birle bolmasalar, ţarīķat yolıdın³⁵ azğaylar, iķtidā ve ittibā' kılınlar hem azğaylar. Ammā muķarreb bendeler ve meşāyihlar ḥaķīķatta³⁶ māsiva'llahdın keçip sırnı sırğa ularsalar³⁷

²⁹ U: Ḥāzret-i Mevlā. A: Peyğamber şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem. Taşkent nüshasından alınan kopyada burada boşluk görülüyor. Muhtemelen kırmızı mürekkebe olduğu için mikrofilimde okunmuyor.

³⁰ T: + Ahmed Yesevī

³¹ T: türlüğ

³² T: turur

³³ T: şerīatta

³⁴ U: - kılıp

³⁵ T: yolıdın

³⁶ U: hakikat; T: hakıkatta

murâdlarığa yetip haqîkat yolıdın azmağaylar. Ve alarğa iktidâ ve ittibâ' kılganlar hem azmağaylar. Eger bu şerâyiğ birle bolmasa haqîkat yolıdın azıp murâd ve maqşûdğa³⁸ yetmegeyler. Va'llâhu â'lem.

Ya' nî Şûfi Muhammed-i Dânişmend oñğa³⁹ nazîren⁴⁰ aytıp tururlar kim: Meşelâ Hicâz vilâyetiniñ pâdişâhı, Hıtây vilâyetiniñ pâdişâhığa ilçi yiberse, [160b] ol ilçi yol bilmese, biri baş bolup⁴¹ yol başlasa tüz yoldın azıp sersân bolğay ve hem ilçi sersân bolğay⁴². Eger o kılavuz körgen yolını yañılmasa, kılavuz tutğanlar hem azmağaylar. Dervîş yâ şeyh bolğan, yol bilgüçi kılavuzğa meñger. İktidâ kılganlar ve tâbi' bolğanlar kılavuz tutğanğa meñger.

Şûfi Muhammed-i Dânişmend aytıp tururlar kim: Qayı meşâyih yitmiş maqâmdın keçmeyin şeyhlik ve muqtedâlik da'vâ kılsa, da'vâsın bâtil bolğay. Belkim ol yitmiş maqâmdın keçken buzurg meşâyihlar düşmen bolğaylar. Ayğaylar kim: Ey bâtil da'vâ kılgan, sañğa iktidâ ve ittibâ' kılganlar bâtil ve fâsiddürler. Ol mütâba'at kılgan mürîd ve aşhâblarınıñ hem yazuqları o⁴³ yalğançı bâtil şeyhniñ boynığa⁴⁴ bolğay.

37 T: ulasalar

38 T: maksûdığa

39 T: munga

40 T: nazîr

41 T: yol bilmese kulavuz tutsa yol başlasa

42 T: kulavuz yoldın azıp başlayalmasa kulavuz tutgan ilçiler hem azgaylar.

43 T: ol

44 T: şeyh üze

Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ rahimehu'llâh⁴⁵ aytıp tururlar kim: Ba'zılar şerî'at birle yürür men dip da'vâ kıılurlar⁴⁶ ve ba'zılar haqîkat birle. Ammâ şerî'at birle da'vâ kıılğanlarını⁴⁷ mü'min ve müselmân atanurlar. Ve tarîkat birle yürüenlerni şeyh ve şüfi ve zâhid atanurlar. Ve haqîkat birle yürüenlerni 'ârif ve 'âşık ve muhib atanurlar. Pes bu yolını⁴⁸ da'vâ kıılğan kimerseleğe ma'nâ kerek. Eger ma'nâsı râst bolup da'vâsı râst bolsa Tengri 'azze ve celle döst tutar⁴⁹. Eger ma'nâsı râst bolmasa⁵⁰, da'vâ yalğan bolsa,

نعوذ بالله من ذلك

andağ kimerse Hudâ Te'âlânıñ düşmeni turur.

قوله تعالى: ويل يومئذ للمكذبين [161a]

Ve Hazret-i Peygamber şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem bâz ayurlar kim:

الكذاب عدو الله

Bu yolda yalğançılıq birle yürümeğil⁵¹ ve râstlıq birle yürügil⁵² ki da'vâğa ma'nâ kerek. Ma'nâsız da'vâ⁵³ nige kerek. Ammâ her nemerseninğ ma'nâsın öz câyda beyân kıılunur⁵⁴ inşâ'allâhü Te'âlâ.

⁴⁵ T: rahmetullâhi 'aleyh

⁴⁶ T: + ba'zılar tarikat birle

⁴⁷ T: kıılğanlar

⁴⁸ T: yollarnı

⁴⁹ T: 'azze ve cellega dost tururlar.

⁵⁰ T: bolmay

⁵¹ T: yürümeğü

⁵² T: yürüğü kerek.

⁵³ U:- da'vâ T: + da'vâ

[الباب الأول: فى الشريعة]⁵⁵

قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: الشريعة أقوالى و الطريقة أفعالى الحقيقة أحوالى.

Aydılar kim: Şerî' at meniñg sözlegen sözüm turur ve tarîkat meniñg kılğan fi' llerim turur. Rasûl şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem şerî' at meniñg sözlegen sözüm tidi. Tarîkatnı meniñg sözlegen timadi⁵⁶. Kılğan fi' llerim tidi. Cevāb andağ kim aytmışlar: Hāzret-i Rasûlullāh mi'rāc tünide Mevlā 'azze ve celle birle bî-vāsıta toqsan miñg sözleştiler. Ottuz miñg⁵⁷ şerî' atda ve ottuz miñg tarîkatda ve ottuz miñg haqîkat irdi. Yene⁵⁸ fermān boldı kim⁵⁹, ottuz miñg şerî' atnı sözlerini barça mü'min ve kāfir ve fāsıqlarga⁶⁰ aygıl. Ve lîkin tarîkat sözini tilegenlerge aygıl⁶¹. Ve lîkin haqîkatnı aşlā aytmağıl.

Sulţānü'l-'ārifin Hāzret-i H̄āce Aḥmed-i Yesevî⁶² aytıp tururlar kim:

الشريعة عمل بالاركان اى بالظاهر.

Bi'l-erkāndın murād ferāiz ve vācibāt ve sünen ve ādāb [161b] kamuğ bolur. Ammā şerî' at birle yürür men dip da' vā kılğanlar, mü'min ve müselmān atandılar. Da' vālarge ma'nā kerek. Ma'nā ol turur kim,

⁵⁴ T: yerinde beyân kılğaymız

⁵⁵ Bu başlık U nüshasında yoktur, A nüshasında vardır. T nüshasında muhtemelen kırmızı mürekkep mikrofilimde boşluk olarak görülüyor.

⁵⁶ T: dimadi

⁵⁷ T: mingi

⁵⁸ T: - yene

⁵⁹ T: boldı yâ Muhammed

⁶⁰ T: fāsık ve cümlega

⁶¹ T: tilegenge aygıl, tilemegenge aymağıl.

⁶² T: + rahmetullāhi 'aleyh

Mevlâ Te'âlâniñ fermâni kullarıge⁶³ iki vech birle turur: Biri emr-i ma' rûf ve taqı⁶⁴ nehy-i münker⁶⁵.

كنتم خير امت اخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنكر. ⁶⁶

İmdi bu mü'min müselmân atanganlar kamuğ emr-i ma' rûfni bercâ kiltürüp, nehy-i münkerdin yırağ bolup tursalar şerî' atda da' vâların râst bolup mü'min ve müselmânlıqları dürüst irgen. Hudây 'azze ve cellege çın kul bolğaylar.

قوله تعالى: الله ⁶⁷ ولى الذين آمنوا يخرجهم من الظلمات إلى النور. ⁶⁸

Eger emr-i ma' rûfni bercâ kiltürmey, nehy-i münkerdin yırağ bolmay, mü'min ve müselmân men dise da' vâsı yalğan turur ve özi yalğançıdur. Emr-i ma' rûf oldur kim, her nemesse kim⁶⁹ şerî' atde meşrû' bolsa anı qabûl kılmak ve⁷⁰ özgelerge fermânlamak turur. Ve taqı nehy-i münker ol turur kim, küfür ve nifâğ ve şek ve şirk ve⁷¹ 'ucb ve riyâ ve zulüm kılmak, harâm yimek, yalğan sözlemek⁷² ve gıybet kılmak ve zinâ kılmak ve çağır içmek ve beñg yimek ve

⁶³ T: kulları üze

⁶⁴ T: + biri

⁶⁵ Bu ifade burada: Emredilen ma' rûf (farz) ve nehyedilen münker (haram) anlamında, bir nevî atf-ı tefsîrdir.

⁶⁶ Âl-i İmrân, 3/110.

⁶⁷ U: - الله

⁶⁸ Bakara, 2/257.

⁶⁹ T: her nirse kim

⁷⁰ T: + tutmak ve

⁷¹ T: + süm'a ve

⁷² T: sözlemek

mü'minlerni nâ meşrû⁷³ azar bermağ⁷³. Bu kamuğı nehy-i münker turur.

من رأى منكم منكرا فليغيره بيده وإن لم يستطع فبلسانه فإن لم يستطع فبقلبه و ذلك اضعف الأيمان.

[162a] Ve her kimerse nehy-i münker kılsa anı men⁷³ kıılmağ kerek. Eger ilgi birle küçi yetmese tili birle, ve eger tili birle küçi yetmese köngli birle düşmen tutsun. Ol îmänniñg za'îflıgıdın turur. Eger mü'min ol bî-râhnı körüp men⁷³ kıılmasa anıñg kıılmış yazuğığa şerik bolğay. Niçük kim⁷⁴ Peyğamber şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem aydılar kim:

الرضاء بالكفر كفر و بالمعصية معصية

Şeyh Hasan-ı Başrî raḥmetu'llâh aytıp tururlar: Şerî'at ol vaqitte tamâm bolur kim küfürni tamâm-ı köngüldin kiterse. *Kitâb-ı Hulâşa'* da kiltürüp tururlar kim:

لا يدخل الجنة أحد إن كان في قلبه مثقال خردل من كبر.

Ya' nî uçmağ⁷⁵ kirmes ol kimerse kim könglide sipend dâneçe⁷⁶ kibr bolsa. Ve tağı ehl-i ma' rifet andağ aytıp tururlar kim:

المتكبر الذى يرى نفسه خيرا من غيره.

⁷³ T: kıılmak

⁷⁴ T: nitak kim

⁷⁵ T: uçmahka

⁷⁶ T: dânesiçe; A: isfend dânesiçe

Ya' nî men-menlik kılguçi ol kimerse kim özini özge kimerselerdin yaḥşî⁷⁷ körer. Pes mundağ kişi uçmaḥka kirmegey. Ve taqı Peyğamber şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem aydılar⁷⁸:

البخیل لا يدخل الجنة و إن كان مؤمنا السخی لا يدخل النار و إن كان كافرا.

Ya' nî baḥîl bihişt⁷⁹ kirmegey egerçi mü'min bolsa ve cevānmerd dūzahda⁸⁰ kirmes egerçi kāfir bolsa.

Şeyḥ Cüneyd-i Bağdādî [162b] rahimehu'llāh aytıp tururlar:

العالمون كلهم بين الخوف والرجاء.

Eger Mevlā 'azze ve celledin fermān bolsa kim cümle ḳullarım tamuğluk turur, meger bir kul uçmaḥlık, ümîd tutmaḥ kerek kim uçmaḥlık⁸¹ men bolğay men, dip. Ve eger fermānlasa kim barça⁸² ḳullarım uçmaḥlık turur, meger bir ḳul dūzahî⁸³ turur, ḳorḳmaḥ⁸⁴ kerek kim dūzahî⁸⁵ men bolmağay⁸⁶ men. Pes⁸⁷ ḥavf ü recā arasında bolmaḥ kerek.

⁷⁷ T: yaḥşırak

⁷⁸ T: + yene bir türlüğ kimerse uçmahka kirmegey

⁷⁹ T: uçmahka

⁸⁰ T: dūzahka

⁸¹ T: ol uçmahlık kul

⁸² T: tamâm-ı

⁸³ T: tamuğluk

⁸⁴ U: kurmaklık

⁸⁵ T: ol tamuğluk

⁸⁶ T: bolğay

⁸⁷ T: + bende

Şûfi Muhammed-i Dânişmend, Sulţânü'l-‘ârifindin⁸⁸ naql kılıp tururlar kim: Şerî‘atnı tamâm kılmagunça tarîkatda⁸⁹ qadem qoysa bolmas. Men-menlikdin⁹⁰ keqip yoqluqda⁹¹ bolsa, tirik⁹² ölse, andın soñg tarîqda qadem ursa bolur. Niçük kim, Peyğamber şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem aydılar:

موتوا قبل أن تموتوا.

الباب الثاني 93 فى الطريقة

قال الله تعالى: إتبع ملة إبراهيم حنيفا.⁹⁴

قوله تعالى: يوم لا ينفع مال و لا بنون إلا من أتى الله بقلب سليم.⁹⁵

Ĥazret-i Ĥı‘ace Aĥmed-i Yesevî rahmetu’llâhi ‘aleyh aydılar: Allâhu Te‘âlâ fermân yetkürdi ân ĥazret şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellemge kim: İttibâ‘ kılgıl İbrâhîmniñg râst dînige. Ve yene fermânladı kim: İttibâ‘ kılıñgız anıñg⁹⁶ râst dînige dip. Ĥazret-i Muhammed Muştafâ şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem muqtedâ-yı [163a] ‘âlemiyân irdiler kim:

و ما أرسلناك إلا رحمة للعالمين.

⁸⁸ T: Sultânü'l-‘ârifin Ĥâce Ahmed Yesevî rahmetullâhi ‘aleyh’din

⁸⁹ T: tarîkatka

⁹⁰ T: menlikdin

⁹¹ T: yoksuz

⁹² T: + irken

⁹³ A (Almatı nüshası): فصل الثانى

⁹⁴ Nahl, 16/123.

⁹⁵ Şu‘arâ, 26/88-89.

⁹⁶ T: atangızning

İbrâhîm dînige ittibâ' kılınġ dimekde hikmet ne turur? Cevâb: Vallâhü a'lem, hikmet ol turur kim, İbrâhîm 'aleyhi's-selâmı ataġız dip yâd kıldı. Oġul ataġa ittibâ' kılguçi bolur. Ve taķı İbrâhîm 'aleyhi's-selâmı ataġız dimekde ne hikmet turur? Cevâb ol turur kim, İbrâhîm 'aleyhi's-selâmın burun tarîkat berilmedi. Evvel tarîkat İbrâhîm 'aleyhi's-selâmġa berilgen üçün ataġız ayttı⁹⁷.

Ėaberde kilip turur kim: Ümmü'l-ervâġ Muġammed 'aleyhi's-selâm turur ve ümmü'l-ecsâd cesed-i Ādem 'aleyhi's-selâm turur. Tenler atası Ādem 'aleyhi's-selâmınġ teni turur dimişler. Vallâhü a'lem. Ve Ėazret-i Muġammed Muştafa şalla'llâhu 'aleyhi ve sellemni cânlarıdın⁹⁸ burun cân yaratılmadı. Taķı Ādem 'aleyhi's-selâmınġ tenidin burun ten yaratılmadı. Ol sebebdin burun Ėazret-i Risâletpenâġ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellemni cânı⁹⁹ cânlar atası boldı. Ve taķı tenler atası¹⁰⁰ Ādem 'aleyhi's-selâmı teni, tenler atası boldı¹⁰¹.

Allâhu Te'âlâ kelâm-ı mecîdde¹⁰² yâd kıldı kim:

يوم لا ينفع مال و لا بنون إلا من أتى الله بقلب سليم

⁹⁷ T: tidi

⁹⁸ T: canıdın

⁹⁹ U: can

¹⁰⁰ T: - tenler atası

¹⁰¹ T: + nitak kim evvel tarîkat İbrâhîm 'aleyhisselâmġa berildi. Atangız didi ve tarikat yolıda ata boldı.

¹⁰² T: + kelâm-ı mecîd ve furkân-ı hamîd içinde

Ya' nî kıyâmet¹⁰³ kün [163b] mal, tavar, oğul ve kız asıg kılmas. Meger kalb-i selîm birle Teñgri 'azze ve celle hazretiğa yetse, ol asıg kılur¹⁰⁴, didi. Kalb-i selîmde ihtilâf köp turur müfessir meşâyihlar içinde. Ammâ Mevlânâ Şûfi-yi Dânişmend rahîmehu'llâh H'âce Aḥmed-i Yesevîdin andağ naql kılıp tururlar kim: Kalb selîm bolmagünçe tarîkatda¹⁰⁵ kadem kıoysa bolmas ve her kimerse dört deryâdın keçse kalb-i selîm bolur. Evvel dünyâ deryâsı, ikkinçi halk deryâsı, üçünçi şeytân deryâsı, dörtünçi nefis deryâsı. Bu deryâlarğa kime kirek kim¹⁰⁶ kimesiz keçip bolmas. Evvel dünyâ deryâsını¹⁰⁷ kimesi zühd¹⁰⁸ turur, aşuğı (اشوکی)¹⁰⁹ kanâ'at turur, yilkeni ḥ'arlık turur, lengeri şabr turur. İkkinçi halk deryâsı, anıñg kimesi nevmîdlik ve kaṭî'at¹¹⁰ turur ve lengeri firâk turur, olturuşu¹¹¹ ḥalvet turur. Üçünçi şeytân deryâsınıñg kimesi zıkr turur, eşüki (aşuğı?) tesbîḥ, lengeri ḥavf recâ, olturuşu¹¹² muḥabbet turur. Dörtünçi nefsnîñg deryâsı, kimesi açlık ve susağlık turur, aşuğı (ya' nî yimişi¹¹³) 'aşk turur, lengeri zevk turur, çöküşüki (ya' nî olturuşu¹¹⁴) şevk turur. Pes

¹⁰³ T: ol

¹⁰⁴ T: kılğay

¹⁰⁵ T: tarikatka

¹⁰⁶ T: - kim

¹⁰⁷ T: deryâsınıñ

¹⁰⁸ U ve T nüshalarında "zehr" gibi yazılmış ama anlam yönünden "zühd" olmalıdır.

¹⁰⁹ "Eşgeek (eşkek)" kelimesi Çağatay Türkçesi'nde gemideki kayıkçı küreği demektir. "Aşlıg" ise yiyecek demektir. Aşuğ/Eşük kelimesi lügatlarda bulunamamıştır. Birkaç satır sonra muhtemelen bir müstensih bu kelimeye kenarda "ya' nî yimiş" (yiyecek, azık) diyerek anlam vermiştir.

¹¹⁰ T: kat'ıyyet

¹¹¹ T: çöküşüki

¹¹² T: çöküşüki

¹¹³ Parantez içindeki ifade U nüshasında kenara eklenmiştir. T nüshasında ise yoktur.

¹¹⁴ Parantez içindeki ifade U nüshasında kenara yazılmıştır. T nüshasında ise yoktur.

bu deryâlardın keçgen kimerse tarîkat yolıda¹¹⁵ sezâvâr bolup qalb-i selîm hâşıl kıılır¹¹⁶.

Eger [164a] bu deryâlardın keçmeyin ve buyurğanların kılmayın eger tarîkat yolığa qadem qoysa ol ahmaq turur. Andağ kişige¹¹⁷ tâbi bolğanlar hem ahmaq turur. Nitük kim¹¹⁸ Peyğamber şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem aydılar kim:

الأحمق عدوى¹¹⁹

Ya' nî ahmaq meniᅡ düşmenim turur.

Ve taqı bilmek kirek kim, Rasûlullah şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem aydılar:

الطريقة أفعالى

Ya' nî fi' lleri.¹²⁰ Hergiz kiçelerde¹²¹ uyumas irdiler. Zikr ve tesbîhdin bir zaman fâriᅡ¹²² irmes irdiler. Meger kündüzi¹²³ tüş vaqtide qaylûle uyqusın kıılır irdiler.

¹¹⁵ T: yolıga

¹¹⁶ Bu rivâyetin bir benzeri, *Lemehât*'ta, Sûfi Dânişmend'e âid Ahmed Yesevî Menâkıbı'ndan yapılan nakiller arasında geçmektedir. Bk. Âlim Şeyh (Muhammed Âlim Sıddîkî), *Lemehât min nefehâti'l-kuds*, s. 74-75.

¹¹⁷ T: + bütüp

¹¹⁸ T: nitak kim

¹¹⁹ U ve T'de: عدو

¹²⁰ T: + andag irdiler kim

¹²¹ T: kiçe ve kündüz

¹²² T: hâli

¹²³ T: kündüz küni

ينام عيناي ولا ينام قلبي

Ya' nî köz¹²⁴ uyur ve köngül¹²⁵ uyumas. Ve ta'âmı az yir idiler¹²⁶. Ba'zı kavimde Hâzret-i Peygamber şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem altmış üç başkaça şerî'attaşı birle on ikki batman ta'âm yidiler¹²⁷.

قال مغيرة بن شعبة رضى الله عنه: قام النبي فى الليل حتى تورمت¹²⁸ قدماه فقيل لم تصنع هذا الصنع وقد غفر (منك) ما تقدم و ما تأخر. قال النبي صلى الله عليه و سلم أفلا أكون عبدا شكورا.

Muğîre atlık şahâbe rağıyallâhü 'anh aytıp turur kim: Peygamber şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem her kiçe tañg atkuncha kıyım turup tã'at kıılır irdiler kim mübârek ayağları¹²⁹ verm kııldı. Şahâbe [164b] rağıyallâhü 'anhüm aydılar: Yâ Rasûlallâh! Sizniñ mâ teqaddem ve mâ te'eħħar Hudâ-yı Te'âlâ dip tur ve kıılmışlarıñgızı yarlıkar. Ne üçün özünğizni meşakqatda salursız¹³⁰? Rasûlullâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem aydılar: Ey şahâbelerim! Meniñ dig yetim Muhammedni¹³¹ Perverdigârim "Döstum ve habîbim" dip aydı anıñ şükranesi üçün tã'at ve 'ibâdet kıılır men. Andın sonğ Mevlâ 'azze ve celle fermânladı kim:

¹²⁴ T: közüm

¹²⁵ T: könglüm

¹²⁶ T: irdiler

¹²⁷ T: yip tururlar

¹²⁸ U ve T'de: توريت

¹²⁹ T: ayakları ve tabanları

¹³⁰ T: özünğizni imgetürsüz

¹³¹ T: + ol

يا أيها المزمّل قم الليل إلا قليلا نصفه أو انقص منه قليلا.¹³²

Ya' nî: Ey Muhammed! Seni imgek için yaratmadım¹³³. Tün ortasında turup tâ'at kılğıl, taqı arturmagil ve taqı kem itmegil¹³⁴. Uşbu fermân yetgendin song Hazret-i Muhammed Mustafâ salla'llâhu 'aleyhi ve sellem tünning üçdin birini tâ'at bilen ötkerür irdiler¹³⁵.

و طائفة من الذين معك.¹³⁶

Ya'nî: Ol t̄ai'fe kim sening birlen bolsa ya' nî saᅇga bey'at¹³⁷ kılıp kılgen¹³⁸ 'amel birle bolsalar alar hem seniᅇ dig tünning¹³⁹ üçlüşidin¹⁴⁰ birisi¹⁴¹ uyaᅇ turup t̄a'at kılısunlar dip fermānladı irse Peyᅇamber şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem andaᅇ kılıp şaᅇbeleriᅇa hem mundaᅇ kılıᅇlar dip fermānladılar. Şaᅇbeler hem mundaᅇ kıldılar. [165a] Pes ey t̄alib-i şādık ve ey yār-ı muvāfiᅇ! Ân ᅇazret şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemniᅇ fi'l ve 'amelleridin munᅇa zikrini kılduᅇ¹⁴². Ced ve ceᅇd kılgin eger ümmet bolsaniᅇ pey-revliᅇ kılıp. Yalᅇanᅇı bolma kim, الكذاب عدو الله didiler.

¹³² Müzzemmil, 73/1-3.

¹³³ T: indürmedük, + özünᅇni kattıᅇ imgetmegil

¹³⁴ T: taqı öksütmeᅇil ve taqı artaturmagıl

¹³⁵ T: tünning üç ülüşidin ikki ülüşini tâ'at birle tutar irdi

¹³⁶ Müzzemmil, 73/20.

¹³⁷ T: teba'ıyyet

¹³⁸ T: kılᅇan

¹³⁹ T: tünning

¹⁴⁰ T: üç ülüşidin

¹⁴¹ T: bir ülüşide

¹⁴² T: + âkıl okar yeter ve câhil okumas yetmes, va'llāhu a'lem.

Mevlânâ Şûfi-yi Dânişmend didiler kim: Hâce Aḥmed-i Yesevî
raḥimehu'llâh 'inâyet kılıp ayturlar: الطريقة عمل بالقلب

Ya'nî tarîkat köngül birle 'amel kıılmaḡdur ve köngül 'âlemni
közini¹⁴³ açmaḡ turur. Niçük kim Hâzret-i Muḡammed Muştafâ
şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem bu ma'nâdın ḡaber berip tururlar kim:

إن لله تعالى سبعين ألف حجابا من نور و ظلمة لو كشفها لأحترق ما أدرك بصره.

Bedürüstî ki Tenḡri 'azze ve celleniḡ yitmiş miḡ ḡicâbı bar turur
nurdın ve ḡaranḡuluḡdın. Eger açsa her âyine köydürür her
nemersege¹⁴⁴ tigse ol közni¹⁴⁵ nurı.

Ve taḡı 'âlem-i kübrâ ve şuḡrâ bar turur. Közge körünmes nemerseler
'âlem-i kübrâda turur. Ammâ ehl-i taşavvuf ḡatıda köngül 'âlemi
açılsa on sikiz miḡ 'âlemni 'aynü'l-'ayân körer. Niçük kim 'âlem-i
şuḡrâda zâhir körünür. Ammâ köngül açmaḡda ḡatıḡ riyâzat tartmaḡ
kirek. Mevlâ 'azze ve celle Ḳur'ânda [165b] ḡaber berür kim:

و الذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا.

Ve taḡı Rasûlullâh şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem aytıp tururlar kim:

موتوا قبل ان تموتوا.

¹⁴³ T: köngül 'âlemin açmak turur

¹⁴⁴ T: nersege

¹⁴⁵ T: köznüḡ

Şeyh Hasan-ı Başrî rahimehu'llâh aytıp turur: Şeyh Bâyezîd-i Bisâmîğaça cümle meşâyıhlar altmış künde bir loğma ta'âm yir irdiler. Bu altmış kiçe kündüzde uyumas irdiler. Tenğriniñ zikrin aytıp tarfetü'l-aynğaçe hâlî bolmadılar. Andın sonğ köngül 'âlemi açılmış. Şeyh Bâyezîd-i Bisâmî rahimehu'llâhdın H'âce Aḥmed-i Yesevî rahimehu'llâhğa¹⁴⁶ tigrü şeyh ve meşâyıhlar kırk künde bir loğma ta'âm yidiler ve kırk kiçe kün¹⁴⁷ uyumadılar. Köz yumup açkunça¹⁴⁸ zikrdin hâlî bolmadılar. Andın sonğ köngül 'âlemi açılmış. Hâkîm Süleymân kaddesallâhu rûhahû kırk künde mundağ kıldı. Maḥmûd¹⁴⁹ H'âce rahimehu'llâh yigirme tokkuz künde ve Zengî Ata rahimehu'llâh on tokkuz künde mundağ kıldılar.

Ve Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ rahimehu'llâh aytıp tururlar kim: Köngül 'âlemi açılmağunça şeyhlik kılamak ve mürîd almak revâ irmes. Şeyh Aḥmed-i Yesevî aytıp tururlar kim: Yitmiş maḳâmdın keçmeyin şeyhlik da'vâ kılsa ol hemân büt hemân¹⁵⁰.

Ammâ *Şadr Ata Risâlesi*'de [166a] kiltürüp turur kim: Köngül 'âlemin açılmayın, gavs ve gıyâs, Hızır ve İlyâs başlıg gâyib irenler birle şöhbetlik bolmayın, taqı alardın icâzet almayın şeyhlik da'vâsın kılsa kezzâb ve mübtedi' ve şeytân turur, dimişler¹⁵¹. Eger kimerse bu

¹⁴⁶ U: rahimehullâhğaçe

¹⁴⁷ T: kündüz

¹⁴⁸ U: - açkunça

¹⁴⁹ T: Muhammed

¹⁵⁰ Bu cümle *Fakrnâme*'de “ol hemân büt bolğay” şeklinde geçmektedir. Eraslan, “Fakrnâme”, s. 71.

¹⁵¹ T: timişler

zîkr kılıngan¹⁵² gâyib irenlerdin ve ervâhlardın icâzetlik bolup şeyhlik mesnedide mürîd ve aşhâbları birle hâlvet oltursa, andağ şeyhğa¹⁵³ gâyib irenler terbiyet kılıp tarîkatdın ta' lîm kılırlar ve mededkâr bolurlar. Ve taqı mürîd ve aşhâblarığa bu hâlvetdin vecd ve feyz hâşıl bolur. Bu hâletni maqâm-ı sekr ayturlar. Ol maqâmıda sâlikge nemerseler mevcûd bolur ve mevcûd ol bolur kim maqâm-ı gaybdın ne kilse¹⁵⁴ muñga tecellî kılır¹⁵⁵.

Şeyh atangın kimerse¹⁵⁶ vâkıf bolğay kim mürîdniñ üçyüz altmış tumurığa kim kıysı tumurı râzı turur ve kıysısı¹⁵⁷ râzı irmes. Pes şeyh atangın¹⁵⁸ terbiyet kılıp mürîdni murâdığa yetkürse irâdet almaq revâ turur. Eger mürîdni murâdığa yetkür almasa¹⁵⁹ mürîd almaq revâ irmes. Kıyâmet kün hesâbgâhda cevâb bermek kirek¹⁶⁰. Helal bolsa hesâb, harâm [166b] bolsa ' azâb körmek kirek. Ammâ köngül ' âlemi açılma ve yitmiş maqâmğa yetse ol köngül Mevlâ ' azze ve celleniñ nazargâhı bolur. Niçük kim Peyğamber şalla'llâhu ' aleyhi ve sellem aytıp tururlar:

ان الله تعالى¹⁶¹ لا ينظر إلى صوركم و لكن ينظر إلى قلوبكم.

152 U: kılğan

153 T: şeyhka

154 T: inse

155 T: bolur. U: kılur ya bolur.

156 U: nemerse

157 T: kıysı tumuru

158 T: şeyh kim terbiyet

159 T: yetkürme

160 T: kerek

161 U: - ان الله تعالى

Ve yine aytıp tururlar kim:

قلب المؤمن عرش الرحمن و قلب المؤمن بيت الرحمن.

Ḥazret-i Peyğamber şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem andağ 'ināyet kıldılar kim Ḥazret-i Dāvūd 'aleyhi's-selām¹⁶² münācāt kılıp aydı: İllāhî! Dünyāda pādişāh atangan kıllarıñg¹⁶³ bar ve alarınıñg ḥazîneleri bar. Pes seniñg ḥazîneñg kıyda turur. Mevlā 'azze ve celledin fermān kildi¹⁶⁴ kim: Ey Dāvūd! Meniñg ḥazînem, mü'min kıllarımıñ köñgülleri turur. Dünyāda pādişāh atangan kıllarım ḥazîneleriğe gāh gāh nazār kılırlar. Yā Dāvūd! Men ol köñgül ḥazînemge her künde üç yüz altmış mertebe¹⁶⁵ nazār kılır men. Pes bu şıfatlık köñgül şāyed Ka'bedin efdāl bolğay, anıñg üçün kim Ka'beniñg bināsın¹⁶⁶ Ḥazret-i İbrāhîm binā kıldı ammā köñgülni Rabbü'l-celîl binā kıldı. Ammā bu zāhir Ka'beğa kamuğ maḥlûklar nazār kılır ve lîkin köñgülge Mevlā Te'âlā nazār kılır¹⁶⁷. Pes ol muḳtedā kim bu şıfatlık [167a] köñgül 'ālemin açsa ve yitmiş maḳāmdın keçse şeyḥlık aña müsellemler bolur. Eger bu şıfatsız muḳtedā bolsa kezzāb turur. Andağ şeyḥdin ḥazer kıılmaq kirek.

Ammā ol şeyḥ kim köñgül 'ālemi aña¹⁶⁸ açılmış bolsa andağ mürşid-i kāmilniñg nazārı mürîdğa tüşse ol mürîd bîhüş bolup yıqılğay. Niçük

¹⁶² T: Dāvūd karındaşım

¹⁶³ U: kullarıñg

¹⁶⁴ T: yetti

¹⁶⁵ T: katle

¹⁶⁶ U: Ka'beni

¹⁶⁷ T: ve lîkin köñgülge Mevlā 'azze ve celledin özge hiç kim nazār kıılmas.

¹⁶⁸ U: 'ālemin

kim Hâzret-i Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm maķâm-ı râzda Tûr-i Sînâda tecellî-yi zâtî¹⁶⁹ tigdi irse tağ päre päre boldı ve irip aķtı. Anı körüp Mûsâ ‘aleyhi’s-selâm bîhûş boldı¹⁷⁰. Andın Teñgri ‘azze ve celle kelâm içinde ĥaber berip turur kim:

قوله تعالى: فلما تجلى ربه للجبل جعله دكا وخر موسى صعقا.¹⁷¹

Hâzret-i Şeyĥ Necme’d-dîn-i Kübrâ raĥimehu’llâh aytıp tururlar: Mürîdniñ bîhûd bolmaķlıĥıda üç vech bar turur: Evvel cezbe ĥâletidin¹⁷², ikkinçi vecd ĥâlidin, üçünçi şeyĥniñ nazarı ĥâlidin. Evvelĥısı bid‘at turur, ikkinçisi sünnet turur, üçünçisi vâcib turur ve hem tâ‘atdur¹⁷³. Ammâ cezbe ol bolur kim Teñgri ‘azze ve celle fażlı birle raĥmetiĥa taķı ĥâzretiĥa yaķın bolayın dip¹⁷⁴ yıķılır. Pes bu bid‘at turur. Vecd ĥâleti ol bolur kim Teñgri [167b] ‘azze ve celleniñ kelâmı yâ zikrî köñgûlĥa eşer kılıp ĥâlâvet ve lezzet tapıp tâķat tutalmay¹⁷⁵ yıķılır. Bu sünnet turur. Pes üçünçi, şeyĥniñ nazarıĥa tâķat tutalmay yıķılır. Bu vâcib turur.

Ve Şeyĥ Mużaffer Deryâyî¹⁷⁶ raĥimehu’llâh aydı: Hızır ‘aleyhi’s-selâm bile yetti yıl yürdüm, sordum ki: Ey H’âce! Davûd ‘aleyhi’s-selâmın meclisinde bolduñız mu ve kelimâtıdın işittiñiz mu? Hızır

¹⁶⁹ T: tecellî nûrı

¹⁷⁰ T: bîhûş bolup yıķıldı

¹⁷¹ A‘râf, 7/143. U ve T’de: صعيقا

¹⁷² U: hâlin

¹⁷³ T: tâ‘at turur

¹⁷⁴ T: + tâkat kılmayın

¹⁷⁵ T: tuta almay

¹⁷⁶ T: Deryâî

aydılar: âri, işittim, kelimâtı¹⁷⁷ ism-i zât irdi. Zevk ve şevk hâlide Allah Allah didi irse huzzâr-ı meclisdin bir yârige hâleti eşer kıldı ve na'ra urup yıkıldı ve hüşidin kitti. Dâvud 'aleyhi's-selâm aydılar: Bu kişini södrap deryâğa salınglar. Eger mununğ na'rası, bîhüş bolup yıkılmağı haq bolsa deryâdın kutulğay. Ve eger yalğan bolsa kutulmağay. Derhal ol kimerseni deryâ çatığa kiltürdiler irse deryanı suyu kurudı. Anı körüp Dâvūd 'aleyhi's-selâm na'ra urup özini minberdin taşladı.

Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ raḥimehu'llâh aydı: Kim yitmiş maḳâmı keçse andın soñ na'ra urup yıkılmağı ziyân kılmağay. Şeyh Aḥmed-i Yesevî raḥimehu'llâh risâleside¹⁷⁸ kiltürüp turur kim: Yitmiş maḳâmıñ 'ilmini bilmek kerek ve 'amelini kılmağ kerek, andın [168a] soñ Mevlâ 'azze ve celledin 'inâyet bolsa¹⁷⁹ maḳâmğa yetgey.

Mevlânâ Şüfi Muḥammed-i Dânişmend aytıp turur kim: Evvel-i¹⁸⁰ cümle maḳâm, ol¹⁸¹ keşfu'l-ḳubûr ve keşfu'l-kulûb turur. Ve bular maḳâmlarıñ kiçikrağı turur. Bu kıyâs birle ol kimerse kim yitmiş maḳâmın keçse, andın soñ şeyhlik mesnedide olturup mürîd almağ

¹⁷⁷ U: kelimâtıları

¹⁷⁸ U: - risâleside. Ahmed Yesevî'ye nisbet edilen *Fakr-nâme*'de şu cümle yer alır: "Sultânü'l-meşâyih Hazret-i Hoca Ahmed Yesevî rahmetu'llâhi 'aleyh aydılar kim: Yitmiş 'ilim âdâbını bilmegünce, yitmiş makâm yolını tay kılıp kizmegünce her kim şeyhlik makâmı da'vâsın kılsa ol hemân büt bolğay." Bk. Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet* (nşr. Rasûl İsmâilzâde ve diğçerleri), Tahran: el-Hüdâ, 2000, içindeki *Fakr-nâme*, s. 12.

¹⁷⁹ T: Mevlâ'azze ve celle inâyet kılsa

¹⁸⁰ U: o

¹⁸¹ U: - ol

ve nezr¹⁸² almak zararî hâletide ve dermândelik hâllerinde, velâyet hâli maķâmıdın haber bermak ve kôrsetmak revâ turur ve müsellemler bolur. Mundağın ol şeyh kim yitmiş maķâmıdın keçmeyin ve köngül ‘âlemin açmayin irâdet alsa ve mu‘âmele alsa¹⁸³ revâ ırmes. Pes mundağ şeyh dünyâdın barsa dîniğa zarar ve îmânığa hatar kitürür¹⁸⁴.

Ammâ Şeyh Necme’-d-dîn-i Kübrâ rahîmehu’llâh dip turur: Mu‘âmele almaknıñ şartı budur kim, her nemerse kim niyâzbendin zâhir bolsa az ve köp, faķır, miskîn ve muhtâclarğa bermek kerek. İkkinçi, az ve köpni tiñ körmek kerek. Üçünçi, öz ehl-i beytiğa kılmasa kerek ve taķı ol niyâzda eger şübhe bolsa almağay. Ve taķı niyâzbendni¹⁸⁵ dâyim du‘â ve tazarru‘ bilen Tenğri ‘azze ve celledin [168b] yarlık¹⁸⁶ bir râh-ı râst birgil¹⁸⁷ dip tilemek kerek.

Şeyh Necme’-d-dîn-i Kübrâ rahîmehu’llâh aytıp tururlar kim: Muķtedâ kim yitmiş maķâmıdın keçse ve köngül ‘âlemin açsa andağ muķtedâğa zararî ve ihtiyâc-ı küllî bolsa velâyet ve kerâmetdin haber berse revâdur. Ve Hâzret-i Peyğamber ‘aleyhi’s-sellâmdin kâfirler mu‘cize tilediler irse zararî ve ihtiyâc hâlide mu‘cize körgüzdiler. Anıñ için aytıp tururlar:

قال النبي صلى الله عليه وسلم الشيخ في قومه كالنبي في أمته في أقواله و أفعاله و أحواله

182 T: + ve niyâz

183 U: itse

184 T: îmânıda hatar köp turur

185 U: bendeni

186 U: yarlıkda

187 U: birgin

Pes mundağ şeyhğa mürîd irâdet kılsa revâ turur. Ve taqı mundağ münkirlerğa ve münâfıqlarğa tüz yolını körgüzmek için zarûret hâlinde kerâmet körgüzse revâ bolur.

Şûfi Muḥammed-i Dānişmend aytıp turur: Sultānū'l-‘ārifin Ḥāce Aḥmed-i Yesevî rahimehu'llāhdın andağ işittim kim, mürîd şeyhğa irâdet kılgandın soñg yine bir bir özge şeyhğa barıp irâde kıla almas. Ve eger bu şeyh mürşid bolmasa mürîdni murâdığa yetküralmasa özge mürşidge barsa ve hıızmet kılsa ol mürşiddin murâdı hâşıl bolsa revâ bolur. Ammâ pirdin icâzet almaq kirek. Bu meşel ma‘rûf turur kim: İcâzet birge ve hıızmet miñge. Ve taqı şeyhğa vâcib turur kim mürîdçe fermānlamaq ve maḳâmđın maḳâmğa yetkürmaq. [169a] Ve taqı mürîdçe lâzım turur kim, şeyh fermānlağan dik ‘amel kılmak kerek. Ḥaberde irür kim:

وما على الرسول إلا البلاغ المبين

Nitük kim Peyğamber şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem Teñgri Te‘ālā fermānını ümmetiğa yetkürdi. Şeyh taqı Teñgri fermānını mürîdçe andağ yetkürgey. Taqı maḳâmğa yetkürgey. Andağ kim Muḥammed Muştafa şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellem kiçe kündüz ümmetni haḳḳıda kayğurup peñç hezâr zârı kıılır irdiler. Mundağ şeyh bolgan kimerse şubḥ u şām yalbarıp mürîdni yetlep ve murâdığa yetkürgey¹⁸⁸. Nitük kim Teñgri Te‘ālā fermānlap turur:

قوله تعالى فمن كان يرجو لقاء ربه فليعمل عملا صالحا

¹⁸⁸ Bu kelimenin “yitkürgey” ve “yetküzgey” şeklinde telaffuzları da vardır.

Ya' nî şeyhdin fermânramekdür ve mürîddin 'amel kılamak, Mevlâdın 'inâyet turur, şeyhdin himmet. Ve bular barça bercâ kilse mürîd murâdığa yetmeyin qalmas.

Ammâ ayturlar kim: Küfr-i şeyh, mürîdniñg îmânı turur, ma' nâsı ol turur kim: Ol şeyh-i kâmil yitmiş maqâmdın keçip köñgöl 'âlemin açmış bolsa, mürîd andağ muqtedâğa irâde kılsa, ol muqtedâ ol maqâm-ı â' lâdın ednâğa yanıp ol mürîdğa ta' lîm berse ol maqâmı körgüzmeğ için, bu küfr-i şeyh turur. Bu küfrge îmân kiltürmek¹⁸⁹, [169b] îmân-ı mürîd turur. Yâ ol şeyh birle mürîdniñg hâli anğa oğşar kim, nâ-resîde oğlan dik andağ kim anası ol oğlanga niçük şefkat kıılır, mihr ve muhabbeti bilen şeyh mürîdni andağ terbiyet kılgay.

Ve yene maqşûdğa kildük. Eger şeyh mürşid bolsa, mürîdni murâdığa yetkürse, eger murâdığa yetküralmasa şeyhlik mesnedide olturmak revâ irmes. Eger şeyh mürîdniñg qolın alsa dîn için alğay. Ve eger dünyâ için alsa mürîdniñg irâdeti fâsid bolur, revâ irmes. Andağ kim Hâzret-i Muḥammed Muştafâ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem aytıp tururlar:

حب الدنيا رأس كل خطيئة

Ammâ Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ raḥimehu'llâh aytıptur kim: Irâdet yolını şartı ol turur kim, eger şeyh qanî ve mürîd faqîr bolsa, mürîdniñg nafaqası şeyhni boynıda vâcib bolur. Eger şeyh faqîr bolsa, mürîd qanî, şeyh nafaqası mürîd üze vâcib bolur. Şûfî Muḥammed-i

¹⁸⁹ U: kiltürmes T: kiltürmek

Dānişmend, Şeyh Ḥasan-ı Baṣrî raḥimehu'llāh[dın] naql kılıp tururlar kim:

المباحثة على ثلاثة اوجه الأول فى الشريعة مع القيل و القال و الثانى فى الطريقة مع الوقت
والولايت و الهمة و الكمال و الثالث فى الحقيقة مع السر و الحال

Pes şāhib-i şerī'at ve şāhib-i ṭarīqat ve şāhib-i ḥaḳīqatğa [170a] vācib ve lāzım turur kim, ḥārlik ḥālî birle riyāzat ve mücāhede kâ'idesini tartıp tazarru' ve du'ā birle münkir ve münāfiḳ ve yoldın azmış bātıllarını rāst yolğa kirgüzüp tevbe bermek kerek. Eger tevbe kılmasa şabr kılmak kerek tā Allāhu Te'ālā tevfiḳ bergunça. Nitek kim Peyğamber şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem ḥaber berip tururlar kim:

التوفيق شىء عظيم لا يعطى الا لعبد العزيز

(Şadr) Bābā¹⁹⁰ raḥimehu'llāh risāleside andağ aytıp tururlar kim: Şāhib-i şerī'at ve şāhib-i ṭarīqat ve şāhib-i ḥaḳīqat atanğan kimerselerğa vācib turur kim, rāh-ı rāstdın azıp gümrāhlıkğa tüşken mubāḥase ehlini rāst yolğa salmak için tergīb kılıp tevbe bergey. Şeyh ol gümrāhğa Allahu Te'ālādın tevfiḳ tilegey, üç kün geçe¹⁹¹, eger ol¹⁹² künde rāst yolğa kirmese biş kün riyāzat ve mücāhede tartmak kerek, eger biş künde tevbeğa inmeşe yetti kün mundağ kılmak kerek. Bu kıyās birle riyāzat tartıp ve mücāhede kılıp kırk

¹⁹⁰ Taşkent nüshasında Baba kelimesinin başında boşluk vardır (vr. 11a). Muhtemelen kırmızı mürekkeple yazıldığı için eski mikrofilimde boşluk gibi görülmektedir. Uppsala nüshasında boşluk yoktur (vr. 170a). Almatı nüshasında cümle biraz farklı olsa da “Şadr Bâb rahmetullâhi aleyh risâlesinde” şeklinde geçer (vr. 33a).

¹⁹¹ T: üç kün-geçe U: kün kiçe

¹⁹² T: üç

küngeçe muhâlefet ve bâtılları râst yolğa salmaq kerek tâ muhtedâlık aňğa müsellemler bolğay.

Meşâyih-i mâzî raḥimehumu'llâh aytıp tururlar kim: Dervîş üç nemerseni devâm vird kılgay. Evvel aç ve teşnelik, ikinci bîdârlık, üçüncü zıkr-i hafî ya' nî zıkr-i [170b] qalbî kerek. Bu üçni beraber kılmak kerek. Eger biri kem bolsa murâdığa yetmes. Ya' nî rûze kününi uşançâ kılmak kerek. Ammâ evvel her künde bir loğmanı yarımını yımak kerek, taqı bir kiçe kündüz bîdâr bolmak kerek, taqı zıkrdin bir sâ'at gâfil bolmısun. Ammâ bu bir kiçe kündüz bîdâr bolğandın soňg üç künde bir loğma ta'âm yip üç kiçe kündüz uyumağay ve zıkrdin gâfil¹⁹³ bolmağay. Ammâ üç kün bîdâr bolğandın¹⁹⁴ soňg ervâh-ı ḥabîseler körüne başlağay. Hiç aňğa iltifât kılmıyay. Andın soňg biş künde bir loğma ta'âm yip biş kün uyumağandın soňg köngülning ğubâr ve küdüratları ve qaranguluğı körüne başlağay. Andın soňg her yetti künde bir loğma ta'âm yip yetti kiçe kündüz uyumağay. Köz açıp yumğunça ve açkünçe zıkrdin gâfil bolmağay. Andın soňg keşfu'l-ḳulüb maqâmı açılğay. Andın soňg bu tertîbde toqkuz kiçe kündüz bîdâr bolğay. Andın soňg keşfu'l-ḳubûr maqâmı açılğay. Andın [soňg] onbir kiçe kündüz bîdâr bolğay, keşf-i ervâh-ı tayyibe maqâmı açılğay. Andın soňg onüç künde bir loğma ta'âm yip kiçe kündüz bîdâr bolsa keşfu'l-melâi'ke maqâmı açılğay. Andın soňg onbiş kiçe kündüzde [171a] bir loğma ta'âm yip kiçe kündüz bîdâr bolsa keşf-i zü'l-celâl açılıp murâdı ḥâşıl bolğay. Eger

¹⁹³ T: hem hâli

¹⁹⁴ T: uyumayışdın

mundağ kılıp onbiş künde murâdı hâşıl bolmasa kırk künde hâşıl bolğay. Eger kırk künde hâşıl bolmasa altmış künde elbette hâşıl bolur¹⁹⁵. Eger mundağ bolmasa üçyüz altmış kün kiçe mundağ kılğey. Eger murâdı hâşıl bolmasa özini 'aybı bolğay. Öz 'aybığa bakıp tevbe istiğfâr kılıp du'â kılmağda tazarru' birle meşğül bolğay. Ve lîkin Vâcib Te'âlâ va' desidin ümîdvâr bolğay kim:

لا تقنطوا من رحمة الله.

Eger bu dünyâda hâşıl bolmasa âhirette hâşıl bolğay, dip havf ve recâ içre şâ'at ve 'ibâdetğa meşğül bolğay.

Ammâ Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ raḥimehu'llâh ve Sulṭānü'l-'ârifin Ḥāce Aḥmed-i Yesevî raḥimehu'llâh aytıp tururlar kim: Köngül 'âlemini 'aybı köpdür ve küdüratları bu turur kim: Ḥubbü'd-dünyâ ve hırş ve haşed ve ğazab ve 'adâvet ve 'isyân ve nisyân ve 'ucb ve riyâ ve süm'a. Ve mundağ menhî işlerdin biri mürîdning könglide bolsa murâdı hâşıl bolmas. Mürîd bolup murâd tilegen, ḥabîb bolup maḥbûb tilegen kimerseler köngül 'âlemining küdüratlarını iritip [171b] riyâzat ve mücâhede tartsa, şeyh hem meded kılsa, Mevlâ Te'âlâ 'inâyet kılsa murâd hâşıl bolğay.

قوله تعالى و الذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا

Ve taqı Ḥazret-i Peyğamber salla'llâhu 'aleyhi ve sellem andağ aytıp tururlar kim:

¹⁹⁵ T: altmış küngge tigrü mundağ kılğay

لكل شيء زكاة و وكاة البدن الجوع و العطش

Ammā mundağ riyāzat ve mücāhede birlen köngül ‘ālemni açgenlerniň şerāfet ve bereketleridin, ehl-i fesādniň ma‘şiyetlerini Allahu Te‘ālā keçgey.

Ve Şeyh Muzafer Deryāyî raḥimehu’llāh aydı: Yetti yıl H̄āce Hızır ‘aleyhi’s-selāmniň şöhetide boldum. Ğavş-ı Ğıyās, Hızır ve İlyās bütin Kıtub başlığ kamuğ ğāyib irenler, abdālar ve evtālar kamuğları andağ dip du‘ā kıılır irdiler kim: İlāhā! Fermāniňni tutmegen kıullar ve t̄‘at ve ‘ibādet kıılmağanlar ve Peyğamber şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemniň sünnetleriğā boyun sunmağanlar fişk ve fesād içre yürgen kıullarnige tevfiğ ve tevbe rüzî kıılgin¹⁹⁶, dip ve yene aytur: İlāhî! Ol bendeleriň kim belā’, miñnet ve türlüğ imgek birle mübtelā bolup tururlar. Alarğa raḥm kıılıp imgekleriğā¹⁹⁷ def kıılığıl, dip du‘ā kıılırlar irdi. Ve alarniň du‘āların müstecāb bolup yolsızlar [172a] yol tapar irdiler.

Pes ey dervîş! Bilgil kim, kamuğ enbiyā ve evliyā ḥayāt, memāt, ğāyib, ḥāzır ḥās kıullar du‘ā kıılmağda meşğül irmişler. Bu ma‘nādın Peyğamber şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem ḥaber berib tururlar kim:

لولا الصالحون لهلك الظالمون

Şeyh Şiblî raḥimehu’llāh aytıp tururlar: Veliniň ma‘rifetide meşāyihlar içre iñtilāf bar turur. Ba‘zıları aytıp tururlar: Velî ni bilse

¹⁹⁶ T: kıılığıl

¹⁹⁷ T: imgeklerini

bolur. Ba'zı aydılar: Bilip bolmas. Andağ kim bu hadîş delâlet kılar kim:

اولیائی تحت قبایى لا یعرفهم غیرى

Ve taqı Hâzret-i Risâletpenâhî şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem aytıp tururlar kim:

المخلصون على خطر عظیم

Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ raḥimehu'llâh dip tururlar kim: Velîni bilse bolur, 'alâmet birlen. Ba'zılar aydılar tokkuz 'alâmet birle ve ba'zılar aydılar kırk 'alâmet birle ve ba'zılar aydılar yetti 'alâmet birle ve ba'zı kavilde üç 'alâmet birle. Eger bu üçdin kem bolsa velî imes. Evveli budur kim ol kişige ḥubb-i dünyâ bolmasa. İkkinçi açlık ve susağlık birle nefsini öltüriş kirek. Üçünçi kiçeler bîdâr bolsa kirek.

Şeyh Necme'd-dîn-i Kübrâ raḥimehu'llâh ayturlar: Az yimeklik ve köp kanâ'at kılmaklıq, [172b] az uyumaq, köp bîdâr bolmaklıq, az sözlemaq, köp zıkr itmaklıq, tirig olmaq ölüp tirilmaq tidi¹⁹⁸. Bu 'alâmetler ol kişide bolsa şâyed ol evliyâlardın bolgay. Şeyh atanganlar ve tarîkat yolıda yürüngenbiz dip da'vâ kılganlar ve yitmiş maqâmdın keçip köngül 'âlemin açıp gâyib irenlerdin ve meşâyih ve ervâhırdın icâzet alıp tarîkatda da'vâları râst bolup şeyhlik mesnedide oltursalar revâ bolur. Vallâhu â'lem.

¹⁹⁸ T: az yigu, yahşı yürügu, az uyugu, köp uygangu, az sözlegu, köp zıkr aygu, tirig irken ölgü kerek tidi.

الباب الثالث فى الحقيقة

فاستقم كما أمرت. الحقيقة احوالى

Şeyh Aḥmed-i Yesevî raḥimehu'llāh aydılar:

الحقيقة عمل بالسر

Ammā Peygamber şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem 'āyetidin korqup, اتبع ملة ابراهيم حنيفا 'amel kıldı. Bu mi'rācnı taptı ve yitmiş miñg hicābdın keçti. Taqı Ḥazret-i Peygamber şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemğa yitmiş maqāmda 'āyet kildi.

قوله تعالى إن تستغفر لهم سبعين مرة فلن يغفر الله لهم

Bu 'āyet yitmiş maqāmda delālet kıılır ve işāret turur. Ammā yitmiş miñg hicābnı yitmiş maqāmda koydı. Ve taqı yitmiş maqāmı yetti yaqîn içre koydı ki isme'l-yaqîn ve resme'l-yaqîn, 'ilme'l-yaqîn, 'ayne'l-yaqîn, haqqa'l-yaqîn, [173a] haqîkat-ı haqqa'l-yaqîn, Allah-ı haqqa'l-yaqîn. Bu yetti yaqînliqını mücāhede içinde koydı ki:

و الذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا

Ve taqı mücāhedeni Ḥaḫ 'azze ve celleniñg 'ināyeti içinde koydı:

قوله تعالى إياك نعبد و إياك نستعين

dip fermān yetkürdi irse Peygamber şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem, Ḥazret-i Mevlā 'azze ve celledin 'ināyet tilep mücāhede kıldı. Yitmiş

miñg maḳāmını keçti, ḥaḳîḳatda¹⁹⁹ kirdi, tā anı barını²⁰⁰ kördi, sır mi' rācın kıldı. Taḳı ten mi' rācın²⁰¹ andın ḥaber berür:

إعلم بأن معراج الرسول خمسون درجة حتى بلغ رب العزة. أولها عقل و الثاني المعرفة بوجوده (تعالى) و الثالث المعرفة بأنه قديم سابق على الكائنات و الرابع المعرفة بأنه باق لا يفني الخامس المعرفة بأنه حي لا يموت و السادس المعرفة بأنه عالم و السابع المعرفة بأنه قادر و الثامن المعرفة بأنه سميع و التاسع المعرفة بأنه بصير و العاشر المعرفة بأنه مريد و الحادي عشر المعرفة بأنه فاعل و الثالث عشر المعرفة بأنه أمر و الرابع عشر المعرفة بأنه ليس له مثل و الخامس عشر المعرفة بأنه لم يلد و لم يولد السادس عشر المعرفة بأنه لا مبدل بدله و السابع عشر المعرفة بأنه حكيم الثامن عشر المعرفة بأنه صادق و التاسع المعرفة بأنه صمد العشرون المعرفة بأنه يرسل الرسل و الحادي و العشرون المعرفة بأنه قائل التأليف و الثالث و العشرون المعرفة بأنه باعث من في القبور و الرابع و العشرون المعرفة بأنه يحب المحسنين بأفعالهم و الخامس و العشرون المعرفة بأنه يجازي سيئاتهم و السادس و العشرون المعرفة بأنه عادل ثم الهيم ثم الصبر ثم اليقين ثم الخوف ثم الرجاء ثم الحياء ثم الشرح ثم التصديق ثم الإعتقاد ثم الإخلاص ثم الإستعانة ثم التمكين ثم القبول ثم التوكل ثم التفويض ثم الزهد ثم النصيحة ثم الشفقة ثم الولاية ثم العلم ثم الكرامات ثم الرحمة. فإذا جاوز هذه الدرجات يبلغ النية و الحاجة و يأخذ من ربه تمام الكرامات بحيث لم يبق من الستر و صاحبه من الحجاب. يكون أقربا من قاب قوسين قرب الفضل و الشوق. هذا مذهب المتصوفين من السابقين و الفائزين

¹⁹⁹ T: ḥaḳîḳatga

²⁰⁰ T: tā ki bârsını kördi. A: ḥaḳîḳatga kirdi irse hakikat ne bârsını kördi.

²⁰¹ A: ten mi' rācın rûzî kıldı

Şûfî Muhammed-i Dânişmend, Sultânü'l-‘arifîn Hâce Aşmed-i Yesevî rahîmehu’llâhdın naql kılur kim: Muşarreb bolup şurbet maşâmıda turğan dîdar birle müşerref boldı. Nitük kim Peyğamber [174a] şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem: Dîdar birle müşerref boldum, didi ve köngülüm közü birle, didi. Ammâ ten közi birle körmedim didi. Mevlâ Te‘âlâ andın şaber berip turur:

قوله تعالى فأما إن كان من المقربين فروح وريحان وجنة نعيم

Ammâ münkir ve münâfıklar aydılar: Mi‘râc kaçan bolur ki, yetti kat kökni bir sâ‘atde seyr itmek, anıng ‘acâyib ve garâyiblerin körmek ve taşı Bihiştni seyr kılmaq ve anıng ‘acâyiblerini teferrüc kılmaq, taşı ‘Arş ve Kürsî, Levh ve Kalemni körmek ve taşı toşsan miing sözni bîvâşıta sözlenmek ve taşı şurbet maşâmıda turup dîdar körmek, bu işler muşâldur didiler.

Şeyh Necme’d-dîn-i Kübrâ rahîmehu’llâh aytıp tururlar kim: Bu yolda ol kimerse kim şabr birle murâda yetiptur, kelâmullah şaber berür:

إنما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب

Ve taşı Rasûlullah şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem aytıp tururlar:

الصبر كنز من كنوز الله تعالى لا يعطى إلا لوليه

Şeyh Necme’d-dîn-i Kübrâ rahîmehu’llâh aydılar: Şerî‘atda belâğa şabr kılmaq, şarîkatda belâda şükür kılmaq ve şakîkatda belâda şalâvetlenmaq gerek. Şazret-i [174b] Hâce Aşmed-i Yesevîdin ilgeri

şerî' at berildi. Nevbet İbrâhîmde yetti irse tarîkat berildi. Taqı Hâzret-i Muḥammed Muştafâ şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem irse ḥaḳîkat berildi. Anda Peyğamber şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem münâcât kıldı kim: İlâhî! Bu ḥaḳîkat birle yürümek düşvâr turur. Ümmetlerim bu yol birle 'amel kılalmağaylar, 'âşî bolğaylar, didi irse Allâhu Te'âlâdın fermân boldı kim: Seni ümmetlerige şerî' atnı ve tarîkatnı ve ḥaḳîkatnı berdim, ḥ'âhlaşa ol ikeviğe yürsün. Ammâ ey Muḥammed! Ḥaḳîkatnı aytnağıl, her kimerse 'ârif ve 'âşık bolsa anga açılğay, aytnılmağay sır 'ilmi turur, til birle aytnağıl, didi.

Ḥaḳîkat birle yürür men dip da'vâ kılganlar ve muḳarreb meşâyıḥ atan[ğan]lar bu ḥaḳîkat bâbıda zıkr kılgan yitmiş maḳâmnnı keçip yitmiş miñg hicâbdın ötüp ḥaḳîkatğa kirip ne kim Rasûlullah şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem körgenlerin körse ma' nâsı râst ve da'vâsı hem râst turur. Muḳarreblik ve meşâyıḥlık anğa müsellemler turur. Ve eger ḥaḳîkat bâbıda zıkr kılgan yitmiş maḳâmnnı keçmeyin ve taqı yitmiş miñg [175a] hicâbdın ötmeyin, ḥaḳîkatda kim Hâzret-i Peyğamber şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem körgenin körmeyin Ḥaḳḳ'a barur men dip da'vâ kılsa da'vâsı yalğan, özi yalğançı ve Tenğrige düşmen turur. Nitük kim aydı:

الكذاب عدو الله. قال النبي صلى الله عليه وسلم: لكل دعوا معنا فإن كان له معنا فهو صادق
و إن لم يكن معنا فهو كاذب سيأتى زمان على الناس الدعوى كثير و المعنى قليل من ادعى
شيأ ولم يثبت له فهو كاذب صدق رسول الله

Kûtbü'l-aķtâb H̄âce Aḥmed-i Yesevî raḥimehu'llâh 'aleyh ve meşâyıḡ-ı Ṭabaķât andaḡ aytmışlar kim²⁰² âḡiru'z-zamânda bizdin soḡgra andaḡ meşâyıḡlar ḡopḡay kim, İblîs 'aleyhi'l-la'ne alardın ta'lim alḡay ve alar İblîsniḡ işin ḡılḡay ve ḡalklarḡa muḡıb bolup irâdetsiz ḡoymaḡay ve mürîdlerin başḡarıp maḡşadḡa yetküralmaylar. Zâhirlerini ârâste ḡılıp mürîddin köp ḡama' ḡılıp bâtınların ḡarâb ḡılḡaylar. Ve küfürdin îmânnı farḡ ḡılmaḡaylar ve 'âlimlerni muḡıb bilmey iltifât ḡılmaḡaylar. Ehl-i Sünnet ve cemâ' atnı düşmen körüp ve ehl-i bid'at ve ḡalâletni süyüp, yamanlıḡnı pîşe ḡılıp Tenḡri 'azze ve celledin yaḡşılıḡ ümîd tutḡay [175b] ve da'vâ-yı şeyḡlıḡ ḡılḡay. Ve taḡı şeyḡlıḡ işin ḡâr ḡılıp mürîdlerniḡ işikide²⁰³ yürḡey. Ol ḡalde mürîdḡa pırlıḡ ḡılmaḡay²⁰⁴, şeyḡlıḡ da'vâ ḡılıp mu'âmelet alḡaylar²⁰⁵. Eḡer mürîd nemeşe bermese zorlıḡ ḡılıp alḡay. Eḡer ol mu'âmeletni alıp müsteḡaḡ veyâ bî-nevâḡa²⁰⁶ bermey, özige ve ehl-i 'ıyâlıḡa şarf ḡılsa it murdarnı yimiş dik bolḡay. Eḡer ol vechdin alıp yişe ve kiyim kiyse tâ ol kiyim iginde bolsa ötkergen namâzı ve tutḡen rûzesi Allâhu Te'âlâ dergâḡıda ḡabûl bolmaḡay ve her loḡmada üç miḡḡ yıl Tamuḡda 'azâb körḡey.

Sulṫânü'l-'ârifin andaḡ aytıp [turur]lar²⁰⁷ kim: Bizdin soḡgra andaḡ mübtedi'ḡa her kim pir dip ḡızmet ḡılsa kāfir bolḡay ve hem mel'ün bolḡay. Andaḡ kimersenı ḡılḡanını 'ilm ornıḡa tutmaḡlıḡ ve bid'atnı

²⁰² Burada Ahmed Yesevî'den nakledilen sözler *Fakrnâme*'nin baş tarafında mevcuttur.

²⁰³ T: işikleride

²⁰⁴ T: kılalmaḡaylar

²⁰⁵ U: mu'âmelet kılmaḡay.

²⁰⁶ T: müsteḡaḡ gurebâ ve bî-nevâlarga

²⁰⁷ T: aytıptururlar kim

sünnet ornıĝa mubâh körmeklik, bular barı şerî' at küfri turur ve tarîkat merdûdlıĝı ve haĝıkat bîzârlıkı turur. Ve taĝı Hı'ace Aĝmed-i Yesevî raĝimehu'llâh 'aleyh aydılar kim: Vay ol kişiler kim, mundaĝ şeyhlerĝa ĝol berip irâdet kılĝaylar, özlerin 'azâbĝa giriftâr bolĝaylar kim:

إن عذاب ربك لشديد

Ey dervîş! Her kim [176a] şeyhlik da'vâ kılrsa ańĝa kirek kim pir-i kâmilni ĝızmetide kırĝ yıl turup cân tartıp ruĝşat ĝaşıl kılmaĝunça anıńĝ irâdet almaĝı ve mürîd tutmaĝı ve mu'âmelet itgeni²⁰⁸ ĝabı ve ĝarâmdur ve anıńĝ mürîd tutĝanı bâtıldur. Her kim ĝilâf-ı şer' iş kılrsa şerî' atdın çıkar ve her kim ĝilâf-ı tarîkat iş kılrsa merdûd bolur ve her kim tevbe kılmay dünyâdın barsa Tamûĝda 'azâb körgey.

نعوذ بالله من ذلك

ĝikâyet: Künlerde bir kün İblîs 'aleyhi'l-la'ne ĝazret-i ĝızır 'aleyhi's-selâmĝa aydı: Bilgil kim, mü'minlerni ĝünâhını âsân kıldurur men, terk-i namâz ve mücrim-i şer' ve heves-i şehvetde terĝib kılur men kim köńĝülide fesâd kılur ve özlerini şâlih ve zâhid ve müselmân dip il közide körsetürler. Ammâ Mevlâ Te'âlâ katıda münâfik bolurlar. Menińĝ ĝarâzım ĝaşıl bolur. ĝızır 'aleyhi's-selâm aydılar: Bu sözlerni İblîs 'aleyhi'l-la' nedin işittim ve taĝı Rasûlullah şalla'llâhu 'aleyhi ve sellemĝa aytım irse köp yıĝlap aydılar: Yâ ĝızır! 'ilâcı oltur kim, ol mel'un bende-i mü'minni köńĝlide bu fâsid

²⁰⁸ Şimdiki telaffuzu "etgeni".

hayâllerni salsa kirek, bu bende [176b] sünnet ve farz namâz arasında kelime-i temcîdni köp tekrâr kılsun. Andın soñg bu du‘ânı oğusun ki:

اللهم إني أعوذ بك من الشرك و النفاق و من غلبة الشقاوة على السعادت بحق لا اله الا الله
محمد رسول الله أرسلته بالهدى و دين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون

Ma‘nâsı ol turur kim²⁰⁹, İblîs tã‘at içinde vesvese berse, muşallîni köñgli bî-ķarâr bolup uzun kırâa‘t kılsa köp nemerselerni endîşe kıılır ve rükû‘ ve sücüd ve tesbîhât ve tamâm-ı erkân-ı namâz bercâ kıltürmes, riyâdın hâzlan yol tapıp her tã‘atı bâtıl bolur. Pes muşallîğa bu hâlet müstevlî bolsa aña gerek kim kelime-i temcîdni bisyâr oğusun kim:

اللهم احفظنا و لا تفضحنا و اعصمنا من الرياء و متابعة الهواء و وفقنا بطاعتك خالصة
بمرضاتك برحمتك يا ارحم الراحمين

Eger diseler kim²¹⁰: Nür neçe kısım turur?

Cevâb aygıl kim: Üç kısım turur. Evvel nür-i zât, ikkinçi nür-i şıfât, üçünçi nür-i hâk. Ammâ nür-i zât, nür-i Hudâ-yı Te‘âlâ turur. Ve nür-i şıfât, nür-i Hâzret-i Muḥammed Muştafâ şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem turur. Ve nür-i hâk ol turur kim âdemler rüzgâr-ı bu dünyâda körerler.

Ve eger diseler kim: îmân-ı [177a] şer‘îat ve îmân-ı tarîķat ve îmân-ı ḥaķîķat kayu turur?

²⁰⁹ T: Tenbih: Bir mes’ele ol turur kim

²¹⁰ Bu bölümden sonraki cümleler Taşkent nüshasında Farsça, Uppsala nüshasında ise Türkçe’dir. Almatı nüshasında yoktur. Uppsala nüshası esas alınıp buraya ekledik. Bu son bölüm eserin kendisinden olmayıp bir müstensihin ilavesi de olabilir.

Cevâb aygıl kim: îmân-ı şerî'at kelime-i tayyibe oqumak ve îmân-ı tarîkat Hüdâ-yı Te'âlâdın korkmak, îmân-ı haqîkat Hüdâ-yı Te'âlâ tarafıka râstlık birle qadem qoymaklık turur.

[SON]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN SADELEŞTİRMESİ
(TERCÜMESİ)

MİR'ÂTÜ'L-KULÛB

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Hamd, işiten ve bilen Allâh Teâlâ'ya mahsustur, yaratıcı ve cömert olan Allah'ı tesbîh ederiz.

Yani bil ve haberdâr ol ki, bu mübârek risâleyi derleyen (kişi) şerîatın delîli ve tarîkatın ehli yani **Mevlânâ Sûfi Dânişmend**'tir. Âriflerin sultânı, vera' (takvâ) ehlinin rehberi, yeryüzünün kutbü'l-aktâbı olan **Hâce Ahmed Yesevî** rahmetullâhi aleyh'in sözlerini, bu aziz Sûfi Muhammed Dânişmend (nakledip) anlatırlar. Bu risâlenin yazılmasının sebebi şu idi ki, tüm sûfiler, sabah ve akşam belki sürekli zikir halkasına devam ederlerken, günlerden bir gün Hz. Sultân'a (Ahmed Yesevî'ye): “Şeyhlik ve müridlik hakkında ve bu yüce silsilenin (Yesevî yolunun) sülûk (tasavvufî eğitim) ve usûl-erkânı konusunda bilgi verseniz, sizden sonra ehl-i tarikat olan dervişlere hâtıra kalır”, diye arzettiler. Sonra (bunun üzerine) bu risâleye **Mir'âtü'l-kulûb** adı verildi yani “Gönüllerin Aynası”. Her kim aynaya baksa yüzünü görür ve dahi (yüzünde) bir kusuru varsa onu da görür. Binâenaleyh her kim bu kitabı okusa ve kendi kusurunu (hatâlarını) görüp anlasa, onu telâfiye çalışıp tevbe ve istiğfâr ile meşgul olursa, ümit edilir ki Allah Teâlâ o kusur ve günâhı afveder. Her sâlik (derviş)

ki bu risâleyi okusa veya okuyandan dinleyip amel etse, kalp gözünü açsa, onsekiz bin âlemdeki acâyip ve gariplikleri görse, kıyâmette - *inandık ve tasdik ettik*- Celâl sâhibi (Allah Teâlâ) ile buluşup keyfiyetsiz olarak onun yüzünü görse, (bu) hiç acâyip ve garip (bir hâl) olmaz. *Ancak Ondan (Allah'tan) yardım dileriz.*

Muhabbet, yakıcı ateş ve şevk diyerek bu **Mir'âtü'l-kulûb** risâlesini üç bölüm üzerine binâ ettiler. Zîrâ Hak Teâlâ, “kullarım bana yaklaşsın”, deyip din ve İslâm yolunu bahşetti. O yola üç isim verdi. Birinci şerîat, ikinci tarîkat, üçüncü hakîkat. Bu sebeple (bu risâle) üç bölüm üzerine binâ edildi. Ve dahi (Hak Teâlâ Kur'ân'da) kelâmı içinde şöyle zikretti: *Allah Teâlâ'nın kelâmı: “(İbrâhim aleyhisselâm dedi ki:) Ben Rabbim'e gidiyorum, O bana doğru yolu gösterecek”*²⁵⁰. İbrâhim (a.s): Şüphesiz Rabbim beni doğru yoluna sevk etti, dedi. Yani bu yoldan maksad, İslâm yoludur. Ama Hak Teâlâ'nın yolu, şu delil ile üç yoldur: *İslâm dîni Allah'a giden yoldur. Başlangıcı şerîat, sonu hakîkat ve ikisi arasında tarîkat (vardır).* Ve dahi Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) haber verir ki: *Her işte şerîat, tarîkat ve hakîkat vardır. Müridlikte de böyledir. Şerîatta ilim ve ameller, tarîkatta kalplerin açılması ve hâl, hakîkatta ise Hak Teâlâ'nın cemâlini müşâhede ve buluşma vardır.*

Hz. Peygamber (s.a) der ki: *Şerîat benim sözlerim, tarîkat fiillerim (işlerim), hakîkat ise hâlimdir.* Sultânü'l-ârifin (Ahmed Yesevî) der ki: *Şerîat, zâhiren uzuvlarla amel etmek; tarîkat, kalp ile amel etmek; hakîkat ise sır (kalbin içindeki cevher, gönül) ile amel etmektir.*

²⁵⁰ Sâffât, 37/99.

Sultânü'l-ârifin der ki: Kendisine uyulan önder insanlar üç kısımdır: Şeriat önderleri âlimler ve pâdişahlardır, tarikat önderleri şeyhler ve sûfiler, hakikat önderleri de ârifler ve Hakk'a yakın olan şeyhlerdir. Eğer âlimler ve pâdişahlar şeriat emredilene uyup yasaklanandan sakınır ve başkalarına da (bu emir ve yasakları anlatıp) emrederlerse doğru yoldan şaşmazlar. Onlara uyanlar da şaşmazlar. Eğer bu şartlarla birlikte olmazlarsa, şeriat yolundan saparlar. Şeyhler ve sûfiler riyâzat ve çile çekip gönül âlemlerini açsalar, yetmiş makamdan geçip gâib ruhlar ve meleklerle sohbet etseler, bu tür şeyh ve sûfiler tarikat yolundan sapmazlar. Bu tür büyüklere tâbi olanlar da sapmazlar. (Ama onlar) bu şartlar içinde olmazlarsa tarikat yolundan saparlar, onlara uyanlar da saparlar. Hakk'a yakın olan kullar ve şeyhler, hakikaten (tam manasıyla) Allah'tan başka herşeyden vaz geçip gönüllerini sırra (manevî hâle veya manevî âleme) ulaştırırlarsa maksadlarına erişip hakikat yolundan sapmazlar. Onlara tâbi olanlar da sapmazlar. Eger bu şartlar içinde bulunmazlarsa hakikat yolundan sapıp gâye ve maksada ulaşamazlar. *En iyisini bilen Allah'tır.*

Yani Sûfi Muhammed Dânişmend, buna bakarak derler ki: Meselâ Hicaz bölgesinin pâdişahı, Hitay (Çin) bölgesinin pâdişahına elçi (heyeti) gönderse, o elçi yolu bilmeseyse, (içlerinden) biri başkan olup yola koyulsalar, (başkan) doğru yoldan sapıp şaşırır ve dolayısıyla elçi de şaşırır. Eğer o kılavuz (rehber), gördüğü yolu şaşırmasa, kılavuza uyanlar da sapmazlar. Derviş veya şeyh olan kişiler de, yolu bilen kılavuza benzerler. Onlara uyanlar da kılavuz tutan insanlara benzerler.

Sûfi Muhammed Dânişmend der ki: Hangi şeyh yetmiş makamdan geçmeden şeyhlik ve önderlik iddiâsında bulunursa iddiâsı bâtil (geçersiz) olur. Nidâ ederler ki: “Ey bâtil iddiâda bulunan! Sana tâbi olanlar bâtil ve bozuk (yoldadırlar)”. Tâbi olan mürid ve arkadaşlarının da günahları, o sahte şeyhin boynuna olur.

Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: Bazı insanlar “şerîatla yürüyorum”, bazıları da “hakîkatla yürüyorum” deyip iddiâda bulunur. Şerîatla yürüdüğünü iddiâ edenlere mü'min ve müslüman derler. Tarîkatla yürüyenlere şeyh, sûfi ve zâhid derler. Hakîkatla yürüyenlere de ârif, âşık ve muhib derler. Bu yolda yürüdüğünü iddiâ edenlerin mânevî hâl (delil) sâhibi olmaları gerekir. Eger (kişinin) mânevî hâli ve iddiâsı düzgün olursa, Hak Teâlâ onu dost edinir. Eğer mâneviyâtı düzgün olmayıp iddiâsı yalan olursa -bundan Allah'a sığınırız- böyle bir kimse Allah Teâlâ'nın düşmanıdır. *Allah Teâlâ'nın kelâmı: O gün, yalanlayanların vay hâline*²⁵¹. Hz. Peygamber (s.a) yine şöyle buyururlar: *Yalancı, Allah'ın düşmanıdır*. Bu yolda yalancılıkla yürüme, dürüstlikle yürü ki iddiâyâ mânâ (ve delil) gereklidir. Delilsiz iddia neye lâzım? Ama herşeyin mânâsını kendi yerinde (ve konumunda) açıklanacak inşaallah.

Birinci Bölüm: Şeriat Hakkında

Peygamber (s.a) şöyle buyurdular: Şeriat sözlerim, tarikat fiillerim ve hakikat hâllerimdir. Dediler ki, “şerîat benim söylediğim sözdür, tarikat benim yaptığım işlerdir”. Peygamber (s.a), “şerîat benim söylediğim sözdür” dedi, “tarikat söylediğimdir” demedi, “yaptığım

²⁵¹ Mürselât, 77/15.

işlerdir” dedi. Bunun cevabı (izahı) şöyledir: Demişlerdir ki: Hz. Peygamber mirac gecesinde Mevlâ ‘azze ve celle ile vâsitasız olarak doksan bin konuda konuştu. Otuz bini şerîatla, otuz bini tarîkatla ve otuz bini hakîkatla ilgili idi. (Hak Teâlâ’dan) fermân geldi ki: “Şerîat sözlerini bütün mü’min, kâfir ve fâsıklara (herkese) anlat. Tarîkat sözlerini dileyen ve isteyenlere anlat, ama hakîkatı aslâ söyleme”.

Sultânü'l-ârifin Hz. Hâce Ahmed Yesevî buyururlar ki: *Şerîat, uzuvlarla yani zâhirle amel etmektir. Uzuvlarla (bi'l-erkân) kelimesinden maksad, farz, vâcib, sünnet ve edeblerin tümü olur. Ama şerîatla yürürüm deyip iddiâda bulunanlar, müslüman (diye) adlandırıldılar. İddiâlara delil gerekir. O delil de şudur ki, Hak Teâlâ'nın emri kullarına iki şekilde olur: Emredilen iyi işler (farz) ve yasaklanan kötü işler (haram). Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten menedersiniz*²⁵². Şimdi, bu mü’min ve müslüman diye adlandırılanlar, tüm emredilenleri yerine getirip yasaklananlardan sakınırlarsa, şerîatta iddiâları doğru, mü’min ve müslümanlıkları da dürüst olur. Hak Teâlâ'nın hakîkî kulları olurlar. *Allah Teâlâ'nın kelâmı: Allah, inananların dostudur, onları karanlıktan aydınlığa çıkarır*²⁵³. Eğer (kişi) emredileni yerine getirmez, yasaklanandan sakınmaz ise, mü’min ve müslümanım diye iddiâsı yalandır ve kendisi yalancıdır. Emredilenler şunlardır ki, dîne uygun olan herşeyi kabul etmek ve başkalarına da onu emretmek. Yasaklananlar şunlardır ki, küfür, nifâk, şüphe, şirk, kendini beğenmek, gösteriş yapmak, zulmetmek, haram

²⁵² Âl-i İmrân, 3/110.

²⁵³ Bakara, 2/257.

yemek, yalan söylemek, gıybet yapmak, zinâ etmek, içki içmek, uyuşturucu bitki (beng) yemek ve mü'minlere haksız yere zulmetmek. Bütün bunlar yasaklanmıştır.

*Sizden biriniz bir kötülük gördüğünde onu eliyle değiştirsin, eğer gücü yetmiyorsa diliyle (müdâhele edip karşı çıksın), ona da gücü yetmiyorsa kalbiyle (öfke duysun) ki bu îmânın en zayıf şeklidir. Bir kişi nehyedilen bir kötülüğü yapıyor olsa, ona engel olmak gerekir. Eğer eliyle gücü yetmese diliyle, diliyle gücü yetmese gönlüyle o kişiye düşman olsun (ki bu sonuncusu) îmânın zayıflığındandır. Eğer mü'min o yoldan sapmış kişiyi görüp engel olmasa, onu yapanın günahına ortak olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a) şöyle buyurmuşlardır: *Kâfirliğe rızâ göstermek kâfirliktir, günâha rızâ göstermek de günahtır.**

Şeyh Hasan Basrî (r.h) der ki: “Küfrü gönülden tümüyle silince, işte o zaman şerîat tamam olur”. **Hulâsa** adlı kitapta²⁵⁴ nakledilir ki: *Kalbinde hardal tânesi kadar kibir bulunan kişi Cennet'e giremez.* Yani kalbinde hardal (veya üzerlik otu) tohumu kadar küçük bir kibir olan kişi Cennet'e giremez. Ve dahi ehl-i mâ'rifet şöyle derler: *Kibirli, kendisini başkalarından üstün gören kişidir.* Kibirli insan, kendisini başkalarından üstün görür, işte böyle kişiler Cennet'e giremez. Peygamber (s.a) buyurdular ki: *Cimri, mü'min de olsa Cennet'e giremez; cömert, kâfir de olsa Cehennem'e girmez.* Yani cimri,

²⁵⁴ *Hulâsa* diye kaydedilmiş ise de, bu eser muhtemelen Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ahmed Fâryâbî'nin (ö. 607/1220) *Hâlisatü'l-hakâik* isimli Arapça tasavvufi eseri olabilir. Söz konusu rivâyet bu eserin “kibir” bölümünde geçmektedir. Birçok yazma nüshası olan eser 2000 yılında yayınlanmıştır. Mahmûd b. Ahmed Fâryâbî, *Tehzîbu Hâlisatü'l-hakâik* (nşr. Muhammed Hayr Ramazân Yûsuf), Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2000 (2 cilt).

mü'min de olsa Cennet'e giremez; cömert, kâfir de olsa Cehennem'e girmez.

Şeyh Cüneyd Bağdâdî (r.h) derler ki: *Tüm âlimler korku ile ümit arasındadırlar.* Hak Teâlâ'dan: "Tüm kullarım cehennemlik, sâdece birisi cennetliktir", diye bir fermân gelse, cennetlik ben olacağım diye ümîd etmek gerekir. Eğer: "Birçok kul cennetliktir, sadece biri cehennemliktir", diye bir fermân gelse, cehennemlik ben olmayayım, diye düşünüp tasalanmak gerekir. Yani korku ile ümit arasında olmak gerekir.

Sûfi Muhammed Dânişmend, Sultânü'l-ârifîn'den (Ahmed Yesevî'den) nakleder ki: (Bir kimsenin) şerîatı tamam olmadan tarîkat yoluna girmesi (doğru) olmaz. (Kişi) benlikten yani kibirden vaz geçip yokluğa (fenâ makâmına) erişse, ölmeden önce ölse (nefsini terbiye etse), sonra tarîkata girse (câiz ve uygun) olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a) buyurdular: *Ölmeden önce ölünüz. Peygamber doğru söyledi.*

İkinci Bölüm: Tarîkat Hakkında

Allah Teâlâ buyurdu: Doğru yola yönelerek İbrâhim'in dînine uy²⁵⁵! O gün, ne mal, ne de oğullar fayda etmez. Ancak Allah'a temiz bir kalp (kalb-i selîm) ile gelenler fayda görür²⁵⁶.

Hız. Hâce Ahmed Yesevî şöyle buyurdular: Allah Teâlâ, o Hazret (s.a)'e emretti ki: İbrâhim'in doğru dînine tâbi ol! Ve yine emretti ki: (Siz de) onun doğru dînine tâbi olunuz. Hız. Muhammed Mustafâ (s.a),

²⁵⁵ Nahl, 16/123.

²⁵⁶ Şuarâ, 26/88-89.

kâinâtta herkesin (ve herşeyin) önderi idiler. *Biz seni, ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik*²⁵⁷. İbrâhim'in dînine uyum demekte hikmet nedir? Cevap: *Allah en iyisini bilir*, hikmet odur ki, İbrâhim (a.s)'ı "atanız" diye zikretti. Oğul, ataya tâbi olur. Pekiyi, İbrâhim (a.s)'ı "atanız" diye zikretmesinin hikmeti nedir? Cevap: İbrâhim (a.s)'dan önce tarîkat verilmedi. İlk tarîkat İbrâhim (a.s)'a verildiği için "atanız" dedi.

Haberde nakledilir ki: Ruhların anası, Muhammed (a.s)'dır ve cesedlerin anası Âdem (a.s)'ın cesedir. Tenler (bedenler) atası, Âdem (a.s)'ın tenidir, demişler. *En iyisini bilen Allah'tır*. Hz. Muhammed (a.s)'ın rûhundan önce ruh yaratılmadı ve dahi Âdem (a.s)'ın zâtından önce beden yaratılmadı. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a)'ın rûhu ruhların atası oldu. Âdem (a.s)'ın bedeni de bedenlerin atası oldu²⁵⁸.

Allah Teâlâ yüce kelâmında şöyle zikretti: *O gün, ne mal fayda verir ne de evlât. Ancak Allah'a temiz bir kalp ile gelenler (o günde fayda bulur)*²⁵⁹. Yani kıyâmet günü mal, mülk, oğul ve kız fayda etmez. Ancak (kişi) kalb-i selîm ile Allah'a ulaşırsa, o (kalp) fayda verir. Müfessir şeyhler arasında kalb-i selîm konusunda fikir ayrılığı çoktur. Ama Mevlânâ Sûfî Dânişmend (r.h) Hâce Ahmed Yesevî'den şöyle nakleder: (İnsanda) kalb-i selîm olmadıkça tarîkate girmesi câiz olmaz. Herkim dört deryâdan geçerse, kalb-i selîm olur. Birinci dünya

²⁵⁷ Enbiyâ, 21/107.

²⁵⁸ Tasavvuf kültüründe "Allah'ın ilk yarattığı ettiği şey Hz. Peygamber'in ruhudur" diye bir anlayış oluşmuş ve bu ruha "Hakikat-ı Muhammediye" adı verilmiştir. Bk. Mehmet Demirci, "Hakikat-i Muhammediye", *DİA*, İstanbul 1997, c. XV, s. 179-180.

²⁵⁹ Şuarâ, 26/88-89.

deryâsı, ikinci halk deryâsı, üçüncü şeytan deryâsı, dördüncü nefis deryâsı. Bu deryâlar için gemi gerekir, gemisiz geçilmez. Birinci, dünya deryâsının gemisi zühd, yiyeceği kanâat, yelkeni horlanıp küçümsenmek, gemisinin demiri (çapası) sabırdır. İkinci halk deryâsı, onun gemisi ümîdi kesmek ve uzlet, gemi demiri ayrılık, oturuşu halvettir (yalnızlık). Üçüncü Şeytan deryâsının gemisi zikir, yiyeceği (gıdâsı) tesbîh, demiri korku ve ümit, oturuşu muhabbettir. Dördüncü nefis deryâsı, gemisi açlık ve susuzluk, yiyeceği aşk, demiri zevk, oturuşu şevktir. İşte bu deryâlardan geçen kimse tarikat yoluna lâıyk olup kalb-i selîm elde eder²⁶⁰. Bu deryâlardan geçmeden ve yürünecek bu yolları kat etmeden (bir kişi) tarikat yoluna adım atsa, o ahmaktır. Böyle kişiye tâbi olanlar da ahmaktır. Nitekim Peygamber (s.a) şöyle buyurdular: *Ahmak benim düşmanımdır*. Yani ahmak benim düşmanımdır.

Ve dahi bilmek gerekir ki, Rasûlullah (s.a) buyurdular: *Tarikat, benim fiillerimdir*. Yani yaptığı işlerdir. Gecelerde aslâ uyumazlardı. Zikir ve tesbîhten bir ân bile uzak durmazdı. Sadece gündüz öğle vaktinde kaylûle uykusu yaparlardı. *Rasûlullah (s.a) buyurdular: Gözlerim uyur ama kalbim uyumaz*. Yani göz uyur ve gönül uyumaz. Yemeği az yerdiler. Bir rivâyette Hz. Peygamber (s.a) yetmişüç dindaşı ile birlikte oniki batman²⁶¹ yemek yemişlerdi. *Mugîre b. Şu'be (r.a) dedi*

²⁶⁰ Bu rivâyetin bir benzeri *Lemehât*'ta şöyle geçer: ... Dünyâ denizlerinin gemisi zühd, tâat ve kanâattır. O geminin demiri sabırdır. Rüzgârı töhmet, gıybet ve iftirâdır. Halk deryâsının gemisi, halktan ümidi kesmek ve onlardan tamamen uzak kalmaktır... Gemiye rüzgâr esince, rüzgârın şerrinden kurtulmak için demir atar. bk. Âlim Şeyh, *Lemehât*, İslamabad 1986, s. 74-75.

²⁶¹ "Batman" eski bir ağırlık birimi olup farklı zaman ve coğrafyalarda farklı değerler almıştır. Bkz. Cengiz Kallek, "Batman", *DİA*, İstanbul 1992, c. V, s. 199-200.

ki: *Peygamber, bir gece ayakları şişinceye kadar namaz kıldı. Kendisine denildi ki: Niçin böyle yapıyorsun, oysa senin geçmiş ve gelecek tüm günahların bağışlanmıştır. Nebî (s.a) buyurdu ki: Çok şükreden bir kul da olmayayım mı?* Mugîre adlı sahâbe der ki: Peygamber (s.a) her gece şafat atıncaya kadar ibâdet ederlerdi ki, mübârek ayakları şişti. Sahâbe (r.a) dediler ki: Yâ Rasûlallâh! Hak Teâlâ, sizin geçmiş ve gelecek tüm amellerinizi bağışladığını söylüyor. Niçin kendinize meşakkat ediyorsunuz? Rasûlullah (s.a) buyurdular ki: Ey ashâbım! Benim gibi yetim Muhammed'i, Rabbim, "dostum ve habîbim" diye zikretti. Onun şükranesi olarak itâat ve ibâdet ediyorum.

Bundan sonra Mevlâ 'azze ve celle fermân buyurdu: *Ey örtünüp bürünen (Rasûlüm)! Birazı hâriç, geceleri kalk namaz kıl. (Gecenin) yarısını (kıl). Yahut bunu biraz azalt*²⁶². Yani ey Muhammed! Seni eziyet için yaratmadım. Gece ortasında itâat et. Arttırma ve (fazla) yapma. İşte bu fermân buyrulduktan sonra Hz. Muhammed Mustafa (s.a) gecenin üçte birini ibâdet ile geçirmeye başladılar. *Ve seninle olanlardan bir grup*²⁶³. Yani (Hak Teâlâ) o tâife ki, seninle olsa yani sana bey'at edip senin gibi amel etseler, onlar da senin gibi gecenin üçte birini uyanık durup itâatla geçirsinler diye fermân buyurunca, Peygamber (s.a) böyle yaptı ve ashâbına da öyle (ibâdet) yapmalarını emretti. Ashâb da öyle yaptı. İşte ey sâdık mürid ve tâbi olan dost! O hazret (s.a)'in fiil ve amellerini bunca anlattık. Eğer ümmet isen, ona

²⁶² Müzzemmil, 73/1-3.

²⁶³ Müzzemmil, 73/20.

tâbi olup çaba ve gayret sarfet! Yalancı olma ki: *Yalancı, Allah'ın düşmanıdır*, dediler.

Mevlânâ Sûfi Dânişmend dediler ki: Hâce Ahmed Yesevî lutfedip buyururlar: *Tarîkat, kalp ile amel etmektir*. Yani tarîkat, gönül ile amel etmektir ve gönül âlemi gözünü açmaktır. Nitekim Hz. Muhammed Mustafa (s.a) bu konudan şöyle haber verirler: *Allah Teâlâ'nın nur ve zulmetten yetmiş bin perdesi vardır. Eğer bu perdeleri açsaydı, baktığı herşey yanardı*. Şüphesiz, Tanrı 'azze ve celle'nin nurdan ve karanlıktan yetmiş bin hicâbı vardır. Eğer bunları açsa, gözünün nûru her nereye ulaşırsa kesinlikle onu yakardı.

Ve (ayrıca) âlem-i kübrâ (büyük âlem) ve âlem-i suğrâ (küçük âlem) vardır. Gözle görünmeyen nesnelere âlem-i kübrâdadır. Ama ehl-i tasavvufa göre, kişinin gönül âlemi açılırsa onsekiz bin âlemi apaçık görür, tıpkı âlem-i suğrâda görüldüğü gibi. Ama gönlü açmak için sert çile çekmek gerek. Mevlâ 'azze ve celle Kur'ân'da şöyle haber verir: *Bizim uğrumuzda cihad edenleri (gayret sarfedenleri) elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz*²⁶⁴. Rasûlullah (s.a) buyurur ki: *Ölmeden önce ölünüz*.

Şeyh Hasan Basrî (r.h)²⁶⁵ der ki: Şeyh Bâyezîd Bistâmî'ye kadar tüm şeyhler altmış günde bir lokma yemek yerler, bu altmış gece gündüzde

²⁶⁴ Ankebût, 29/69.

²⁶⁵ Bu Hasan Basrî tâbiîn neslinden meşhur zât olamaz. Çünkü Bâyezîd Bistâmî'den (ö. 234/848) bahsediyor. Devamındaki cümleler de müellife ait olmayıp bu Hasan Basrî'ye ait ise Zengi Ata'dan (ö. 656/1258) sonra yaşamış bir şahıs olmalıdır. Zengi Ata'nın vefat tarihi için bk. Gulâm Server Lâhûrî, *Hazînetü'l-asfiyâ*, Leknev 1290/1873, c. I, s. 536-539; Harîrizâde Kemâleddin Efendi, *Tibyânu vesâilî'l-hakâik*, Süleymaniye Ktp, İbrahim Efendi, nr. 432, c. III, vr. 267a.

uyumazlardı. Tanrı'yı zikredip göz açıp kapayıncaya kadar bile olsa zikirten ayrı kalmazlar, sonra gönül âlemleri açılırdı. Şeyh Bâyezîd Bistâmî (r.h)'dan Hâce Ahmed Yesevî'ye kadar diğer şeyhler kırk günde bir lokma yemek yediler ve kırk gece gündüz uyumadılar. Uyuyup zikirten uzak kalmadılar. Sonra gönül âlemleri açıldı. **Hakîm Süleyman** (k.s) kırk gün böyle yaptı. **Mahmûd Hoca** (r.h) yirmidokuz gün ve **Zengi Ata** (r.h) ondokuz gün böyle yaptılar.

Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: Gönül âlemi açılmadıkça şeyhlik yapmak ve mürid edinmek doğru olmaz. Şeyh Ahmed Yesevî der ki: (Bir kişi) yetmiş makâmdan geçmeden şeyhlik iddiâsında bulunsa o hemen kâfir olur.

Sadr Ata Risâlesi'nde²⁶⁶ nakledilir ki: Bir kişi gönül âlemi açılmadan Gavs ve Gavslar²⁶⁷, Hızır ve İlyâs başta olmak üzere gayb erenleri ile sohbet etmeden ve onlardan icâzet almadan şeyhlik iddiâsında bulunsa yalancı, bidatçı ve Şeytan'dır, demişler. Eğer bir kimse bu adı geçen gayb erenleri ve ruhlarından icâzet alıp şeyhlik makâmında mürid ve dostlarıyla halvete otursa, böyle şeyhi gayb erenler terbiye edip tarîkatı öğretirler ve ona yardımcı olurlar. Ayrıca mürid ve dostları da bu halvetten vecd ve feyz elde ederler. Bu hâle sekr makâmı derler. O makâmda sâlike bazı şeyler zuhûr eder. Gayb makâmından ne gelse buna tecellî eder veya şeyh denen kişi müridin üçyüz altmış

²⁶⁶ Yesevîlik tarihinde Sadr Ata diye bilinen kişi Zengi Ata'nın mürididir. Tam adı Sadreddin Muhammed Buhârî'dir (bkz. Harîrîzâde, *Tibyân*, III, vr. 267a). Bazı kaynaklarda ise Sadreddin Ahmed diye geçer. bkz. Devin DeWeese, *Islamization and Native Religion in the Golden Horde*, Pennsylvania 1994, s. 371-372, 568.

²⁶⁷ Gavs, tasavvuf kültüründe ricâl-i gayb içinde kabul edilir. Bk. Süleyman Ateş, "Kutub", *DİA*, İstanbul 2002, c. XXVI, s. 498-499.

damarından hangisinin râzı, hangisinin râzı olmadığına vâkıf olur. İşte, şeyh denen kimse müridi terbiye edip murâdına ulaştırabiliyorsa, onun mürid edinmesi câiz ve uygun olur. Eğer müridi maksada ulaştırıyorsa, mürid edinmesi câiz olmaz. Kıyâmet gününde hesap yerinde cevap vermesi gerekir. (Şeyhlik yapması câiz) ve helâl olsa hesap; haram olsa azap görmesi gerekir. Ama gönül âlemi açılırsa ve yetmiş makâma ulaşırsa, o gönül Mevlâ ‘azze ve celle’nin nazar ettiği yer olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a) buyururlar: *(Hak Teâlâ) sizin sûretlerinize bakmaz ama kalplerinize bakar.* Ve yine şöyle buyururlar: *Mü’minin kalbi, Rahmân’ın Arş’ıdır ve mü’minin kalbi Rahmân’ın evidir.* Hz. Peygamber (s.a) lutfedip böyle buyurdular.

Hz. Dâvûd (a.s) Hakk’a yalvarıp dedi ki: İlâhî! Dünyâda pâdişah denen kulların var ve onların hazîneleri var. Pekiyi, senin hazînen nerededir? Mevlâ ‘azze ve celle’den fermân geldi: “Ey Dâvûd! Benim hazînem, mü’min kullarımın gönülleridir. Dünyâda pâdişah denen kullarım hazînelerine zaman zaman bakarlar. Yâ Dâvûd! Ben o gönül hazîneme hergün üçyüz altmış kere bakarım”. Binâenaleyh, bu özellikteki gönül belki Kabe’den daha üstün olur, onun için Kabe’yi Hz. İbrâhim binâ etti, gönlü ise Rabbü’l-celîl binâ etti. Bu görünen Kabe’ye tüm yaratıklar nazar eder ama gönle (sadece) Hak Teâlâ nazar eder.

İşte o önder (şeyh) ki, bu özellikteki gönül âlemini açsa ve yetmiş makâmdan geçse, onun şeyhlik yapması kabûl edilir. Eğer bu özellik olmadan önder olsa yalancıdır. Böyle şeyhten sakınmak gerekir. Gönül âlemi açılmış olan bir mürşid-i kâmilin nazarı müridin üzerine

düşse, o mürid bayılıp yıkılır. Nitekim Hz. Mûsâ sır makâmında Sînâ Dağı'nda Tanrı'nın zâtî tecellisine erişince dağ parça parça oldu ve eriyip aktı. Mûsâ (a.s) bunu görüp bayıldı. Sonra Tanrı 'azze ve celle kelâmında haber verir ki: *Allah Teâlâ'nın kelâmı: Rabbi o dağa tecellî edince onu paramparça etti, Mûsâ da baygın düştü*²⁶⁸.

Hz. Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: Müridin bayılmasının üç şekli (ve izahı) vardır: Önce cezbe hâli, ikinci vecd hâli, üçüncü şeyhin nazarı hâlinden (bayılır). İlki bidat, ikincisi sünnet, üçüncüsü vâcib ve aynı zamanda itâattır. Cezbe şudur ki, (mürid) Tanrı 'azze ve celle'nin lutfu, rahmeti ve huzûruna yakın olayım deyip yıkılır (bayılır). Bu bidattır. Vecd hâli şudur ki, Tanrı 'azze ve celle'nin kelâmı veya zikri gönle tesir edip tatlılık ve lezzet taşar, (mürid) tâkat getiremeyip yıkılır. Bu sünnettir. Üçüncüsü ise (mürid), şeyhin nazarına tâkat getiremeyip yıkılır. Bu vâciptir.

Şeyh Muzaffer Deryâyî (r.h) şöyle dedi: Hızır (a.s) ile yedi yıl yürüdüm (arkadaş oldum). Sordum ki: Ey Hâce! Dâvud (a.s)'ın meclisinde buldunuz mu ve sözlerinden işittiniz mi? Hızır dedi ki: Evet işittim. Sözleri ism-i zât (Allah) idi. Zevk ve şevk hâlinde Allah Allah deyince, mecliste hazır bulunanlardan bir dostuna hâli tesir etti, na'ra atıp (feryâd edip) yıkıldı ve aklı başından gitti. Dâvud (a.s) dedi ki: Bu kişiyi sürüyüp deryâya salın! Eğer bunun na'ra atışı ve bayılıp yıkılışı doğru (ve samîmî) ise deryâdan kurtulur. Eğer yalan (ve sahte) ise kurtulmaz. Hemen o kişiyi deryânın yanına getirdiler, o vakit

²⁶⁸ A'râf, 7/143.

deryânın suyu kurudu. Dâvud (a.s) bunu görüp na'ra attı ve kendisini minberden attı.

Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) dedi ki: (Kişi) yetmiş makamdan geçse, ondan sonra na'ra atıp yıkılması kendine zarar vermez. Şeyh Ahmed Yesevî nakleder ki: Yetmiş makamın ilmîni bilmek gerek, ondan sonra Mevlâ 'azze ve celle'den yardım gelirse (yüksek) makâma ulaşır. Mevlânâ Sûfi Dânişmend der ki: Keşfu'l-kubûr (kabrin içindekileri görmek) ve keşfu'l-kulûb (kalbin içindekileri görmek) bütün bu makamların başlangıcıdır. Bunlar (diğer makâmlardan) daha küçük olanlardır. Bu kıyâs ile (bu şekilde), bir kimse yetmiş makâmdan geçse, sonra şeyhlik makâmına oturup mürid edinmesi, zarûret hâlinde adak (hediye) alması ve ihtiyaç hallerinde velîlik hâli makamından haber vermesi ve (kerâmet) göstermesi câiz olur ve kabul edilir. Böyle yetmiş makamdan geçmeden ve gönül âlemini açmadan bir şeyh mürid edinse ve (şeyh gibi) davransa bu câiz olmaz. Böyle bir şeyh ölüp dünyadan gitse, dînine zarar ve îmânına tehlike getirir.

Şeyh Necmeddin Kübrâ der ki: (Müridden) hediye almanın şartı şudur: Hediye veren müridin verdiği az çok her ne olursa olsun, onu fakir, yoksul ve muhtaçlara vermek gerek. İkincisi, az ve çoğu denk görmek gerek. Üçüncüsü, (şeyh bu hediyeyi) kendi âile efrâdına vermemelidir. Ayrıca o hediye şühpeli ise hiç almamalıdır. Hediye veren dervişe duâ edip Tanrı'dan emirlerine uymada doğru yol nasîb etmesini dilemelidir.

Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: Yetmiş makamdan geçen ve gönül âlemini açan önderin, ihtiyaç ve zarûret olduğunda velîlik ve

kerâmetten haber vermesi câizdir. Hz. Peygamber'den kâfirler mucize isteyince zarûret ve ihtiyaç hâlinde mucize gösterdiler. Onun için derler ki: *Peygamber (s.a) buyurdular: Söz, fiil ve hâlleri yönünden, kavmi içindeki şeyh, ümmeti içindeki peygamber gibidir. İşte mürid, böyle bir şeyhe bağlansa bu uygundur. Ve böyle bir şeyh, inkârcı ve münâfiklara doğru yolu göstermek için kerâmet gösterse bu câiz olur.*

Sûfî Muhammed Dânişmend der ki: Sultânü'l-ârifin Hâce Ahmed Yesevî (r.h)'dan şöyle işittim ki: Mürid, bir şeyhe intisâb ettikten sonra gidip başka bir şeyhe intisâb etmesi (uygun) olmaz. Ama şâyet bu şeyh (hakîkî) mürşid değilse ve müridi maksada ulaştıramıyorsa, mürid de başka şeyhe gidip hizmet etse ve o mürşid sâyesinde murâdı hâsıl olsa bu câiz olur. Ama şeyhten izin almak gerekir. Şu deyim meşhurdur: İcâzet bir kişiye, hizmet bin kişiye. Şeyhin, müridine emir ve tavsiyelerde bulunması, onu makamdan makama ulaştırıp yükseltmesi vâcibtir. Müridin de, şeyhin emrettikleriyle amel etmesi gerekir. Haberde gelir ki: *Peygamber'e yüklenen, sâdece açık-seçik duyurmaktır*²⁶⁹. Peygamber, Allah Teâlâ'nın emrini nasıl ümmetine ulaştırdıysa, şeyh de Allah'ın emrini müridlerine öyle ulaştırır ki onları (yüksek) makama ulaştırırsın. Muhammed Mustafa (s.a) gece gündüz ümmeti hakkında kaygılanıp beşbin defa ağladığı gibi, şeyh olan kimse de gece gündüz yalvarıp müridinin elinden tutup murâdına ulaştıracaktır. Nitekim Tanrı Teâlâ fermân buyurur: *Allah Teâlâ'nın kelâmı: Her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş (sâlih amel)*

²⁶⁹ Nûr, 24/54.

*yapsın*²⁷⁰. Yani şeyhten emretmek, müriden yapmak; Mevlâ'dan lutuf, şeyhten himmet (mânevî yardım). Bunlar yerine gelirse, mürid murâdına ulaşır.

Derler ki: Şeyhin küfrü, müridin îmânıdır. Bunun mânâsı şudur: Yetmiş makamdan geçip gönül âlemini açan şeyhe bir mürid intisâb etse, o şeyh, bu makâmı müride öğretip göstermek için bu yüce makamdan aşağıya dönse, bu şeyhin küfrüdür. Bu küfre îmân getirmek (inanmak), müridin îmânıdır. Veya o şeyhle müridin hâli şuna benzer ki, (mürid) bâliğ olmamış (küçük) oğlan gibidir. Annesi o çocuğa nasıl şefkatle davranırsa, şeyh de müridi merhamet ve muhabbetle öyle terbiye edecektir.

Yine (asıl) maksada geldik. Eğer şeyh, (hakîkî) mürşid olsa ve müridi maksada ulaştırırsa (uygundur). Eğer müridi murâdına ulaştıramıyorsa şeyhlik makâmında oturması câiz olmaz. Şeyh, müridin elini tutsa (mürid edinse), din için edinir. Eğer dünya için mürid edinirse bu yanlıştır (ve fâsid) olur, câiz olmaz. Bu sebeple Hz. Muhammed Mustafa şöyle buyururlar: *Dünya sevgisi tüm günahların (hatâların) başıdır.* Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: İntisâbın (şeyhe bağlanmanın) şartı şudur: Eğer şeyh zengin, mürid fakir olsa, müridin nafakası şeyhin üzerine vâcip olur. Eğer şeyh fakir olup mürid zengin olsa, şeyhin nafakası müridin üzerine vâcip olur.

Sûfi Muhammed Dânişmend, Şeyh Hasan Basrî'den nakleder: *Sohbet üç türlü olur: Birincisi kıl u kâl (söz) ile şerîat konusunda; ikincisi hâl, velîlik, himmet ve olgunluk ile tarîkat konusunda; üçüncüsü sır*

²⁷⁰ Kehf, 18/110.

(gönül) ve hâl ile hakikat konusunda sohbet. Binâenaleyh şerîat, tarikat ve hakikat sahibi olanlara gereken şey, tevâzû ile riyâzat (perhiz) ve çile çekip duâ ve niyaz ederek, inkârcı, münâfik ve yoldan çıkmışları doğru yola sokmak ve tevbe ettirmektir. Eğer tevbe etmezlerse, Allah Teâlâ tevfik (ve hidâyet) verinceye kadar sabretmektir. Nitekim Peygamber (s.a) şöyle haber verir: *Tevfik, büyük (ve önemli) bir şeydir, sâdece azîz (değerli) kula verilir.*

(Sadr) Baba Risâlesi'nde şöyle derler: Şerîat, tarikat ve hakikat sâhibi diye adlandırılan kimselere gereken, doğru yoldan sapıp yolunu kaybeden sohbet ehlini (arkadaşlarını, müridlerini) doğru yola getirmek için teşvik edip onlara tevbe tavsiye etmektir. Şeyh, o yolunu kaybetmiş insan için hidâyet diler, üç güne kadar onun için duâ eder. Eğer bu süre içinde doğru yola girmezse beş gün riyâzat ve çile çekmesi gerekir. Eğer beş günde de tevbe etmezse yedi gün böyle yapması gerekir. Bu kıyas ile kırk güne kadar çile çekip yanlış yolda olanları doğru yola getirmelidir ki şeyhlik onun için câiz olsun.

Eski şeyhler derler ki: Derviş üç şeyi sürekli vird edinmelidir: Birincisi açlık ve susuzluk, ikincisi uykusuzluk, üçüncüsü zikr-i hafî yani kalp ile zikir. Bu üçünü beraberce yapmak gerekir. Eğer biri eksik olsa derviş murâdına erişemez. Yani oruç gününü bu şekilde geçirmek gerekir. Önce, günde bir lokmanın (öğün yemeğin) yarısını yemek ve zikirden bir an bile uzak kalmamak için bir gece gündüz uykusuz kalmak gerekir. Bu bir gece gündüz uyanık kaldıktan sonra, üç günde bir lokma taâm yeyip üç gece gündüz uyumaz ve zikirden gâfil kalmaz. Bu üç gün uykusuzluktan sonra kötü ruhlar görünmeye başlar.

Mürîd onlara hiç iltifât etmemeli. Sonra beş günde bir lokma yemek yeyip beş gün uyumaz. Sonra gönlünün toz, bulanıklık ve zulmeti görünmeye başlar. Sonra her yedi günde bir lokma taâm yeyip yedi gece gündüz uyumaz, göz açıp kapayınca kadar bile zikirden gâfil olmaz. Bundan sonra keşfu'l-kulûb (kalpleri okuma) makamı açılır. Sonra bu usûl ile dokuz gece gündüz uykusuz kalır. Bundan sonra keşfu'l-kubûr (kabrin içindekileri görme) makamı açılır. Sonra onbir gece gündüz uykusuz kalır, keşf-i ervâh-ı tayyibe (iyi ruhları görme) makamı açılır. Sonra onüç günde bir lokma taâm yeyip gece gündüz uykusuz kalsa, keşfu'l-melâike (melekleri görme) makamı açılır. Sonra onbeş gece gündüzde bir lokma taâm yeyip gece gündüz uykusuz kalsa, keşf-i zü'l-celâl (Hak Teâlâ'yı müşâhede) açılıp murâdı hâsıl olur. Eğer böyle onbeş günde maksadı hâsıl olmasa, kırk günde hâsıl olur. Eğer kırk günde hâsıl olmasa altmış günde elbette hâsıl olur. Eğer bunda da hâsıl olmasa üçyüz altmış gün gece böyle (perhiz) yapmalıdır. Eğer (yine) murâdı hâsıl olmazsa, kendi kusurudur. Kendi kusuruna bakıp tevbe istiğfâr edip duâ ve yalvarış ile meşgul olmalıdır. Ama Hak Teâlâ'nın vaadinden ümitli olmak gerekir ki: *Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz*²⁷¹. Eğer bu dünyada hâsıl olmasa âhirette hâsıl olur deyip korku ve ümit içinde itâat ve ibâdetle meşgul olur.

Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) ve Sultânü'l-ârifin Hâce Ahmed Yesevî (r.h) derler ki: Gönül âleminin kusuru çoktur. Bulanıklıkları da şunlardır: Dünya sevgisi, hırs, hased, öfke, düşmanlık, isyan,

²⁷¹ Zümer, 39/53.

unutkanlık, kendini beğenme, riyâ ve gösteriş yapma. Bu tür yasaklanan şeylerden biri müridin gönlünde bulunursa, o maksadına ulaşamaz. Mürid olup murâdına ulaşmak isteyen, seven olup sevdiğini arayan kimseler gönül âleminin kirlerini yok edip perhiz ile çile çekseler, ayrıca şeyh yardım ve Mevlâ Teâlâ inâyet etse, o zaman murâdları hâsıl olur. *Allah Teâlâ'nın kelâmı: Uğrumuzda çaba sarfedenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz*²⁷². Hz. Peygamber (s.a) de şöyle buyururlar: *Herşeyin bir zekâtı vardır. Bedenin zekâtı da açlık ve susuzluktur.* Böyle perhiz ve çile ile gönül âlemini açanların şerefi ve bereketi sâyesinde, Allah Teâlâ günahkârların günâhını afveder.

Şeyh Muzaffer Deryâyî (r.h) şöyle dedi: Yedi yıl Hâce Hızır (a.s)'ın sohbetinde bulundum. Gavsların Gavsı, Hızır, İylâs ve Kutub başta olmak üzere tüm gayb erenler, abdâllar ve evtâdlar hepsi şöyle deyip duâ ediyorlardı: İlâhî! Emrini tutmayan, tâat ve ibâdet etmeyen, Peygamber (s.a)'in sünnetine uymayan, günah ve fesad içinde yürüyen kullarına hidâyet ve tevbe nasîb eyle! Yine şöyle duâ ediyorlardı: İlâhî! Belâ, sıkıntı ve türlü eziyetlerle mübtelâ olan kullarına acıyıp eziyetlerini def et! Ve onların duâları kabul olup yoldan sapmış olanlar doğru yolu buluyorlardı.

İşte ey derviş! Bil ki, tüm peygamberler, velîler, yaşayan, ölmüş, gâib ve hâzır tüm seçkin kullar duâ ile meşgul imişler. Bu konudan Peygamber (s.a) şöyle haber verir: *Sâlihler olmasaydı, zâlimler helâk olurdu.*

²⁷² Ankebût, 29/69.

Şeyh Şiblî (r.h) der ki: Velînin, velî olduğunu bilip bilemeyeceği konusunda şeyhler arasında fikir ayrılığı vardır. Bazıları: Velî olduğunu bilebilir, der. Bazıları ise: Bilemez, der. Zîrâ şu hadis buna delâlet eder: *Kubbelerimin altında öyle velîlerim vardır ki, onları benden başkası bilemez.* Peygamber (s.a) de şöyle buyurur: *İhlâslılar da büyük bir tehlike içindedirler.* Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: Alâmet olunca (kendisinin) velî olduğunu bilebilir. Bazıları, dokuz, bazıları kırk, bazıları yedi ve bazıları da üç alâmet ile velî olduğunu bilebilir dediler. Eğer alâmet üçten az olursa o kişi velî olamaz. Birincisi, o kişide dünya sevgisi olmamalıdır. İkincisi, açlık ve susuzlukla nefisini öldürmüş (terbiye etmiş) olması gerekir. Üçüncüsü geceleri uyanık olması gerekir.

Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: Az yemek, çok kanâat etmek, az uyumak, çok uykusuz kalmak, az konuşmak, çok zikretmek ve diri olmak ölüp dirilmek (ölmeden önce ölüp nefsi terbiye etmek) gibi alâmetler bir kişide olsa, ümid edilir ki o velîlerdendir. Şeyh diye adlandırılan ve tarîkat yolunda yürüyoruz diye iddiâ edenler, (eğer) yetmiş makamdan geçip, gönül âlemlerini açıp, gayb erenler, şeyhler ve ruhlardan icâzet alırlar ve tarîkatta iddiâları doğru olursa, şeyhlik makamına oturmaları câiz olur. *En iyisini bilen Allah'tır.*

Üçüncü Bölüm: Hakikat Hakkında

*Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!*²⁷³ *Hakikat benim hâllerimdir.* Şeyh Ahmed Yesevî (r.h) dedi ki: *Hakikat, gönülle amel etmektir.* Peygamber (s.a), *Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!*, âyetinden korkup,

²⁷³ Hûd, 11/112.

*Doğru yola yönelerek İbrâhim'in dînine uy*²⁷⁴! âyeti ile amel etti. (Hakk'a) miracı buldu, yetmiş bin makamdan geçti ve Hz. Peygamber (s.a)'e yetmiş makamda âyet geldi. *Allah Teâlâ'nın kelâmı: Onlar için yetmiş kez af dilesen de, Allah onları aslâ affetmeyecek*²⁷⁵. Bu âyet, yetmiş makama işâret eder. (Hak Teâlâ) yetmiş bin hicâbı, yetmiş makam içine koydu. Yetmiş makamı da yedi yakîn (kesin ve sağlam inanç) içine koydu. Bunlar isme'l-yakîn, resme'l-yakîn, ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn, hakikat-ı hakka'l-yakîn ve Allâh-ı Hakka'l-yakîndir. Bu yedi yakîni de mücâhede (çaba ve çile) ile koydu ki: *Uğrumuzda çaba sarfedenleri elbette yollarımıza ulaştıracağız*²⁷⁶. Mücâhedeysi de Hak Teâlâ'nın inâyeti (lütfu ve yardımı) içine koydu. *Allah Teâlâ'nın kelâmı: Ancak sana ibâdet eder ve ancak senden yardım dileriz*²⁷⁷ diye fermân gelince Peygamber (s.a) Hz. Mevlâ 'azze ve celle'den inâyet dileyip mücâhede etti. Yetmiş bin makamı geçti, hakîkata girince onun ne olduğunu tümüyle (tam anlamıyla) gördü. Gönül miracı yaptı. Beden miracı da ondan haber verir: *Allah Teâlâ'nın kelâmı: Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübârek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götürüren Allah noksan sıfatlardan münezzehdir*²⁷⁸.

Bilesin ki, Hz. Peygamber, miracda Rabbu'l-izzet'e varıncaya kadar elli mertebe aştı. 1. Akıl, 2. Onun (Teâlâ) varlığını bilmek, 3. Onun

²⁷⁴ Nahl, 16/123.

²⁷⁵ Tevbe, 9/80.

²⁷⁶ Ankebût, 29/69.

²⁷⁷ Fâtiha, 1/5.

²⁷⁸ İsrâ, 17/1.

kâinâttan önce var olduğunu bilmek, 4. Onun bâkî olduğunu ve yok olmayacağını bilmek, 5. Diri olduğunu ve ölmeyeceğini bilmek, 6. Âlim olduğunu bilmek, 7. Kâdir olduğunu bilmek, 8. İştici olduğunu bilmek, 9. Gördüğünü bilmek, 10. Dilediğini bilmek, 11. Fâil (iş yapan) olduğunu bilmek,²⁷⁹ 13. Emredici olduğunu bilmek, 14. Benzerinin olmadığını bilmek, 15. Doğurmadığını ve doğurulmadığını bilmek, 16. Onun yerine geçecek birşeyin olmadığını bilmek, 17. Hikmet sâhibi olduğunu bilmek, 18. Doğru sözlü olduğunu bilmek, 19. Hiçbir şeye ihtiyacının olmadığını bilmek, 20. Peygamberler gönderdiğini bilmek, 21. Kalpleri ülfet ettirdiğini söyleyen olduğunu bilmek, 22. Hayy ve Kayyûm (canlı ve kâinatı ayakta tutan) olduğunu bilmek, 23. Kabirlerden diriltenin O olduğunu bilmek, 24. Onun, iyilik yapanları fiillerinden dolayı sevdiğini bilmek, 25. Kulların günâhlarını affettiğini bilmek, 26. Âdil olduğunu bilmek. Sonra niyet, sonra sabır, sonra yakîn, hayf, recâ, hayâ, hilm, şerh (kalbin açılması), tasdik, îtikad, ihlâs, istiâne (yardım isteme), temkîn, kabûl, tevekkül, tefvîz (işleri Allah'a havâle edip râzı olma), zühd, nasihat, şefkat, velâyet, ilim, kerâmet ve rahmet (mertebeleridir). (Hz. Peygamber) bu mertebeleri aşınca niyetine ve maksadına ulaştı. Hak Teâlâ'dan tüm ikramları gördü. Öyle ki sır (veya perde) kalmadı, Onunla perdeden (perdesiz?) konuştu. Lutuf ve şevk yakınlığı ile Hakk'a iki yay mesâfesinden daha yakın oldu. Bu, (başarıya) eren önceki mutasavvıfların görüşüdür.

²⁷⁹ U ve T nüshalarında 12. Madde atlanmıştır. A nüshasında ise (vr. 37b): 11. Müteteklim (konuşan) olduğunu bilmek; 12. Fâil olduğunu bilmek ... şeklindedir.

Sûfî Muhammed Dânişmend, Sultânü'l-ârifin Hâce Ahmed Yesevî (r.h)'dan nakleder ki: Mukarreb olup Hakk'a yakınlık makamında duran kişi, Hak Teâlâ'nın cemâli ile müşerref olur. Nitekim Peygamber (s.a): Gönül gözümle cemâli müşâhede ettim, dedi ve beden (baş) gözüyle görmedim, dedi. Mevlâ Teâlâ şöyle haber verir: *Allah Teâlâ'nın kelâmı: Fakat (o kul Allah'a) yakın olanlardan ise, ona rahatlık, güzel rızık ve Naîm Cenneti vardır*²⁸⁰. Ama inkârcı ve münâfiklar şöyle dediler: (Böyle) mirac nasıl olur, yedi kat göğü bir saatte kat etmek, onun ilginçliklerini görmek, Cennet'i seyredip ilginç yerlerinde dolaşmak, ayrıca Arş, Kürsî, Levh ve kalemi görmek, vâsıtasız doksan bin kelâm konuşmak ve kurbet (yakınlık) makâmında durup cemâl-i ilâhîyi müşâhede eylemek, bu işler imkânsızdır, dediler.

Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) der ki: Bu yolda sabır ile murâda ulaşan kişi hakkında Allah kelâmı şöyle haber verir: *Ancak sabredenlere mükâfâtları hesapsız ödenecektir*²⁸¹. Rasûlullah (s.a) de şöyle buyurur: *Sabır, Allah Teâlâ'nın hazînelerinden bir hazînedir. Onu ancak velî kuluna bahşeder.* Şeyh Necmeddin Kübrâ (r.h) şöyle dediler: “Şerîatta belâya sabretmek, tarîkatta belâya şükretmek ve hakîkatta belâdan tad almak gerekir”.

Hız. Hâce Ahmed Yesevî'den çok önceleri, (Âdem aleyhisselâm'a) şerîat verildi. Sıra İbrâhim (a.s)'a gelince tarîkat verildi, Muhammed Mustafa (s.a)'e gelince hakîkat verildi. O zaman Peygamber (s.a) münâcâtta bulundu: İlâhî! Bu hakîkatla yürümek zordur. Ümmetlerim

²⁸⁰ Vâkıa, 56/88-89.

²⁸¹ Zümer, 39/10.

bu yolla amel edemez, âsî olurlar, deyince Allah Teâlâ fermân buyurdu: Senin ümmetlerine şerîatı, tarîkatı ve hakîkatı verdim. İsterlerse ikisinden (şeriat ve tarikattan) yürüsünler. Ama ey Muhammed! Hakîkatı (herkese) söyleme, ârif ve âşık olanlara açıl (söyle). Çünkü bu anlatılmayacak sır ildir, dil ile anlatma, dedi.

Hakîkatla yürüyorum deyip iddiâ edenler ve Hakk'a yakın şeyh diye adlandırılan kimseler, bu hakîkat konusunda anlatılan yetmiş makamı geçip, yetmiş bin perdeyi aşip hakîkata girse ve Rasûlullah (s.a)'in gördüklerini görseler, (o zaman) mânevî hâlleri düzgün ve iddiâları doğru olur. Hakk'a yakınlık ve şeyhlik onlara câiz olur. Ama hakîkat konusunda anlatılan yetmiş makamı geçmeden, yetmiş bin perdeyi aşmadan ve Hz. Peygamber (s.a)'in gördüklerini görmeden, bir kimse "ben Hakk'a ulaşıyorum" diye iddiâda bulunsa, iddiâsı yalan, kendisi yalancı ve Tanrı'ya düşman olur. Nitekim buyurdular: *Yalancı, Allah'ın düşmanıdır. Nebî (a.s) buyurdu: Her iddiânın bir mânâsı (delili, içeriği ve özü) vardır. Mânâsı olan kişi doğru, olmayan ise yalancıdır. İnsanlara öyle bir zaman gelecek ki iddiâ çok ama mânâ (delil ve mâneviyât) az olacak. Kim bir şeyi iddiâ eder ama karşılığını bulundurmazsa, o yalancıdır. Peygamber doğru söyledi.*²⁸²

Kutbu'l-aktâb Hâce Ahmed Yesevî ve *Tabakât* meşâyihî (*Tabakâtı's-sûfiyye* adlı eserdeki ilk dönem sûfileri) şöyle demişlerdir: Âhir zamanda bizden sonra öyle şeyhler zuhûr edecek ki, Şeytan aleyhi'l-la'ne onlardan ders alacak ve onlar Şeytan'ın işini yapacaklar. Halka dost olup halk ne isterse onu yapacaklar. Müridlerine yol gösterip

²⁸² A nüshası burada (39b) bitmektedir.

onları maksada ulaştıramayacaklar. Dış görünüşlerini süsleyip müriden daha çok hırs sâhibi olacaklar ve içleri (bâtnları) harâb olacak. Küfür ile îmânı farklı görmeyecekler, âlimleri sevmeyecek ve onlara iltifât etmeyecekler. Ehl-i Sünnet ve cemâatı düşman görüp ehl-i bidat ve dalâleti sevecekler. Kötülüklerini öne çıkarıp Hak Teâlâ'dan iyilik umacak ve şeyhlik iddiâsında bulunacaklar. Ama şeyhlik işini de kötü yapıp müridlerin kapısında (veya istekleri doğrultusunda) yürüyecek. Bu haldeki kişi, müride şeyhlik yapamayacak ama şeyhmiş gibi davranıp hediye alacaklar. Mürid birşey vermezse, o zorla alacak. Eğer o aldığı nesneyi lâıyk olan kişiye ve yoksula vermeyip kendine ve âilesine sarf ederse, it ölüsü yemiş gibi olur. Eğer o taraftan alıp yese veya kıyâfet giyse, o giysi üzerinde (omuzunda) olduğu sürece, kıldığı namaz ve tuttuğu oruç Allah Teâlâ dergâhında makbûl olmaz ve yediği her lokma için Cehennem'de üçbin yıl azap görür.

Sultânü'l-ârifin (Ahmed Yesevî) şöyle derler: Bizden sonra böyle bir bidatçıya kim pîr deyip hizmet ederse kâfir ve mel'ûn olur. Böyle bir kimsenin yaptıklarını ilim yerine (bedeline) tutmak ve bidatını sünnet yerine tutup helâl görmek, tüm bunlar şerîatta küfür, tarîkatta reddedilmiş ve hakîkatta usanılmış işlerdir. Ayrıca Hâce Ahmed Yesevî (r.h) dediler ki: Vay o kişilere ki böyle şeyhlere el uzatıp mürid olurlar. Kendilerini azâba atarlar. *Şüphesiz azâbım şiddetlidir*²⁸³.

Ey Derviş! Şeyhlik dâvâsında bulunan kimsenin, kırk yıl bir mürşid-i kâmilin hizmetinde bulunmuş, çile çekip ondan icâzet almış olması

²⁸³ İbrâhîm, 14/7.

gerekir. (Aksi takdirde) onun mürid edinmesi ve hediye alması haram ve bâtıldır. Şerîata aykırı iş yapan kişi dinden çıkar, tarîkata aykırı iş yapan da merdûd olur, reddedilir. Ve her kim tevbe etmeden dünyâdan göçerse Cehennem’de azap görür. *Bundan Allah’a sığınırız.*

Hikâye: Günlerden bir gün Şeytan aleyhi’l-la’ne, Hızır (a.s)’a dedi ki: “Bilesin ki, ben mü’minlere günâhı kolaylaştırırım, namazı terketmek, dînen suç işlemek ve dünyevî arzulara heves etmek gibi konulara onları teşvik eder, özendiririm. Kalplerini bozarım ama onlar kendilerini başkalarına sâlih, zâhid ve müslüman olarak gösterirler. Hakîkatta Mevlâ Teâlâ katında münâfik olurlar, benim arzum da hâsıl olur”. Hızır (a.s) dedi ki: Bu sözleri Şeytan’dan işittim ve Rasûlullah (s.a)’e söyleyince efendimiz çok ağladılar ve şöyle buyurdular: Ey Hızır! Bunun çâresi şudur: O mel’ûn kul, mü’minin gönlüne bozuk düşünceleri salar. Mü’min sünnet ve farz namaz arasında kelime-i temcîdi (yani *Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh* duasını) çok okusun. Ardından şu duâyı okusun: *Ey Allah’ım! Lâ ilâhe illallah Muhammedü’r-rasûlullâh kelâmı hürmetine, şirk, nifak ve bedbahtlığın saâdete gâlip gelmesi hâllerinden sana sığınırım. Müşrikler beğenirse de, (Allah Teâlâ, Hz. Peygamber’i), bütün dinlerden üstün kılmak üzere hidâyet ve hak din ile gönderdi.*

Bunun (vesvesenin) mânâsı şudur: Şeytan, namaz içinde vesvese verirse, namaz kılanın gönlü istikrarsız olup birçok şeyi düşünür, rükû, secde, tesbîhler ve namazın tüm şartlarını yerine getiremez, riyâdan daha beter bir yola sapar ve tüm tâatı geçersiz olur. İşte namaz kılan kişiyi böyle bir hâl kuşatırsa şu kelime-i temcîdi çok okusun: *Allahım!*

Bizi koru, utandırma, riyâdan ve hevâyâ uymaktan koru, rızân ve rahmatinle hâlis olarak tâatına muvaffak eyle, ey merhametlilerin en merhametlisi.

Eğer deseler ki: Nur kaç kısımdır? Cevap olarak de ki: Üç kısımdır. Birincisi nûr-i zât, ikincisi nûr-i sıfât, üçüncüsü nûr-i hâk (toprak nûru). Nûr-i zât, Allah Teâlâ'nın nûrudur. Nûr-i sıfât, Hz. Muhammed Mustafa (s.a)'in nûrudur. Nûr-i hâk, insanoğlunun bu dünyada gördüğü mülk nûrudur.

Eğer deseler ki: Şerîat îmânı, tarîkat îmânı ve hakîkat îmânı nasıl olur? Cevap olarak de ki: Şerîat îmânı, kelime-i tayyibe (Lâ ilâhe illallâh) okumak; tarîkat îmânı Allah Teâlâ'dan korkmak ve hakîkat îmânı dürüstlük (ve samîmiyet) ile Hak Teâlâ'ya yönelmektir.

[SON]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ESERİN ARAP HARFLİ TÜRKÇE METNİ

[۱۵۸b] بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله السميع العليم و سبحان الله الخلاق الكريم.

يعنى بلگيل و آگاه بولغيل که بو رسالهء متبرکه نی جمع قلغان برهان الشريعت و ارباب الطريقت يعنى مولانا صوفي دانشمند ترور کيم حضرت سلطان العارفين و قدوة المتورعين و قطب الاقطاب روى زمين يعنى خواجه احمد يسوى رحمة الله عليه نينگ اقوال لارى نينگ بو عزيز صوفي محمد دانشمند ايتورلار. اما بو رساله نينگ کتابت قيلغانى نينگ سببى اول اردى کيم کونلارده بر کون تمامي صوفى لار صبحُ شام بلکه علي الدوام ذکر حلقه سيده مستقيم ايرديلار. حضرت سلطانگا عرض قيلديلار: شيخ ليق و مرید ليق باييده و تقى بو [۱۵۹a] سلسلهء عظيم نينگ سلوک و طريقه سي دين خبر برسانگيز کيم سيزدين سونگ اهل طريقه لارغه يادگار قالغاي. اندين سونگ بو رساله غه مرآت القلوب آت قويولدى يعنى کونگول لارنى کوزگوسى. و هر کيم ايرسه کوزگوگا باقسه يوزيني کورار و تقى عيبى^۱ بولسه آنى هم کورار. پس هر کيم ايرسه بو کتابنى او قوسه تقى اوز عينى کورسه و بيلسه انينگ تداركى ده بولوب توبه و استغفار بيرله مشغول^۲ بولسه اميد اول کيم الله تعالى اول عيب و اول تقصيرين عفو قلغاي. و هر سالک کيم بو رساله نى او قوسه و يا او قوجيدين اشتيب عمل قيلسه کونگول کوزگوسينى آچسه و اون سکيز مينگ عالم داغى عجايب و غرايب لارنى مشاهده قيلسه و قيامت

۱ T: تقى عيبى U: آينهء غيب

۲ U: بيخود T: مشغول

ده آمنا و صدقنا لقاء ذو الجلال بیچون و بیچگونه دیدارین کورسه هیچ
عجیب و غریب بولمغای. و به نستعین.

محبت سوز شوق دیو بو رساله مرآت القلوب اوچ باب اوزه بنا
قلدیلا. اول معنی اوچون کیم مولی عز و جل اوز حضرتیدا قل لارین
یقین کیلسون دیب دین و اسلام یولینی عطا قیلدی. اول یولغه اوچ
آت قوییدی. اول شریعت ایکنچی طریقت اوچونچی حقیقت، بو معنی
اوچون [159b] اوچ باب اوزه بنا قلندی. و تقی کلام ایچنده یاد قیلدی:
إني ذاهب إلي ربي سيهدين^۲. ابراهیم علیه السلام خطاب غه قیلدی
کیم: بدرستی پروردگاریم کوندوردی منی توز یولیغه. یعنی مراد بو
یولدین اسلام یولی ترور. اما مولی تعالی یولی اوچ طریقه بولوپ ترور.
بو دلیل برله کیم: الدین الإسلام طریق إلی الله تعالی الشریعة ابتداءه و
الحقیقة انتهاءه و الطریقة بینهما. و تقی شیخ نجم الدین کبرا رحمه الله
خبر برور کیم: إن فی کل عمل شریعة و طریقة و حقیقة، کذالک الإرادة،
فهو فی الشریعة العلم والأعمال و فی الطریقة کشف القلوب و الحال و
(فی) الحقیقة رؤیة لقاء ذو الجلال. و تقی حضرت پیغمبر صلی الله علیه
و سلم^۵ ایتپ ترور: الشریعة أقوالی و الطریقة أفعالی و الحقیقة حالی.
و تقی سلطان العارفين^۶ ایتپ ترور: الشریعة عمل بالأركان أي بالظاهر
و الطریقة عمل بالقلب و الحقیقة عمل بالسر.

سلطان العارفين ایتپ ترور: مقتدا اوچ قسم ترور، شریعت مقتداسی
عالم لار و پادشاه لار ترور لار، طریقت مقتداسی شیخ لار و صوفی لار

Sâffât, 37/99. ۳

۴: U: علیه السلام غه T: + خطاب

۵ U: مولی A: سلم و علیه و تقی پیغمبر صلی الله علیه و سلم T: boşluk var (muhtemelen kırmızı mürekkeple yazılmış olup eski mikrofilimde boşluk olarak görülmektedir).

۶ T: + احمد یسوی

ترور لار، حقیقت مقتداسی عارف لار و مقرب مشایخ لار ترورلار. اگر عالم لار و پادشاه لار [۱۶۰a] شریعت ده امر معروف قیلیب^۷ و نهی منکر دین یغلیپ و اوزگالار گا فرمانلاسالار توز یول دین آزمغای لار، تقی الارغه اقتدا و اتباع قیلغانلار هم آزمغای لار، اگر مونداغ شرایط برله بولمسه لار شریعت یول دین ازغایلار، اگر شیخ لار و صوفی لار کیم ریاضت تارتیپ و مجاهده چکیپ کونگول عالمی آچیپ یتیمیش مقام دین کچیپ غایب ارواح لارغه و فرشته لارغه صحبت لیق بولسه لار طریقت یول دین بو تورلوگ شیخ و صوفی لار آزمغی^۸. انداغ بزرگوارغه اقتدا و اتباع قیلغانلار هم آزمغای لار. بو شرایط لار برله بولمسه لار طریقت یولیده^۹ ازغی لار اقتدا و اتباع قیلغانلار هم ازغیلار. اما مقرب بنده لار و مشایخ لار حقیقت^{۱۰} ما سوا الله دین کچیپ سرنی سرغه اولار سالار^{۱۱} مرادلاریغه یتپ حقیقت یول دین آزمغی لار و الارغه اقتدا و اتباع قیلغانلار هم ازغایلار. اگر بو شرایط برله بولمسه حقیقت یول دین ازیپ مراد و مقصودغه یتماگیلار. والله أعلم.

یعنی صوفی محمد دانشمند اونگا^{۱۲} نظیرا ایتیپ ترورلار کیم: مثلا حجاز ولایتی نینگ پادشاهی خطای ولایتی نینگ پادشاهیغه ایلچی یبارسه [۱۶۰b] اول ایلچی یول بولمسه بری باش بولوپ یول باشلاسه توز یول دین ازیپ سرسان بولغای و هم ایلچی سرسان بوغای. اگر او قلاوز کورگان یولینی یانگیلماسه قلاوز توتغانلار هم ازغایلار. درویش

۷ U -: قیلیب T: + قیلیب

۸ T: آزماغای

۹ T: یول دین

۱۰ T: حقیقت ته

۱۱ T: اول سالار

۱۲ T: مونگا

یا شیخ بولغان یول بیلگۆچی قلاوزغه منگز، اقتدا قیلغانلار و تابع بولغانلار قلاوز توتغانغه منگز.

صوفی محمد دانشمند ایتپ ترورلار کیم: قیو مشایخ یتمش مقام دین کچماین شیخ لیق و مقتدالیق دعوی قیلسه دعوی سین باطل بولغای. بلکیم اول یتمش مقام دین کچکان بزرگ مشایخ لار دشمن بولغای لار. ایغایلار کیم ای باطل دعوی قیلغان سنگا اقتدا و اتباع قیلغانلار باطل و فاسد دورلار. اول متابعت قیلغان مرید و اصحابلارنینگ هم یازوقلاری او^{۱۳} یلغانچی باطل شیخ نینگ بوی نیغه^{۱۴} بولغای.

شیخ نجم الدین کبرا ایتپ ترورلار کیم: بعض لار شریعت برله یورور من دیپ دعوی قیلورلار^{۱۵} و بعض لار حقیقت برلا. اما شریعت برلا دعوی قیلغانلارنی مؤمن و مسلمان آتورلار و طریقت برلا یورگانلارنی شیخ و صوفی و زاهد آتورلار. و حقیقت برلا یورگانلارنی عارف و عاشق و محب آتورلار. پس بو یولنی دعوی قیلغان کمرسه لارگا معنی کراک اگر معنی سی راست بولوپ دعوی سی راست بولسه تنگری عز و جل دوست توتر. اگر معنی سی راست بولمسه دعوی یلغان بولسه نعوذ بالله من ذالک انداغ کمرسه خدای تعالی نینگ دوشمنی ترور.

[۱۶۱a] قوله تعالی: ویل یومئذ للمکذبین. و حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم باز ایتورلار کیم: الکذاب عدو الله. بو یولده یلغانچلیق برله یورماگیل و راست لیق برله یورگیل که دعویگا معنی کرک. معنی سیز دعوی^{۱۶} نیگا کرک. اما هر نمرسنینگ معنی سین اوز جایده بیان قیلونور

۱۳: T اول

۱۴: T شیخ اوزه

۱۵: T + بعضی لار طریقت برلا

۱۶: U - دعوی T + دعوی

انشاء الله تعالى.

الباب الأول: فى الشريعة^{١٧}

قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: الشريعة أفعالى و الطريقة أفعالى الحقيقية أحوالى. ايدىلار كيم شريعت مينىگ سوزلاگان سوزوم تورور و طريقت مينىگ قيلغان فعل لاريم ترور. رسول صلى الله عليه و سلم شريعت مينىگ سوزلاگان سوزوم تيدى. طريقت نى مينىگ سوزلاگان تيمادى. قيلغان فعل لاريم تيدى. جواب انداغ كيم ايتميش لار حضرت رسول الله معراج تونيدا مولى عز و جل برله بيواسطه توقسان مينىگ سوزلاشىتى لار. اوتوز مينىگ شريعت ده و اوتوز مينىگ طريقت دا و اوتوز مينىگ حقيقت ايردى. ينه فرمان بولديكم اوتوز مينىگ شريعت نى سوزلاريني برچه مؤمن و كافر و فاسق لارگا ايغيل. و ليكن طريقت سوزيني تىلاگانلارگا ايغيل. و ليكن حقيقت نى اصلا ايتمايغيل.

سولطان العارفين حضرت خواجه احمد يسوى ايتپ تورورلار كيم: الشريعت عمل بالاركان اى بالظاهر. بالاركان دين مراد فرايض و واجبات و سنن و آداب [١٦١b] قموغ بولور. اما شريعت برله يرورمن دىپ دعوى قيلغانلار مؤمن و مسلمان اتاندىلار. دعوى لارگا معنى كرك. معنى اول تورور كيم مولى تعالى نينىگ فرمانى قل لارگا ايكى وجه برله تورور: برى امر معروف و تقى نهى منكر. كتم خير امت اخرجت للناس تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنكر.^{١٨} ايمدى بو مؤمن و مسلمان اتانغانلار قموغ امر معروف نى برجا كيلتوروپ نهى منكردين يراق بولوپ تورسه

Bu başlık Uppsala nüshasında yoktur, Taşkent ve Almatı nüshalarında ١٧ vardır.

Âl-i İmrân, 3/110. ١٨

لار شریعت ده دعوی لارین راست بولوپ مؤمن و مسلمان لیق لاری درست ایرگان. خدای عز و جل گا چین قل بولغای لار. قوله تعالی: **الله^{۱۹} ولی الذین آمنوا یخرجهم من الظلمات إلى النور.**^{۲۰} اگر امر معروف نی برجا کیلتورمای نهی منکر دین یراق بولمای مؤمن و مسلمان من دیسه دعوی سی یلغان تورور و اوزی یلغانچی دور.

امر معروف اول دور کیم هر نمرسه^{۲۱} کیم شریعت ده مشروع بولسه آنی قبول قیلماق و اوزگالارگا فرمانلاماق ترور و تقی نهی منکر اول ترور کیم کفر و نفاق و شک و شرک و عجب و ریا و ظلم قیلماق حرام یماک یلغان سوزلاماق و غیبت قیلماق و زنا قیلماق و چغر^{۲۲} ایچماک و بنگ یماک و مؤمن لارنی نا مشروع آزار برماق^{۲۳}. بو قوموغی نهی منکر ترور.

من رأی منکم منکرا^{۲۴} فلیغیره بیده وإن لم یستطع [۱۶۲a] فبلسانه فإن لم یستطع فقلبه و ذلك أضعف^{۲۵} الأیمان. هر کمرسه نهی منکر قیلسه انی منع قیلماق کرک. اگر ایلگی برله کوچی یتماسه تلی برلا و اگر تلی برلا کوچی یتماسه کونگلی برله دوشمن توتسون اول ایمان نینگ ضعیف لیغی دین ترور. اگر مؤمن اول بی راه نی کروپ منع قیلماسه ایننگ قیلیمیش یازوقی غه شریک بولغای. نچوک^{۲۶} کیم پیغمبر صلی الله علیه و

۱۹: U - الله

۲۰: Bakara, 2/257.

۲۱: T نیرسه

۲۲: T چغیر

۲۳: T قیلماق

۲۴: U - منکرا

۲۵: U ضعیف: T ضعف حدیث کتابlarında: أضعف

۲۶: T نیتاک

سلم ایدیلا ر کیم: الرضاء بالكفر كفر و بالمعصية معصية.

شیخ حسن بصری رحمة الله علیه ایتیپ ترور لار: شریعت اول وقت ده تمام بولور کیم کفرنی تمام کونگولدین کیتارسه. کتاب خلاصه ده کیلتوروپ تورورلار کیم: لا یدخل الجنة أحد إن كان فی قلبه مثقال خردل من کبر. یعنی اوچماق^{۲۷} کرماس اول کمرسه کیم کونگیلده سپند دانه چه کبر بولسه. و تقی اهل معرفت انداغ ایتپ ترورلار کیم: المتکبر الذی یری^{۲۸} نفسه خیرا من غیره یعنی من من لیک قیلغوچی اول کمرسه کیم اوزینی اوزگا کمرسه لاردین یخشی^{۲۹} کورار، پس مونداغ کیشی اوچماحقه کرماگی. و تقی پیغمبر صلی الله علیه و سلم ایدیلا ر: البخیل لا یدخل الجنة و إن کان مؤمنا السخی لا یدخل النار و إن کان کافرا. یعنی بخیل بهشت^{۳۰} کرماگی اگر چه مؤمن بولسه و جوان مرد دوزخ ده کرماس اگر چه کافر بولسه.

شیخ جنید بغدادی [۱۶۲b] رحمة لله علیه ایتیپ ترورلار: العالمون کلهم بین الخوف و الرجاء. اگر مولی عز و جله دین فرمان بولسه کیم جمله قل لاریم تموغ لوق ترور مگر بر قل اوچماح لیق امید توتماق کرک کیم اوچماق لیق من بولغای من دیپ و اگر فرمانلاسه کیم برچه^{۳۱} قل لاریم اوچماق لیق ترور مگر بر قل دوزخی^{۳۲} ترور قورقماق^{۳۳} کرک

۲۷: T اوچماح قه

۲۸: T رأی

۲۹: T یخشی راق

۳۰: T اوچماح قه

۳۱: T تمام

۳۲: T تموغ لیق

۳۳: U قورماق لیق

کیم دوزخی^{۳۴} من بولمغی من^{۳۵}. پس خوف و رجا اراسیده بولماق کرک. صوفی محمد دانشمند سلطان العارفين دین^{۳۶} نقل قیلپ ترورلار کیم: شریعت نی تمام قیلموگونچه طریقت ده قدم قویسه بولماس، من من لیکدین کچیپ یوق لوق ده^{۳۷} بولسه تریک^{۳۸} اولسه اندین سونگ طریقه ده قدم اورسه بولور. نچوک کیم پیغمبر صلی الله علیه و سلم ایدیلا: موتوا قبل أن تموتوا^{۳۹}، صدق^{۴۰} رسول الله.

الباب الثاني في الطريقة

قال الله تعالى: إتبِع ملة إبراهيم حنيفا. قوله تعالى: يوم لا ينفع مال و لا بنون إلا من أتى الله بقلب سليم. حضرت خواجه احمد يسوى رحمة الله عليه ایدیلا: الله تعالى فرمان يتكوردى آنحضرت صلی الله علیه و سلم گه کیم اتباع قیلغیل ابراهیم نینگ راست دینی گا، وینه فرمانلادی کیم اتباع قیلینگز آنینگ^{۴۱} راست دینگا دیپ. حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم مقتدای علمیان ایردیلا کیم و ما أرسلناک إلا رحمة للعالمین. ابراهیم دینگا اتباع قیلینگ دیماکده حکمت نه ترور؟ جواب ولله اعلم حکمت اول ترور کیم ابراهیم علیه السلام نی اتانگز دیپ یاد قیلدی، اوغول اتاغه اتباع قیلغوچی بولور. و تقی ابراهیم علیه

۳۴: T اول تموغ لوق

۳۵: T بولغای من

۳۶: T + خواجه احمد يسوى رحمة الله عليه دین

۳۷: T یوق سوز

۳۸: T ایرکان

۳۹: U موتو قبل انت موتو

۴۰: U + یا

۴۱: T اتانگز نینگ

السلام نی اتانگز دیماکده نه حکمت ترور؟ جواب اول ترور کیم ابراهیم
 علیه السلام دین برون طریقت بریلمادی اوّل طریقت ابراهیم علیه السلام
 غه بریلگان اوچون اتانگز ایتی^{۴۲}.

خبرده کیلپ ترور کیم أمّ الأرواح محمد علیه السلام ترور و أمّ
 الأجساد جسد آدم علیه السلام ترور، جانلار اتاسی حضرت محمد علیه
 السلام نینگ جانی ترور، تن لار اتاسی آدم علیه السلام نینگ تنی ترور
 دیمش لار، و الله أعلم. و حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم
 نی جانلاریدین برون جان یراتلمادی تقی آدم علیه السلام نینگ تینیدین
 برون تن یراتلمادی، اول سبب دین برون حضرت رسالت پناهی صلی
 الله علیه و سلم نی جانی^{۴۳} جانلار اتاسی بولدی و تقی تن لار اتاسی آدم
 علیه السلام نی تنی تن لار اتاسی بولدی.

الله تعالی کلام مجیده یاد قیلدی کیم: یوم لا ینفع مال و لا بنون إلا
 من أتى الله بقلب سليم. یعنی قیامت کون مال توار اغول و قیز اسیغ
 قیلماس مگر قلب سلیم برلا تنگری عز و جل حضرتیغه یتسه اول اسیغ
 قیلور^{۴۴} دیدی. قلب سلیم ده اختلاف کوپ تورور مفسر مشایخ لار
 ایچینه. اما مولانا صوفی^{۴۵} دانشمند رحمه الله خواجه احمد یسوی دین
 انداغ نقل کیلپ تورلار کیم: قلب سلیم بولمگونچه^{۴۶} طریقت ده^{۴۷} قدم
 قویسه بولماس و هر کمرسه^{۴۸} تورت دریادین کچسه قلبی سلیم بولور.

۴۲: T: تیدی

۴۳: U: جان

۴۴: T: قیلغای

۴۵: T: + محمد

۴۶: T: بولماغونچه

۴۷: T: طریقت قه

۴۸: T: کیم

اول دنيا درياسی، ايکنچی خلق درياسی، اوچونچی شیطان درياسی، تورتونچی نفس درياسی. بو دريالارغه کیمه کيرک کیم سيز کچپ بولمس. اول دنيا درياسنی^{۴۹} کیمه سی زهد ترور، اشوگی قناعت ترور، بیلکانی خوارلیق ترور، لنگری صبر ترور. ايکینچی خلق درياسی ایننگ کیمه سی نومیدلیق و قطیعت^{۵۰} و لنگری فراق ترور اولتوروشی^{۵۱} خلوت ترور. اوچونچی شیطان درياسی نینگ کیمه سی ذکر ترور اشوگی تسبیح لنگری خوف^{۵۲} رجا اولتوروشی محبت ترور. تورتوتچی نفس نینگ درياسی کیمه سی آچلیق و سوساغلیق اشوگی عشق ترور لنگری ذوق ترور چوکشوکی (یعنی اولتوریشی^{۵۳}) شوق ترور. پس بو دريالاردین کچکان کمرسه طریقت یولیده^{۵۴} سزاوار بولوپ قلب سلیم حاصل قیلور. اگر [۱۶۴a] بو دريالاردین کچماین و بویورغانلارین قیلماين اگر طریقت یولیده قدم قویسه اول احمق ترور. انداغ کشیگا تابع بولغانلار هم احمق ترور. نتوک کیم پیغمبر صلی الله علیه و سلم ایدیلار کیم: الأحمق عدوی^{۵۵}. یعنی احمق منینگ دشمنیم ترور.

و تقی بیلماک کرک کیم رسول الله صلی الله علیه و سلم ایدیلار: الطريقة أفعالی یعنی فعل لاری، هرکیز کچه لارده ایوماس ایردیلار ذکر و تسبیح دین بر زمان فارغ^{۵۶} ایرماس ایردیلار. مگر کوندوزی توش و قیتده قیلوله

T ۴۹: درياسی نینگ

T ۵۰: قطیعت

T ۵۱: چوکشوکی

T ۵۲: + و

Parantez içindeki ifâde U nüshasında kenara eklenmiştir, T nüsha- ۵۳ sında ise yoktur.

T ۵۴: یولیده

U ve T'de ۵۵: عدو

T ۵۶: خالی

اویقوسن قیلور ایردیلار. قال رسول الله صلی الله علیه و سلم: ینام عینای ولا ینام قلبی یعنی کوز^{۵۷} اویور و کونگل^{۵۸} اویوماس. و طعام نی آزیر ایدیلا^{۵۹}. بعضی قولده حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم التمیث اوج باشقه چه شریعت تاشی برله اون ایکی باتمن طعام یدیلا^{۶۰}. قال مغیره بن شعبه رضی الله عنه: قام النبی فی اللیل حتی تورمت^{۶۱} قدماه فقیل لم تصنع هذا الصنع وقد غفر (منک^{۶۱}) ما تقدم و ما تأخر. قال النبی صلی الله علیه و سلم أفلا أكون عبدا شکورا^{۶۲}. مغیره اتلیق صحابه رضی الله عنه ایتپ ترور کیم پیغمبر صلی الله علیه و سلم هر کچه تانگ آتقونچه قایم تروپ طاعت قیلور ایردیلا^{۶۳} کیم مبارک ایاغ لاری ورم قیلدی. صحابه [۱۶۴b] رضی الله عنهم^{۶۳} ایدیلا^{۶۳}: یا رسول الله، سیزنینگ ما تقدم و ما تأخر^{۶۴} قیلیمیش لارینگزنی یارلیقادی^{۶۵} نه اوچون اوزونگزنی مشقت ده سالورسیز^{۶۶}? رسول الله صلی الله علیه و سلم ایدیلا^{۶۶}: ای صحابه لاریم منینگ دیگ یتیم محمدنی پروردگاریم دوستوم و حبیبیم دیپ ایدی ایننگ شکرانه سی اوچون طاعت و عبادة قیلور من.

اندین سونگ مولی عز وجل فرمانلادی کیم: یا أيها المزمّل قم اللیل

۵۷: T کوزوم

۵۸: T کونگولوم

۵۹: T ایردیلا

۶۰: U ve T'de توریت

۶۱: U ve T'de parantez içindeki ifade yoktur.

۶۲: Hadis kaynaklarındaki bir versiyonu şöyledir:

ان رسول الله صلي الله عليه وسلم كان يقوم الليل حتى تورمت قدماه فقالت له: يا رسول الله لم تفعل هذا وقد غفر الله لك ما تقدم من ذنبك وما تأخر؟ فقال: أفلا أكون عبداً شكوراً.

۶۳: U عنه

۶۴: U + خدای تعالی دیپ تور و

۶۵: U یرلقار

۶۶: T اوزونگزنی ایمگاتورسیز

إلا قليلا نصفه أو انقص منه قليلا. یعنی ای محمد سنی ایمگاک اوچون یراتمادیم، تون اورتاسیده توروپ طاعت قلغیل تقی ارتور ماگیل و تقی کم ایتماگیل^{۶۷}. شو فرمان یتگاندین سونگ حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم تون نینگ اوچ دین برینی طاعت بیلان اتکارور^{۶۸} ایردیلا. و طائفة من الذین معک. یعنی اول طائفه کیم سنینگ برلان بولسه یعنی سنگا بیعت قیلپ قیلگان عمل برله بولسه لار الار هم سنینگ دیگ تون نینگ^{۶۹} اوچ لوشیدین بریسی اویاغ توروپ طاعت قیلسون لار دیپ فرمان لادی ایرسه پیغمبر صلی الله علیه و سلم انداغ قیلپ صحابه لاریغه هم مونداغ قیلینگ لار دیپ فرمانلایدیلار. صحابه لار هم مونداغ قیلدیلا. [۱۶۵a] پس ای طالب صادق و ای یار موافق آنحضرت صلی الله علیه و سلم نینگ فعل و عمل لاریدین مونچه ذکرنی قیلدوق. جد و جهد قیلگن اگر امت بولسنگ پی رولیق قیلیب، یلغانچی بولمه کیم: الکذاب عدو الله دیدیلار.

مولانا صوفی دانشمند دیدلار کیم خوجه احمد یسوی رحمه الله عنایت قیلپ ایتورلار: الطريقة عمل بالقلب یعنی طریقت کونگل برله عمل قیلماقدور. کونگل عالمنی کوزینی اچماق ترور. نیچوک کیم حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم بو معنی دین خبر بریپ

۶۷ T: تقی اوکسوتماگیل و تقی ارته تورماگیل

۶۸ Metinde böyle yazılmış ise de, aslında bir vav ilâve edilerek yazılmalıydı.

۶۹ T: تون نونگ

ترورلار کیم: ۷۰: **إِنَّ لِلَّهِ ۷۱ تَعَالَى سَبْعِينَ ۷۲ أَلْفَ حِجَابًا ۷۳** من نور و ظلمة لو کشفها لأحترق؛ ۷۴ (ما ۷۵) أدرك بصره. بدوروستی که تینگری عز و جله نینگ یتیمیش مینگ حجابی بار تورور نوردین و قرانغولوقدین اگر اچسه هر آینه کویدورور هر نمرسه گا تیگسه اول کوزنی نوری.

و تقی عالم کبرا و صغرا ۷۶ بار ترور، گوزگا کورونماس نمرسه لار عالم کبرا ده ترور. اما اهل تصوف قاتیده کونگل عالمی اچلسه اون سکیز مینگ عالمی عین العیان کورار. نیچوک کیم عالمی صغرا ده ظاهر کورونور. اما کونگل اچماق ده قتیق ریاضت تارتماق کیرک. مولی عز و جله قرآنده [۱۶۵b] خبر برور کیم: و الذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا. و تقی رسول الله صلی الله علیه و سلم ایتپ ترورلار کیم: موتوا قبل ان تموتوا.

شیخ حسن بصری رحمه الله ایتپ ترور شیخ بایزید بسطامیغه چه جمله مشایخ لار التیمیش کونده بر لقمه طعام یر ایردیلار. بو التیمیش کچه کوندوزدا ایوماس ایردیلار ۷۷، تنگری نینگ ذکرین ایتپ طرفه العین غه چه خالی بولمادیلار. اندین سونگ کونگل عالمی اچیلیمیش. شیخ بایزید بسطامی رحمه الله دین خوجه احمد یسوی رحمه الله غه تیگرو شیخ و مشایخ لار قرق کوندا بر لقمه طعام یدیلار و قرق کیچه کون ۷۸

۷۰ U: قوله تعالى. yanlıştır.

۷۱ U ve T'de: الله

۷۲ U ve T'de: سبعون

۷۳ U ve T'de: حجاب

۷۴ U ve T'de: لأحترقت

۷۵ U ve T'de parantez içindeki ifade yoktur.

۷۶ T: كبرى و صغرى

۷۷ T: او يوماديلار

۷۸ T: كوندوز

اویومادیلار، کوز یوموپ ذکر دین خالی بولمدیلار، اندین سونگ کونگل عالمی اچیلیمیش. حکیم سلیمان قدس الله روحه قرق کوندا مونداغ قیلدی. محمود^{۷۹} خوجه رحمة الله علیه یگرمه توقوز کوندا و زنگی آتا رحمة الله علیه اون توقوز کوندا مونداغ قیلدیلار.

و شیخ نجم الدین کبرا رحمة الله ایتپ ترورلار کیم: کونگل عالمی اچیلیمونجه شیخ لیق قیلماق و مرید الماق روا ایرماس. شیخ احمد یسوی رحمة الله ایتپ ترورلار کیم: یتیمیش مقام دین کچماین شیخ لیق دعوی قیلسه اول همان بت همان. اما صدر آتا رساله سیده [۱۶۶a] کیتوروپ ترور کیم کونگل عالمین اچیلماین غوث و غیاث خضر و الیاس باشلیغ غایب ایرانلار برله صحبت لیق بولمین تقی الار دین اجازت الماین شیخ لیق دعوی سین قیلسه کذاب و مبتدع و شیطان ترور. و دیمیش لار اگر کمرسه بو ذکر قیلنغان^{۸۰} غایب ایرانلار دین و ارواح لار دین اجازت لیق بولوپ شیخ لیق مسنیدیدا مرید و اصحابلاری برله خلوة اولتوروسه انداغ شیخ غه غایب ایرانلار تربیت قیلیپ طریقت دین تعلیم قیلورلار و مددکار بولورلار، تقی مرید و اصحابلاریغه بو خلوتدین وجد و فیض حاصل بولور، بو حالتنی مقام سکر ایتورلار. اول مقامده سالک گه نیرسه لار موجود بولور. و موجود اول بولور کیم مقام غیب دین نه کیلسه مونگا تجلی قیلور.

شیخ اتانگان کیمرسه^{۸۱} واقف^{۸۲} بولغی^{۸۳} کیم مرید نینگ اوچ یوز التیمیش

۷۹: T محمد

۸۰: U قیلغان

۸۱: U نیرسه

۸۲: U واقف

۸۳: T بولغای

تموریغه کیم قیسی تموری راضی ترور و قیسی سی راضی ایرماس . پس شیخ اتانغان تربیت قیلپ مریدنی مرادیغه یتکورسه اراده الماق روا ترور، اگر مریدنی مرادنغه یتکورالماسه^{۸۴} مرید آلماق روا ایرماس . قیامت کون حسابگاه ده جواب برماک کیرک^{۸۵} . حلال بولسه حساب، حرام [۱۶۶b] بولسه عذاب کورماک کیرک . اما کونگل عالمی آچلسه^{۸۶} و تیمیش مقام غه یتسه اول کونگل مولی عز و جله نینگ نظرگاهی بولور . نیچوک کیم^{۸۷} پیغمبر صلی الله علیه و سلم ایتپ ترورلار: ان الله تعالی^{۸۸} لا ینظر إلی صورکم و لکن ینظر إلی قلوبکم . و ینه ایتپ ترورلار کیم: قلب المؤمن عرش الرحمن و قلب المؤمن بیت الرحمن . حضرت پیغمبر صلی الله علیه و سلم انداغ عنایت قیلدیلار کیم^{۸۹} حضرت داود علیه السلام^{۹۰} مناجاة قیلپ ایدی: الهی دنیاده پادشاه اتالغان قل لارینگ بار و الارینگ خزینه لاری بار پس سنینگ خزیننگ قیدا ترور؟ مولی عز و جل دین فرما ن کیلدی کیم: ای داود منینگ خزینم مؤمن قل لاریم نی کونگل لاری ترور، دنیاده پادشاه اتالغان قل لاریم خزینه لاریغه گاه گاه نظر قیلورلار، یا داود من اول کونگل خزینمغه هر کونده اوچ یوز التمیش مرتبه^{۹۱} نظر قیلورمن . پس بو صفت لیق کونگل شاید کعبه دین افضل بولغای . ایننگ اوچون کیم کعبه نینگ بناسین^{۹۲} حضرت ابراهیم بنا قیلدی اما کونگلنی

T ۸۴: یتکورماسا

T ۸۵: کرک

T ۸۶: آچیلسه

T ۸۷: نیتاک کیم

U ۸۸: - ان الله تعالی

U ۸۹: - کیم

T ۹۰: داود قرینداشم

T ۹۱: قتله

U ۹۲: (کعبه نی) کعبه را

رب الجلیل بنا قیلدی. اما بو ظاهر کعبه غه قموغ مخلوقلار نظر قیلور و لیکن کونگل گا مولی تعالی نظر قیلور. پس اول مقتدا کیم بو صفت لیق [۱۶۷a] کونگل عالمین اچسه و یتیمیش مقامدین کچسه شیخ لیق انگا مسلم بولور. اگر بو صفت سیز مقتدا بولسه کذاب ترور. انداغ شیخ دین حذر^{۹۳} قیلماق کیرک.

اما اول شیخ کیم کونگل عالمین اجلمیش بولسه انداغ مرشد کامل نینگ نظری مریدغه توشسه اول مرید بیهوش بولوپ یقیلغای. نیچوک کیم حضرت موسی علیه السلام مقام رازده طور سیناده تجلی ذاتی^{۹۴} تیگدی ایرسه تاغ پاره پاره بولدی و ایریپ اقتی، انی کوروپ موسی علیه السلام بیهوش بولدی. اندین^{۹۵} تنگری عز و جله کلام ایچنده خبر بریپ تورور کیم: قوله تعالی: فلما تجلی ربه للجبل جعله دکا و خر موسی صعقا.^{۹۶}

حضرت شیخ نجم الدین کبرا رحمه الله ایتپ تورورلار: مریدنینگ بیخود بولماقلیغیده اوچ وجه بار ترور. اول جذبه حالین ایکنچی وجد حالین اوچونچی شیخ نینگ نظری حالدین. اول غی سی بدعت ترور ایکنچی سی سنت ترور اوچونچی سی واجب ترور و هم طاعت دور. اما جذبه اول بولور کیم تنگری عز و جله فضلی برله رحمتیغه تقی حضرتیغه یقین بولاین دیپ یقیلور. پس بو بدعت ترور. وجد حالتی اول بولور کیم تنگری [۱۶۷b] عز و جله نینگ کلامی یا ذکری کونگل غه اثر قیلپ حلاوت و لذت تاپب طاقت توتالما یقیلور، بو سنت ترور.

۹۳: U حضر

۹۴: T نوری

۹۵: U + سونگ

۹۶: U ve T'de A'râf, 7/143. صعقا

پس اوچونچی شیخ نینگ نظریغه طاقت توتالماي یقیلور بو واجب ترور. و شیخ مظفر دریایی رحمه الله ایدی: خضر علیه السلام بيله یتی یل یوردوم، سوردوم که: ای خواجه، داود علیه السلام نی مجلسنده بولدونگگیزمو و کلماتیدین اشیتینگزمو؟ خضر ایدیلار: آری اشیتیم، کلمات لاری اسم ذات ایردی، ذوق و شوق حالیدا الله الله دیدی ارسه حضار مجلسیدین بر یاریگا حالتی اثر قیلدی و نعره اوروپ یقیلدی و هوشیدین کیتی. داود علیه السلام ایدیلار: بو کیشینی سودراب دریاغه سالینگ لار. اگر مونونگ نعره سی و بیهوش بولوپ یقیلماغی حق بولسه دریادین قوتولغای و اگر یلغان بولسه قوتولمغای. درحال اول کمرسه نی دریا قتیغه کيلتوردیلار ایرسه دریانی سوی قورودی. آنی کوروپ داود علیه السلام نعره اوروپ اوزینی منبردین تشلادی.

شیخ نجم الدین کبرا^{۹۷} رحمه الله ایدی: کیم یتیمیش مقامنی کچسه اندین سونگ نعره اوروپ یقیلماغی^{۹۸} زیان قیلماغای. شیخ احمد یسوی رحمه الله رساله سیده کيلتوروپ ترور کیم: یتیمیش مقام نینگ علمی نی بیلماک کرک و عملینی قیلماق کرک. اندین [۱۶۸a] سونگ مولی عز و جله دین عنایت بولسه مقامغه یتگای. مولانا صوفی محمد دانشمند ایتپ ترور کیم اول جمله مقام اول^{۹۹} کشف القبور و کشف القلوب ترور. و بولار مقام لارنینگ کچگ راقی ترور، بو قیاس برله اول کمرسه کیم یتیمیش مقامدین کچسه اندین سونگ شیخ لیق مسنیدیدا اولتوروپ مرید الماق و نذر الماق ضرورت حالتیده و درمانده لیق حال لرینده، ولایت حالی مقامدین خبر برماق و کورساتماق روا ترور و مسلم بولور. مونداغین

۹۷: T کبری

۹۸: U یقیلماغی

۹۹: U - اول

اول شیخ کیم یتمیش مقامدین کچماین و کونگل عالمین اچماین اراده^{۱۰۰} السه و معامله ایتسه روا ایرماس. پس مونداغ شیخ دنیادین بارسه دینی غه ضرر و ایمانیغه خطر کیتورور.

اما شیخ نجم الدین کبرا رحمه الله دیپ ترور: معامله الماق نینگ شرطی بودور کیم هر نمرسه کیم نیازبنددین ظاهر بولسه آز و کوپ فقیر مسکین و محتاج لارغه برماک کرک. ایکنچی آز و کوپ نی تینگ کورماک کرک. اوچونچی اوز اهل بیتی غه قیلماسه کرک. و تقی اول نیازده اگر شبهه بولسه الماغی. و تقی نیازبندنی دایم دعا و تضرع بیلان تنگری عز و جله دین [۱۶۸b] یارلیقا بر راه راست بیرگل^{۱۰۱} دیپ تلاماک کرک.

شیخ نجم الدین کبرا رحمه الله ایتپ ترورلار کیم مقتدا کیم یتمیش مقام دین کچسه و کونگل عالمین آچسه انداغ مقتداغه ضرور و احتیاج کلی بولسه ولایت و کرامت دین خبر برسه روادور. و حضرت بیغمبر صلی الله علیه و سلم دین کافرلار معجزه تلادیلار ایرسه ضروره و احتیاج حالیده معجزه کورگوزدیلار ایننگ اوچون ایتپ ترورلار قال النبی صلی الله علیه و سلم الشیخ فی قومه کالنبی فی أمته فی أقواله و أفعاله و أحواله. پس مونداغ شیخ غه مرید اراده قیلسه روا ترور. و تقی مونداغ منکرلارغه و منافق لارغه توز یولینی کورگوزماک اوچون ضرورت حالیندا کرامت کورگوزسه روا بولور صوفی محمد دانشمند ایتپ ترور سلطان العارفین خواجه احمد یسوی رحمه الله دین انداغ اشتیم کیم مرید شیخیغه اراده قیلغاندین سونگ ینه بر براوزگا شیخ غه باریپ اراده قیلا الماس و اگر بو شیخ مرشد بولمسه مریدنی مرادغه یتکورالماسه اوزگا مرشدگا بارسه و خدمت قیلسه اول مرشد دین مرادی

۱۰۰: T ارادت

۱۰۱: U بیرگل

حاصیل بولسه روا بولور . اما پردین اجازت الماق کیرک بو مثل معروف ترور کیم اجازت برگا و خدمت منگ گا و تقی شیخ غه واجب ترور کیم مریدگا فرمانلاماق و مقامدین مقامغه یتکورماق و تقی مریدگا لازم ترور کیم شیخ فرمانلاغان دیک عمل قیلماق کرک خبرده ایرور کیم وما علی الرسول إلا البلاغ المبین

نیتوک کیم پیغمبر صلی الله علیه و سلم تنگری تعالی فرمانینی امتیغه یتکوردی. شیخ تقی تنگری فرمانینی مریدغه انداغ یتکورگای تقی مقامغه یتکورگای. انداغ کیم محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم کیچه کوندوز امت نی حقیده قیغوروپ پنج هزار زاری قیلور ایردیلا. مونداغ شیخ بولغان کیمرسه صبح شام یلباریپ مریدنی یتلاپ و مرادیغه یتکورگای نیتوک کیم تنگری تعالی فرمانلاپ ترور قوله تعالی فمن کان یرجو لقاء ربه فلیعمل عملا صالحا. یعنی شیخدین فرمانلاماکدور و مرنددین عمل قیلماق مولی دین عنایت ترور شیخ دین همت و بولار برچه برجا کیلسه مرید مرادغه یتماین قالماس.

اما ایتورلار کیم کفر شیخ مریدنینگ ایمانی ترور معنی سی اول ترور کیم اول شیخ کامل یتمیش مقام دین کچیپ کونگل عالمین اچمیش بولسه مرید انداغ مقتداغه اراده کیلسه اول مقتدا اول مقام اعلی دین ادنی غه یانیپ اول مرید غه تعلیم برسه اول مقام نی کورگوزماک اوچون بو کفر شیخ ترور بو کفرگا ایمان کیلتورماک ایمان مرید ترور. یا اول شیخ برله مریدنینگ حالی انگا اوخشار کیم نارسیده اوغلان دیک انداغ کیم اناسی اول اوغلانغه نچوک شفقت قیلور مهر و محبتی بیلان شیخ مریدنی انداغ تربیت قیلغای.

و ینه مقصودغه کیلدوک اگر شیخ مرشد بولسه مریدنی مرادیغه یتکورسه اگر مرادیغه یتکورالمسه شیخ لیق مسنیدیا اولتورماق روا

ایرماس اگر شیخ مریدنینگ قولین السه دین اوچون آغی و اگر دنیا اوچون آسه مریدنینگ ارادتی فاسد بولور روا ایرماس انداغ کیم حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم ایتپ ترورلار حب الدنیا رأس کل خطیئة

اما شیخ نجم الدین کبرا رحمه الله ایتپ ترور کیم ارادة یولنی شرطی اول ترور کیم اگر شیخ غنی و مرید فقیر بولسه مریدنینگ نفقه سی شیخ نی بویینده واجب بولور. و اگر شیخ فقیر بولسه مریدی غنی شیخ نفقه سی مرید اوزه واجب بولور.

صوفی محمد دانشمند شیخ حسن بصری رحمه الله نقل قلیپ ترور کیم المباحثة علی ثلاثة اوجه الأول فی الشریعة مع القیل و القال و الثانی فی الطریقة مع الوقت والولایت و الهمة و الکمال و الثالث فی الحقیقة مع السر و الحال. پس صاحب شریعت و صاحب طریقت و صاحب حقیقت غه واجب و لازم ترور کیم خارلیق حالی برلا ریاضت و مجاهدة قاعده سیننی تارتیپ تضرع و دعا برلا منکر و منافق و یولدین آزیمیش باطل لارنی راست یولغه کیرکوزوپ توبه برماک کرک. اگر توبه قیلماسه صبر قیلماق کرک تا الله تعالی توفیق برگونچه. نتاک کیم پیغمبر صلی الله علیه و سلم خبر بریپ ترور لار کیم التوفیق شیء عظیم لا یعطى الا لعبد العزیز.

صدر بابا رحمه الله رساله سیده انداغ ایتب ترور لار کیم صاحب شریعت و صاحب طریقت و صاحب حقیقت اتانغان کمرسه لارغه واجب ترور کیم راه راست دین آزیب کمراه لیق غه توشکان مباحسه اهلی نی داست یولغه سالماق اوچون ترغیب قیلپ توبه برگای. شیخ اول کمراه قه الله تعالی دین توفیق بلاگای اوچ کون کچه اگر اول کوندا راست یولغه کرماسه بیش کون ریاضت و مجاهدة تارتماق کرک اگر

بیش کوندا توبغه اینماسه یتی کون مونداغ قیلماق کرک بو قیاس برله ریاضت تارتیب و مجاهدۀ قیلپ قرق کونگاچه مخالفت و باطل لارنی راست یولغه سالماق کرک مقتدالیق انگا مسلّم بولغای مشایخ ماضی رحمهم الله ایتپ ترورلار کیم درویش اوچ نمرسه نی دوام ورد قیلغای. اوّل آج و تشنالیق اکینچی بیدارلیق اوچونچی ذکر خفی یعنی ذکر قلبی کرک. بو اوچنی برابر قیلماق کرک اگر بری کم بولسه مرادیغه یتماس یعنی روزه کونی نی اوشانچه قیلماق کرک. اما اوّل هر کونده برلقمه نی یرمنی یماق کیرک تقی بر کچه کوندوزبیدار مولماق کرک تقی ذکر دین بر ساعت غافل بولمیسون. اما بو بر کچه کوندوز بیدار بولغاندین سونگ اوچ کوندا برلقمه طعام یپ اوچ کچه کوندوز اویومغای و ذکر دین غافل بولمغی. اما اوچ کون بیدار بولغاندین سونگ ارواح حبیشه لار کورونا باشلاغای هچ انگا التفات قیلمغی. اندین سونگ بیش کونده بر لقمه طعام یپ بیش کون اویومغاندین سونگ کونگل نینگ غبار و کودورت لاری و قرانغولقی کورونا باشلاغای. اندین سونگ هر یتی کون بر لقمه طعام یپ یتی کچه کوندوز اویومغی. کوز آچپ یمغونچه و آچکونچه ذکر دین غافل بولمغای. اندین سونگ کشف القلوب مقامی آچلغی. اندین سونگ بو ترتیب توقوز کچه کوندوز بیدار بولغای. اندین سونگ کشف القبور مقامی آچلغای. اندین اون بر کچه کوندوز بیدار بولغای کشف ارواح طیبه مقامی آچلغای. اندین سونگ اون اوچ کوندا بر لقمه طعام یپ کچه کوندوز بیدار بولسه کشف الملائکه مقامی آچلغای. اندین سونگ اون بیش کچه کوندوزده بر لقمه طعام یپ کچه کوندوز بیدار بولسه کشف ذو الجلال آچلپ مرادی حاصل بولغی. اگر مونداغ قیلپ اون بیش کونده مرادی حاصل بولمسه قرق کونده حاصل بولغای. اگر قرق کونده حاصل بولمسه التمیش کونده حاصل البته حاصل بولور.

اگر مونداغ بولمسه اوچ یوز التمیش کون کچه مونداغ قیلگای. اگر مرادی حاصل بولماسه اوزینی عیبی بولغای. اوز عیبی غه باقیب توبه استغفار قیلیپ دعا قیلماقده تضرع برله مشغول بولغای و لیکن واجب تعالی وعده سیدین امیدوار بولغای. کیم لا تقنطوا من رحمة الله. اگر بو دنیاده حاصل بولمسه آخرتده حاصل بولغای دیپ خوف رجا اچره طاعت و عبادتغه مشغول بولغای.

اما شیخ نجم الدین کبرا رحمه الله و سلطان العارفين خواجه احمد یسوی رحمه الله ایتپ ترورلار کیم کونگل عالمی عیبی کوپتور و کدورت لاری بو ترور کیم حبّ الدنيا و حرص و حسد و غضب و عداوت و عصیان و نسیان و عجب و ریا و سمعه. و مونداغ منهی اشلاردین بری مریدنینگ کونگلیده بولسه مرادی حاصل بولمس. مرید بولوپ مراد تیلاگان حبیب بولوپ محبوب تیلاگان کمرسه لار کونگل عالمی نینگ کدورت لارینی ایریتپ (۱۷۱b) ریاضت و مجاهدة تارتسه شیخ هم مدد قیلسه مولی تعالی عنایت قیلسه مراد حاصل بولغی. قوله تعالی و الذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا.

و تقی حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم انداغ ایتپ ترورلار کیم لکل شیء زکاة و زکاة البدن الجوع و العطش. اما مونداغ ریاضت و مجاهده برلان کونگل عالمی آچگانلارنینگ شرافت و برکت لاریدین اهل فسادنینگ معصیت لارینی الله تعالی کچگای.

و شیخ مظفر دریایی و حمه الله ایدی یتى یل خواجه خضر علیه السلام نینگ صحبتیده بولدوم غوث غیاث خضر و الیاس بوتون قطب باشلیغ قموغ غایب ایرانلار ابدال لار و اوتادلار قموغ لاری انداغ دیپ

دعا قیلور ایردیلار کیم الاها^{۱۰۲} فرمانینگی توتمگان قل لار و طاعت و عبادت قیلماغانلار و پیغمبر صلی الله علیه و سلم نینگ سنت لاریغه بویون سونمغانلار فسق و فساد ایچره یورگان قل لارنیگا توفیق و توبه روزی قیلگین^{۱۰۳} دیپ وینه ایتور الاهی اول بنده لارینگ کیم بلاء محنت و تورلوگ ایمگاک برله مبتلا بولوپ ترورلار الارغه ورحم قیلپ ایمگاک لاریغه دفع قیلگیل دیپ دعا قیلورلار ایردی. الارینگ دعا لارین مستجاب بولوپ یولسیزلار یول تاپار ایردیلار.

پس ای درویش بیلگیل کیم قموغ انبیا و اولیا حیات ممت غایب حاضر خاص قل لار دعا قیلماقده مشغول ارمیش لار. بو معنی دین پیغمبر صلی الله علیه و سلم خبر بریپ ترور لار کیم لولا الصالحون لهلك الظالمون.

شیخ شبلی رحمہ الله ایتپ ترورلار ولی نینگ معرفتی ده مشایخ لار اچره اختلاف بار ترور. بعض لاری ایتپ ترور لار ولی نی بیلسه بولور. بعض ایدیلا بیلپ بولماس. انداغ کیم بو حدیث دلالت قیلور کیم اولیائی تحت قبایی لا یعرفهم غیری. و تقی حضرت رسالت پناهی صلی الله علیه و سلم ایتپ ترورلار کیم المخلصون علی خطر عظیم.

شیخ نجم الدین کبرا رحمہ الله دیپ ترور لار کیم ولی نی بیلسه بولور علامت برلان بعضی لار ایدیلا توقوز علامت برله و بعضی لار ایدیلا قرق علامت برله و بعضی لار ایدیلا یتی علامت برله و بعض قول دا اوچ علامت برله اگر بو اوچدین کم بولسه ولی ایماس. اولی بودور کیم اول کشگا حب دنیا بولمسه اکنچی آچلیق و سوساغلیق برله نفسنی اولتوروش کیرک. اوچنچی کچه لار بیدار بولسه کیرک.

T ۱۰۲: الهی

T ۱۰۳: قیلگیل

نجم الدين كبرا رحمه الله ايتورلار آز يماكليك و كوپ قناعت قيلماق
 ليق آز اويوماق كوپ بيدار بولماق ليق آز سوزلاماق كوپ ذكر ايتماق
 ليق تريك اولماق اولوپ تريلماق تيدى. بو علامات لار اول كشيده
 بولسه شايد اول اوليى لاردين بولغى شيخ اتانغانلار و طريقت يولیده
 يوركان بيزديپ دعوى قيلغانلار و يتميش مقام دين كچيپ كونگل
 عالمين آچيپ غايب ايرانلار دين و مشايخ و ارواح لاردين اجازت آلپ
 طريقت ده دعوى لارى راست بولوپ شيخ ليق مسنديده اولتورسه لار
 روا بولور والله اعلم.

(الباب الثالث) فى الحقيقة

فاستقم كما أمرت. الحقيقة احوالى. شيخ احمد يسوى رحمه الله
 ايديلار الحقيقة عمل بالسرا اما بيغمر صلى الله عليه و سلم فاستقم كما
 أمرت آيتدين قورقوپ اتبع ملة ابراهيم حنيفا آيتى برله عمل قيلدى. بو
 معراجنى تاپتى و يتميش منگ حجابدين كچتى. تقى حضرت بيغمر صلى
 الله عليه و سلم غه يتميش مقامده آيت كيلدى قوله تعالى إن تستغفر
 لهم سبعين مرة فلن يغفر الله لهم بو آيت يتميش مقامده دلالت قيلور
 و اشارت ترور اما يتميش مينگ حجابنى يتميش مقامده قويدى و تقى
 يتميش مقامنى يتى يقين ايچره قويدى كه اسم اليقين و رسم اليقين علم
 اليقين عين اليقين حق اليقين حقيقت حق اليقين الله حق اليقين. بو يتى
 يقين ليبنى مجاهده ايچنده قويدى كه و الذين جاهدوا فينا لنهدينهم
 سبلنا و تقى مجاهده نى حق عز و جله نينگ عنايتى ايچنده قويدى قوله
 تعالى إياك نعبد و إياك نستعين ديپ فرمان يتكوردى ايرسه بيغمر صلى
 الله عليه و سلم حضرت مولى عز و جل دين عنايت تيبلاپ مجاهده

قيلدى. يتميش مينگ مقامنى كچتى حقيقت ده كردى تا آنى بارينى^{١٠٤}
 كوردى سر معراجين قيلدى. تقى تن معراجين اندين خبر برور:
 أعلم بأن معراج الرسول خمسون درجة حتى بلغ رب العزة. اولها
 عقل^{١٠٥} و الثانى المعرفة بوجوده (تعالى) و الثالث المعرفة بأنه قديم سابق
 على الكائنات و الرابع المعرفة بأنه باق لا يفنى الخامس المعرفة بأنه حي
 لا يموت والسادس المعرفة بأنه عالم و السابع المعرفة بأنه قادر و الثامن
 المعرفة بأنه سميع و التاسع المعرفة بأنه بصير و العاشر المعرفة بأنه مريد
 و الحادي عشر المعرفة بأنه فاعل و^{١٠٦} الثالث عشر المعرفة بأنه أمر و
 الرابع عشر المعرفة بأنه ليس له مثل و الخامس عشر المعرفة بأنه لم يلد
 و لم يولد السادس عشر المعرفة بأنه لا مبدل بدله و السابع عشر المعرفة
 بأنه حكيم الثامن عشر المعرفة بأنه صادق و التاسع المعرفة بأنه صمد
 العشرون المعرفة بأنه يرسل الرسل و الحادي و العشرون المعرفة بأنه
 قائل التأليف^{١٠٧} و^{١٠٨} الثالث و العشرون المعرفة بأنه باعث من في القبور
 و الرابع و العشرون المعرفة بأنه يحب المحسنين بأفعالهم و الخامس و
 العشرون المعرفة بأنه يجازي سيئاتهم و السادس و العشرون العرفة بأنه
 عادل ثم الهيم ثم الصبر ثم اليقين ثم الخوف ثم الرجاء ثم الحياء ثم
 الشرح ثم التصديق ثم الإعتقاد ثم الإخلاص ثم الإستعانة ثم التمكين
 ثم القبول ثم التوكل ثم التفويض ثم الزهد ثم النصيحة ثم الشفقة ثم

١٠٤ T: بارينى

١٠٥ T: العقل

١٠٦ Onikinci madde U ve T nüshalarında metinlerde atlanmış

١٠٧ A: قابل الكشف

١٠٨ T: +(kenarda ek:) ve's-sânî ve'l-işrûn el-ma'rifetü bi-ennehû hay-yun kayyum lâ te'huzuhû sinetün velâ nevm

... و الثانى و العشرون المعرفة بأنه

الولاية ثم العلم ثم الكرامات ثم الرحمة. فإذا جاوز هذه الدرجات يبلغ النية والحاجاة و يأخذ من ربه تمام الكرامات بحيث لم يبق من السر^{١٠٩} و صاحبه من الحجاب. يكون أقربا من قاب قوسين قرب الفضل و الشوق. هذا مذهب المتصوفين من السابقين و الفائزين.

صوفي محمد دانشمند سلطان العارفين خواجه احمد يسوى رحمه الله دين نقل قيلور كيم مقرب بولوب قربت مقاميده تورغان ديدار برله مشرف بولدى. نتوك كيم پيغمبر صلى الله عليه و سلم ديدار برله مشرف بولدوم ديدى و كونگلوم كوزى برله ديدى اما تن كوزى برلا كورمديم ديدى. مولى تعالى اندين خبر بريپ ترور قوله تعالى فأما إن كان من المقربين فروح و ريحان و جنة نعيم اما منكر و منافق لار ايديلار معراج قچان بولور كى بيتى قت كوكنى بر ساعت ده سير اتماك ايننگ عجائب و غرايب لارين كورماك و تقى بهشتنى سير قيلماق و اينك عجائب ليرنى تفرج قيلماق تقى عرش و كرسى لوح و قلم نى كورماك و تقى توقسان مينك سوز نى بيواسط سوزلانماك و تقى قربت مقامده تروپ ديدار كورماك بو اشلار محال دور ديديلار.

شيخ نجم الدين كبرى رحمه الله ايتپ ترور لار كيم بو يولدا اول كمرسه كيم صبر برله مراده يتپ تور كلام الله خبر برور إنما يوفى الصابرون أجرهم بغير حساب. و تقى رسول الله صلى الله عليه وسلم ايتپ ترور لار الصبر كنز من كنوز الله تعالى لا يعطى إلا لوليه. شيخ نجم الدين كبرى رحمه الله ايديلار شريعت ده بلاغه صبر قيلماق طريقت ده بلاده شكر قيلماق و حقيقت ده بلاده حلاوت لانماق كرك.

حضرت خوجه احمد يسوى دين ايلگارى شريعت بريلدى نوبت

إبراهيم ده ييتى ايرسه طريقت بريلدى تقى حضرت محمد مصطفى صلى الله عليه و سلم ايرسه حقيقت بريلدى اندا پيغمبر صلى الله عليه و سلم مناجات قيلدى كيم الهى بو حقيقت برلا يوروماك دشوار ترور أمت لاريم بو يول برله عمل قيلالمغى لار عاصى بولغى لار ديدى ايرسه الله تعالى دين فرمان بولديكم سنى أمت لارينگا شريعت نى و طريقت نى و حقيقت نى برديم خواه لسه اول ايكاوينا يورسون. اما اى محمد حقيقت نى ايتماغيل هر كمرسه عارف و عاشق بولسه انگا اچيلغاي. ايتيلمغاي سر علمى ترور تيل برلا ايتماغيل ديدى.

حقيقت برله يورورمن ديپ دعوى قيلغانلار و مقرب مشايخ اتانلار بو حقيقت بابيدا ذكر قيلغان يتيمش مقامنى كچپ يتيمش منگ حجاب دين اوتوپ حقيقت غه كريپ نه كيم رسول الله صلى الله عليه و سلم كورگانلارين كورسه معنى سى راست و دعوى سى هم راست ترور. مقرب ليق و مشايخ ليق انگا مسلم ترور. و اگر حقيقت بابيده ذكر قيلغان يتيمش مقام نى كچماين و تقى يتيمش منگ حجابدين اوتماين حقيقت ده كيم حضرت پيغمبر صلى الله عليه و سلم كورگانين كورماين حقه برور من ديپ دعوى قيلسه دعوى سى يلغان اوزى يلغايچى و تنگريگا دشمن ترور. نتوك كيم ايدى الكذاب عدو الله. قال النبى صلى الله عليه وسلم: لكل دعوا معنا فإن كان له معنا فهو صادق وإن لم يكن معنا فهو كاذب سيأتى زمان على الناس الدعوى كثير و المعنى قليل من ادعى شيئاً ولم يثبت له فهو كاذب صدق رسول الله.

قطب الأقطاب خواجه احمد يسوى رحمة الله عليه و مشايخ طبقات انداغ ايتمش لار كيم اخر الزمانده بز دين سونگره انداغ مشايخ لار قوپيگاي كيم ابليس عليه اللعنه الاردين تعليم الغى و الار ابليس نينگ اشين قيلغى و خلق لارغه محب بولوب ارادت سيز قويمغى و مرید

لارین باشقریپ مقصدغه يتكورالمى لار ظاهر لرینی اراسته قیلپ مرید دین کوپ طمع قیلپ باطن لارین خراب قیلغایلار و کفر دین ایمان نی فرق قیلمغی لار و عالم لارنی محب بلمی التفات قیلمغای لار اهل سنت و جمعات نی دشمن کوروپ و اهل بدعت و ضلالت نی سیوپ یمانلیق نی پیشه قیلپ تنگری عز و جله دین یخشی لیق امید توتغی و دعوی شیخ لیق قیلغی و تقی شیخ لیق اشین خوار قیلپ مرید لار نینک اشکیدا یورکای اول حالده مریدغه پرلیق قیلمغی^{۱۱۰} شیخ لیق دعوی قیلپ معاملت الغای لار. اگر مرید نمرسه برمه زورلیق قیلپ الغی. اگر اول معاملت نی الیپ مستحق ویا بینواغه برمای اوزیگا و اهل عیالیغه صرف قیلسه ایت مردارنی یمیش دیک بولغی. اگر اول وجه دین الپ یسه و کیم کیسه تا اول کیم ایگینده بولسه اوتکارگان نمازی و توتگان روزه سی الله تعالی درگاهیده قبول بولمغی. و هر لقمه ده اوچ مینگ یل تموغده عذاب کورگای.

سلطان العارفین انداغ ایتیپ لار کیم بز دین سونگره انداغ مبتدع قه هر کیم پر دیپ خدمت قیلسه کافر بولغی^{۱۱۱} و هم ملعون بولغی. انداغ کمرسه نی قیلغانینی علم اورنیغه توتماق لیق و بدعت نی سنت اورنیغه مباح کوماک لیک بولار باری شریعت کفری ترور و طریقت مردود لیغی حقیقت بیزارلیقی ترور.

و تقی خواجه احمد یسوی رحمة الله علیه ایدلار کیم وای اول کشیلار کیم مونداغ شیخ لار غه قول بریپ ارادة قیلغی لار اوزلارین عذابغه گرفتار بولغی لار کیم إن عذاب ربک لشدید. ای درویش هر کیم شیخ لیق دعوی قیلسه انگا کرک کیم پر کامل ین خدمتیده قرق یل تروپ جان

۱۱۰: T: قیلالماغای

۱۱۱: T: بولغای لار

تاریپ رخصت حاصل قیلمغونچه ایننگ ارادة الماغی و مرید توتماغی و معاملت ایتگانی حبط و حرام دور و ایننگ مرید توتغینی باطل دور. هر کیم خلاف شرع ایش قیلسه شریعت دین چقر و هر کیم خلاف طریقت ایش قیلسه مردود بولور و هر کیم توبه قیلمی دنیا دین بارسه تموغده عذاب کورگای. نعوذ بالله من ذلک.

خکایت: کونلارده بر کون ابلیس علیه اللعنه حضرت حضر علیه السلام غه ایدی بیلگیل کیم مؤمن لارنی گناه نی آسان قیلدورور من ترک نماز و مجرم شرع و هوس شهوت ده ترغیب قیلور من کیم کونگولیدا فساد قیلور و اوزلارینی صالح و زاهد و مسلمان دیپ ایل کوزیده کورستورلار. اما مولی تعالی قاتیدا منافق بولورلار. منینگ غرضم حاصل بولور. حضر علیه السلام ایدیلار بو سوزلارنی ابلیس علیه اللعنه دین اشیتیم و تقی رسول الله صلی الله علیه و سلم غه ایتیم ایرسه کوپ یغلاپ ایدیلار: یا حضر علاجی اولتور کیم اول ملعون بنده مؤمن نی کونگیلده بو فاسد خیال لار نی سالسه کیرک بو بنده سنت و فرض نماز اراسیده کلمه تمجیدنی کوپ تکرار قیلسون اندین سونگ بو دعانی اوقوسون که اللهم انی أعوذ بک من الشرك و النفاق و من غلبة الشقاوة علی السعادت بحق لا اله الا الله محمد رسول الله أرسلته بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله ولو کره المشرکون.

معنی سی اول ترور کیم ابلیس طاعت ایچینده وسوسه برسه مصلی نی کونگلی بیقرار بولور اوزون قراءت قیلسه کوپ نمرسه لارنی اندیشه قیلور و رکوع و سجود و تسیحات و تمام ارکان نماز برجا کیتورمس ریادین خذلان یول تاپپ هر طاعتی باطل بولور. پس مصلی غه بو حالت مستولی بولسه انگا کرک کیم کلمه تمجیدنی بسیار اوقوسون کیم اللهم احفظنا و لا تفضحنا و اعصمنا من الرياء و متابعة الهواء و وفقنا

بطاعتک خالصه بمرضاتک برحمتک یا ارحم الراحمین.

اگر دیسه لار کیم نور نچه قسم ترور؟ ایغیل کیم اوچ قسم ترور اول نور ذات ایکینجی نور صفات اوچونچی نور خاک. اما نور ذات نور خدای تعالی ترور و نور صفات نور حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم ترور و نور خاک اول ترور کیم آدم لار روزگار بو دنیاده کورار لار. و اگر دیسه لار کیم ایمان شریعت و ایمان طریقت و ایمان حقیقت قیو ترور؟ جواب ایغیل کیم ایمان شریعت کلیمه طیه او قوماق و ایمان طریقت خدای تعالی دین قورقماق ایمان حقیقت خدای تعالی طرفیقه راست لیق برله قدم قویماق لیق ترور.

SON

EK

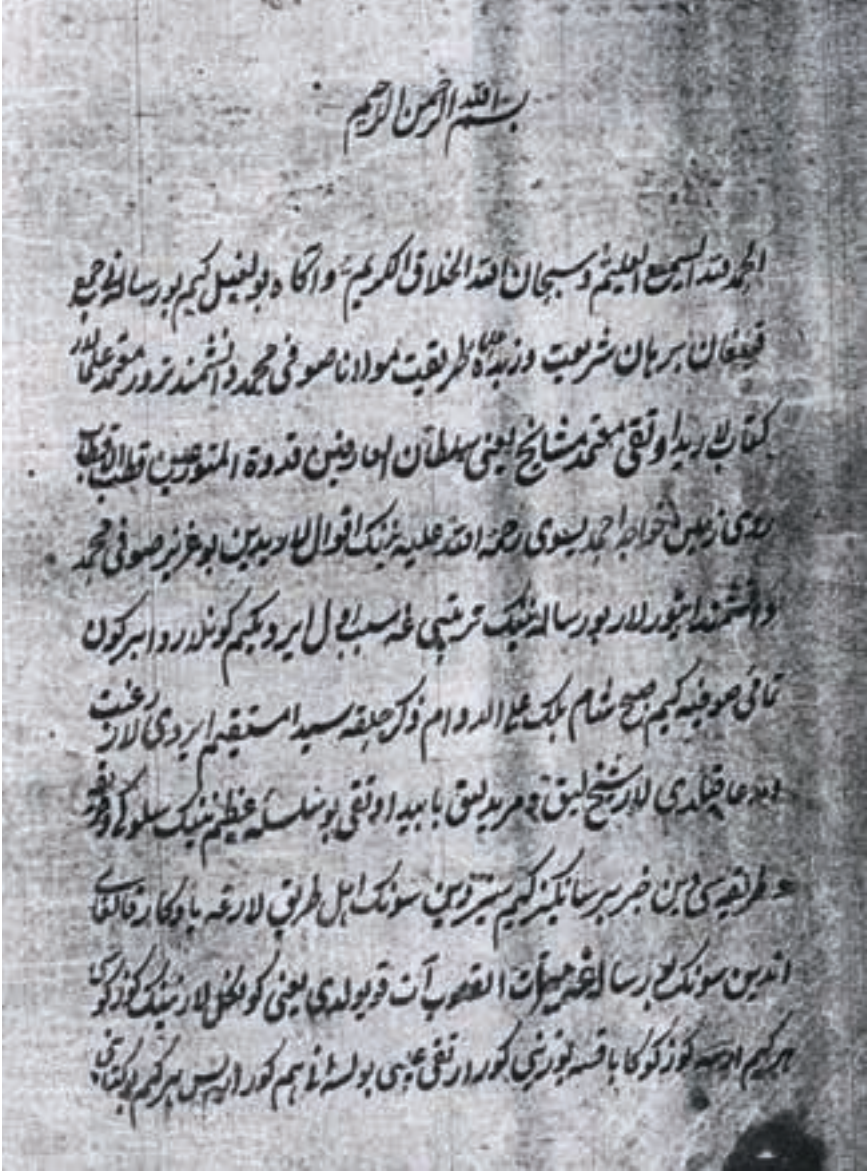
**Eserin Yazma Nüshalarından
Örnek Sayfalar**

U: İsveç, Uppsala Nüshasının İlk Sayfası:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 الْحَمْدُ لِلّٰهِ الْمُبِیْحِ الْعَلِیْمِ سُبْحَانَ اللّٰهِ الْخَلَّاقِ الْكَبِیْرِ
 یٰنِیْ بِلِیْلِیْ وَآكَاهِ بِلِیْلِیْ كَمَا بَدَا لَكَ بِرِسَالَتِهِ مَبْرُكًا فِی
 جَمْعِ قِیْلَافَانِ بَرِّانِ اَتَشْرِیْتِ وَارِجَابِ الطَّرِیْقِ
 یَعْنِیْ مَوْلَانَا صَوْفُو دَا شَمْسَه تَرَوْرِكِمِ حَضْرَتِ سُلْطَانِ
 الصَّارِقِیْنِ وَمَقْدُودَةِ التَّوْرَعِیْنِ وَوَقْطَبِ الْاَقْطَابِ
 رَوَى زَمِیْنِ یَعْنِیْ خَدِیْبِ اِیْمَدِ اِیْمَدِیْ رَحْمَةُ اللّٰهِ
 عَلَیْكَ اَقْوَالُ لَارِ نِیْكَ بَعْدَ عَیْرِ نِزْصَوْفِیْ حُجْرَةِ
 دَا شَمْسَه اَبْتُورَا دَا مَابُورَسَا لَه نِیْكَ تَابِتِ
 قِیْلَافَانِ نِیْكَ سَبَبِیْ اَوَّلِ اِرْوِیْ كَمِ كَوْنَلَارُ وَفَرْدِ كَوْنَلَارِ
 تَمَامِ صَوْفِیْ لَارِ صَبْحِ شَاخِ بَلَكَه عَلَیْ اَلِه وَاوَمِ وَكَمِ خَلْقِ
 سَنِیْدِ وَتَسْتَقْبِیْلِ اِیْرُ دِیْلَارِ حَضْرَتِ سُلْطَانِ كَانَرُ خَلْفِ
 قِیْلَارِ لَارِ شَیْخِ لَبِیْقِ وَمَرِیْدِ لَبِیْقِ بَابِیْدِه وَتَقِیْ بَعْدِ

T: Taşkent, (nr. 3004) Nüshasının İlk Sayfası:

پنج پنزدین سونک اهل طریقہ لار عذایا و کار قالغای ایندن
 سونک بور سباله ای مرآت القلوب ات قبوله لی
 یعنی کونکل لار مذکور کونسی و هر کس ای رسه کوز کونک باقمه
 له زینسی کوزار و تقی اینده غیب به لسه ای کوزار سب
 پر حیح ارسه بو کونک ای اوقده تقی او زین حیح کوز رسه سب
 اینک تشار کندی ده نوله ب توبه و استغفار به لسه ای حیح و لیه
 امینه اول کیم الله تعالی اول غیب ذ اول تقیرین عفو
 قیلغای و هر سبالک سیم بور سباله ای اوقده و یا اوقده
 حصیدین اشیتب شمل قیلله کونکل کوز کونک بلنی آجسه
 و اون سیکر نیک عالمه اثر عجایب و غزایب لار لغشا
 ده قیلله و قیامت درو امانا و صدقنا لقاء ذور کجلال
 و چون و بکنونه و یارین کوز رسه ای حیح تجذیب و عزیز
 به لسه ای حیح و به نسمتین محبت سوز شوق و اولیه
 رساله مرآت القلوب اوج باب اوله بنا قلده لار
 اول معنی او چون کیم مولی عزوجل اوله چو فرشته اوله لار
 رین یقین کچیلون و ییب دین و اجتناح یه لینی
 عطا قلده ای اول یه لسه اوج اوت قدیدر اول تیریت
 ای حیح طریقت اوله حیح حقیقت بو معنی اوله حیح

اوج باب از نو بنا قلندی و تقی کلاج اچنجه یاد قیلدر
 نه ... خراب ای زتی نیرلندی بن ابراهیم نیلک ایل
 عذقیله کیم بهرستی پروردگاریم کوند و روی منی تقزید
 لینه یعنی مراد بولیدین اسلام یعد ترور اما صمد تقا
 یعدی اوج طایفه بولوب ترور بود لیل ابراهیم الدین
 الاسلام و کون ای الفیه تقا الشریکه ایشده و تحقیق
 ایشده و نظریقت بنیادی و تقی کلاج الدین کبر الو
 خبر پروردگاری می تحمل لشریعت و نظریقت و
 تحقیقت کند که لا رادوة فی سیرت اعدا و ال
 قمال و می کلا کت کشف القلوب و الحال و تحقیق
 روئیه لظهور و الخلال و تقی حضرت مغوی ایست
 ترور ایشده کت اعدا و نظریقت اعدا و تحقیق
 عالی و تقی سلطان العارین نور ایست ترور کت
 دل با لار کات ان با نظیره و نظریقت عمل با قلب
 قیقت عمل بالبر سلطان العارین ایست ترور
 اوج قیقت ترور کت معتد اسی عالم لار
 شاه لار ترور لار نظریقت معتد اسی عالم لار
 فی لار ترور لار تحقیقت معتد اسی عالم
 معتد اسی عالم لار ترور لار عالم لار شاه

لار شریعت خود از منصفین و تاملی منکرین یغلیب
 و اذکار کالان کافرمانند پیشه لار بقزیده لیدین از صفای
 لار حق الارشاد اتمه او اتباع قیلغا نلار بیج از صفای
 لار اکثر موذیع شرعیله بول بول بول لار شریعت یو
 لیدین از صفای لار اکثر کجی لار و منصف لاریج بر اصف
 تیمار تیب و مجاهده و تکب کونکلا عاقلی آجیب مقامین ^{رتمیش}
 کتیب ثابت لار جلال لار و فرشته لار و صحبت
 لینی بول لار لار طریقت یو لیدین بو تور لور کتیب
 و معنی لار از معنی اندام بزرگوار عه اتمه او اتباع
 قیلغا نلار بیج از جنتی لار بو شرایط لار بر له بولمسه
 لار لاریقت یو لیده از معنی لار اتمه او اتباع قیلغا نلار
 بیج از ضلالت اما مقرب بند و لار و مشایخ لار حقیقت
 مایه الله دین کتیب سر کتیب هر شریعت و لار سالار مراد
 لار یغیتیب حقیقت یو لیدین از معنی لار و لار
 اتمه او اتباع قیلغا نلار بیج از صفای لار بو شرایط
 بر له بولمسه حقیقت یو لیدین از معنی لار مقرب و
 غنی کایا لار و الله اهل یعنی صوفی محمد و شمس او کتیب
 نظر ایتمه تور لاریج مثلا بجان و لاریج نیک یاد
 شایسته خطای و لاریج نیک یاد شایسته ایلیج بیج

اول ایچ یول بلیمپه برزباشی بولوب یول بائینلا پرتو زولیدین
 ازیم سورسان بولغای ورتیچ ایچ سورسان بولغای اکثر اول
 ورتیکورکان یول یعنی بایکیملاسه قلا ورتیچ اول ایچ ارمکایلا
 درویشی یا شیخ بولغای اول بیلکیمی اولیوز غمیکلر اقمته اقلغای
 قبالع بولغایلا قلا ورتیچ قلا ورتیچ مسکرتی صغریه اقمته اقلغای
 ترور لایکیم قلا ورتیچ قلا ورتیچ متقا ورتیچ کجایین شیخ لایق ورتیچ لایق
 ورتیچ قیلدی دعوی پسین باطل بولغای بیلکیمی اولیوز غمیکلر اقمته اقلغای
 کجکان بزرگ شایخ لایق بولغای لایق شایخ لایق کجکان باطل اولغای
 قیلغان پنجا اقمته ورتیچ قیلغان لایق باطل اولغای ورتیچ اول
 متا بعت قیلغان ایچ دعوی صیحا بلایق شایخ کجکان یا ذوق قلا ورتیچ اولیچ
 باطل شیخ نیک بولدی نیف بولغای شیخ لایق کجکان کجکان اقمته
 ترور لایق کجکان بعضی لایق بولغای بر لایق دعوی من ویب دعوی قیلدی
 لایق بولغای لایق حقیقت بر لایق اقمته لایق دعوی قیلغان لایق
 مضمون و صیحا انقور لایق ورتیچ بر لایق کجکان لایق شیخ ورتیچ
 ورتیچ انقور لایق ورتیچ بر لایق کجکان لایق دعوی اقمته
 محبت انقور لایق بولدی لایق دعوی قیلغان کجکان لایق کجکان
 اکثر شیخ لایق بولوب دعوی لایق بولدی لایق کجکان لایق
 دوست لایق کجکان لایق بولوب دعوی لایق کجکان لایق
 لغو و بالقد من الذک انما کجکان لایق کجکان لایق کجکان

تمیخ بود اما شریعت بر له بود و درین و بیب و دعوی قیام
 لا یومنون و مسلمانی و آنرا شریک و دعوی لا کرمی کرمه معنی
 اول نور و کرمه معنی تعظیمت عزمانی قبله لا در کما ایچی و چه
 بر له نور و بر امر معروف و نهی منکر کلمه نیز منبه
 انما خرجت للناس لیا امر غیر با لیس و غیره و غیره و غیره
 منکر الهی بعد من مسلمان اما شریک و جمع امر معروف
 از بر جا هیئت و بر نهی منکر و برین بیزاق بود لب و در له لا
 شریعت ده دعوی لا برین درست بود لب و معنی و مسلمان
 لیسق لا دری درست ایبرکان خدای عز و جل که حسن قبل بولغای
 لا رد له تم و فی الذین آمنوا و یحییون من الظلمات انی
 لنور اکثر امر معروف فی بر جا هیئت و زما ی منکر و برین بیزاق
 بولهای مؤمن و مسلمان من چه دعوی بسی یلتان نور و
 و آوزی یلتانچی دور امر معروف اول دور کرمه هر کلمه کرمه
 شریعت ده مشروع بود پس انی قبول قیام و اول کما لا کرمه
 فرما ملاقات نور و نهی منکر اول نور و چه کرمه و نفاق
 و شک و شرک و عیب و ریا و ظلم قیام و چه کرمه کما لا کرمه
 سوز لاماق و عیب قیام و زنا قیام و چه کرمه کما لا کرمه
 بنک سوا که و معنی لا در زنا مشروع از بر بر ما ق بود محمدی
 نهی منکر نور من ارای منکر خلق غیر آئید و عاری لیسق
 غلبه

مال تو را خنول و خزانید قلم ای بس مگر قلب سلج و فکری
 تو بجز آنکه در بند نیستی اولاد استیغاب و در طلب سلج و
 اختلاف که بتجدد و غیر مشایخ ملاطفت کند امام که لانا فی
 دستخیزد و بتوجه آمد بسویدین انشاء نقل قلب نور
 لا کرم قلب سلج بود نمکونی طریقت بود چه و قبول
 به فلما بین و بر کرم به لغزین دریا دین کرم قلب سلج
 به نور اولاد کرم قلب سلج خلق در دنیا یعنی اولاد
 شیطان در دنیا یعنی خلق و کرم قلب سلج در دنیا
 لا یفید کرم قلب سلج کرم قلب سلج اول دنیا دریا
 یعنی کرم قلب سلج زهر نور است و فیض است نور و کرم قلب
 بخور لیسق ترور فکرم قلب سلج ترور است خلق دریا یعنی
 اینست کرم قلب سلج فیض لیسق و قطعت ترور فکرم قلب سلج
 وراق ترور را و لغز و شئی قطعت ترور او بود کرم قلب سلج
 دریا یعنی نینک کرم قلب سلج و کرم ترور است کرم قلب سلج
 حقوق دریا اول لغز یعنی محبت ترور ترور کرم قلب سلج
 شکر دریا یعنی کرم قلب سلج و سوسا غلیظ ترور
 است و کرم قلب سلج ترور فکرم قلب سلج ترور کرم قلب سلج
 شوق ترور یعنی کرم قلب سلج دریا یعنی کرم قلب سلج
 یولیده ترور یعنی کرم قلب سلج کرم قلب سلج
 بودیا

بد دریا بروین کجا این و بودید زغانلارین قبلی این امر
 طریقت بودید فتح قلب اول احمق ترور اندیش کشیکانالیج
 بودغانلار سحر احمق ترور سئوگ کیم بدیهی الله علیه و سلم
 ایدیلار کیم اول احمق کلمه یعنی احمق فتنک و شمشیر ترور
 یعنی بدلی که کور کیم رسول الله صلی الله علیه و سلم ایدیلار
 اطرقت افغانکی یعنی عقل لاری هر کیز کیم لاره اید
 ما پس ایدریلار کور کیم دین لر زمان غایب ایدر ما پس
 ایدریلار مکر کونه وز مرتد شنه وقتده قیلده اولقد سن
 قیلده ایدریلار قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ینبأ غیثای
 و لا ینبأ قلبی یعنی کور اویور و کور نکل اویور ما پس و
 حکم آدی ازیر ایدیلار بعضی قیلده ده حضرت نبی صلی الله
 علیه و سلم ایش اویور یا شکره شریعت تاشی برله افرمایلی
 ما من طماع ایدیلار قال معیره ابن نعیم رهنی و الله عنده
 قام النبي في الليل حتى تقويت قدمه فقامه فقبل
 له فكنع به الفتح فقدم فقاما تقدم و ماتا ثم قال
 لبي عليه سلام فلا اكون عبدا لشكورا مغيرة اتلق
 ضجابه رهنی الله عنده ایش طرور کیم بدیهی الله
 علیه و سلم هر کیم تا ک آلف بدیهی قایلیم توروب کلفت
 قیلده ایدریلار کیم مبارک ایاغ لار قیلده ی صحابه و

رحمتی اندر عنده ایندی یار رسول الله پسر نینک ما تقدیم
 فرمائید و غیره ای تعادیب قدر و قیلمیتی لازیکیزی
 میر قار نه او چون اوز و نیکر یا مشقت ده سالور
 پسر رسول الله صیا الله صلینه و سله اید یار ساری صیا
 لاریج نینک و یک بیج نجه تی پرور کار یه ده کسوق و بیج و بیج
 ایدی اینک شکر نه بی ا چون طانت و شیاد و قیلور
 من اندین سونک موئی غیر و بیلا فرمانلا دی که ما استقامت
 میل قیج و لیل الا جلیلا سنیغی اوز ای قیج و قی ای بیج
 سنی ایسکان او چون پر تمام بیج قون اوز ما سیده توروب
 طانت قلیغیل قی آرتور ما حیل و قی بیج ایتما کیملا شو
 فوان نیکان دین سونک بیجرت محمد مصطفوی
 جلد و سله قون نینک اوج و دین بر سنی طانت بیلان
 انکار و در اید و طایفه بین الذین صفاک یعنی اول
 طایفه کچ صفتک بر لان بولس یعنی سکا بیعت قلیب
 عتکان نمل بر لب بولس لار الا کچ و نینک و یک تور نینک
 اوج لو شیدین بر سنی او یانخ توروب طانت قیلور
 لار دیب فوان لادی ایدر سید صیا الله صلینه و سله
 انداخ قلیب صحابه لاریغی هم موندن کچ قلیبک لار
 در فرمائید یار صیحا که لاریغی موندن تلا یار

بس ای طالب سعادت و ای یار موافق انجمنیت صلی
 لعل خلیه و سلح نینک فعل و عمل لاریه من مع کج ذکر کنی
 قیلدوق جود و بهانه قیلکن اگر امتت بولینک پارو
 لیق قیلیم یلیغا انجی بولیم کجا الکتا باند و الله وید
 لاریه لانا سوره و اولمکنده وید سلا کجی خودد احمد سوره
 شفا نیت قیلیم ای تور لارا نظر لفته نمل بالا لقلبت
 یعنی نظر حقیقت کول کل بر لئه نمل قیلما قدر و کول کل شافی
 کوز لینی ای حقائق نور شجده کجی حضرت محمد مصطفی صلی
 لعل خلیه سلاح بقیعتی دین خبر بریب نور لاریه کجی قوله
 اِنَّ اللّٰهَ لَغَافِقٌ لِّلْغَافِقِیْنَ اَلَّذِیْنَ یَخِیْطُوْنَ مِنْ تَحْتِهَا
 لَوْ کَفَّیْضًا لَا یُرْکَبُ اَوْ رُکِبَتْ اُولَٰئِکَ هُمُ الْمُکَذَّبِیْنَ
 و قله نینک بیتمین نینک ججا پار نور نور نور دین
 و قرآنقه لوقدین اگر آیه هر ایته کویور و هر نمره کجا
 نیکه اول کوز لئه نور و شفی عالی کبر او صغیر ابار نور
 کوز کوز و نما پس نمره لاریه کجی خبر ای ده نور آما
 اهل تصوف قاتیده کول کل عالمی اهل پس اون سیکز
 نینک تاملنی همین الصیاد کوز لئه شجده کجی شافی
 صغیر ای ده ظاهر کوز دو نور آما کول کل ای حقائق ده
 قشش ریاضت تار حقائق کیر ک معالی شرف و تجله قرآن

خبر و کیم و دل زین بجانہ و غیا لہ نہد بشریحہ سببنا و توفی
 رسوالتہ صلی اللہ علیہ و سلم ایست تدرور لاری کیم
 متو تو قبل ان تموتو توشیحہ حسن سیر لہ ایست تدرور
 شیخہ بایزید بسطامیہ ہر عملہ متاسیحہ لاری آتمیش کوندہ
 لہ لقمہ طماح میر ایر ویلار لہو آتمیشی کچہ کوندہ خدیو ایو
 ماسی ایر ویلار تملکز نینک و کترین اجیب طرفہ یقین
 غور خالی بو مہا ویلار از انہو سونک کوندہ عالمی
 آجامش شیخہ بایزید بسطامی لہو دین خودہ اجمہ سیدی
 مؤظفہ تیکرہ سینیخہ و متاسیحہ لاز قرق کوندہ ایر لقمہ
 طماح ایر ویلار و قرق کچہ کوز او یوما دیلار کوز موعہ
 ذکرتین خالی بو لہ دیلار انہو سونک کوندہ عالمی
 اجیبیش بکیم بیجان قدس اللہ و ہر قرق کوندہ
 دین قبلہ رجبہ و قلم لہو کیرہ تو قوز کوندہ اور کیمی
 رنہد لغزافون تو قوز کوندہ معندہ قیلہ یلار و
 شیخہ علی بن کبر لہو ایست تدرور لاری کیم کوندہ کل
 عالمی اجیبیش شیخہ لیدق قیلماق و مریدہ التماق
 روا ایر ماسی شیخہ ایو سیر لہو ایست تدرور لاری کیم
 یتیمش متاسیحہ دین کچا سیر لیدق و ہر قیلہ
 اول بہمان بیت بہمان اما ہستہ تار سالہ سیدہ
 سلتورہ

کیلتور ب ترو ریج کج کلک عالمین احوالین شمش
 و شیخ فخر الیاسین باشلیغ غایب ایر بلا دبر له
 صحبت لیق بولمین نفی الاروین اجازت الیاسین شیخ
 لیق و شعی سین قیلک کتاب و مثنوی و شیطان ترو
 و عیش لار اکثر سه بو ذکر قیلغان غایب ایر لاروین
 وار و ایج لاروین اجازت لیق بولوب شیخ لیق
 مندی ترمید و اصحاب لار بر له خلوه اولتور سه انصاف
 شیخ غایب ایر لار تربیت قیلک طریقت وین
 قیلک قیلر لار و مد و کار بولر لار و نفی ترمید و اصحاب
 بلار یه بو خلوت دین و جده و فیض حاصل بولر بو
 چالشی مقام سکر تیور لار اول مقامده سالک ک نمره
 لار موجود بولور و موجود اول بولور کج مقام غیب
 دین کیلمه مد کجلی قیلر یا بولور شیخ تا کجا نمره
 و عین بو لغی کج ترمید نینک اوج یوز اتمیش تمویق
 کج قیسی تمور راضی ترو و قیسی سی راضی ایر ما پس
 بس شیخ امانخان تربیت قیلک عمرید لار و یق
 تیلور سه در اوده الحاق ر و اولتور اکر فزیده لار اولیغ
 تیلور الحاق سه ریه الحاق ر و ایر ما پس قیامت کون
 حساب کاه ده جواب برهان کیر ک جلال بولر حساب حرم

به چه عذاب که در ما کن کردی اما که نکل عالمی از چله و چشمش
 معراج غیبیه اول که نکل اول غره و بهله نیک نظر کا ای
 بود در آن کوه که بیغ صبا الله قلبه و ستر است بر ترور لار
 لا یبظر اذی تصور که تو لکن بنظر اذی اقله بچه روینه
 است ترور لار که قلب المؤمنین عزیزش از کعبه
 و قلب المؤمنین بیت البر صبیح و صفت بیغ صبا که
 و صلح انداخت غنایت قلبه لار و صفت او و در علیه سلام
 مناجاة قلب ایدر الهی و بنیاده باد شاه آمانتخان
 قل لار نیک بار و لار نیک نغزید لار بار بار نیک
 نیک نغز نیک قید ترور مونی نغز و جل و من فرمان
 کبیر که ای داود نیک نغز نغز معتمد قل لار بیغ
 که نکل لار ترور و بنیاده باد شاه آمانتخان قل لار بیغ
 نغزید لار بیغ که نکل نکل لار با داود و من اول
 که نکل نغز نغز هر گونه او بیغ لور آتش مرتبه نظر
 قلبه من پس به صفت لیبی که نکل شاید که بیغ
 افضل بود بغار نیک و چون که کعبه از حضرت
 ابراهیم بنا قلبه اما که نکل رب العزیز بنا قلبه
 اما بنظر کعبه نغز نغز نکل لار نظر قلبه و لیکن
 که نکل کامو لی نکل نظر قلبه پس اول مقتدر که به صفت

سونک مولیٰ عزوجلہ دین عنایت بود کہ مقامت
 تیکای مولانا سونخی محمد در شمشاد این بقدر ویرج
 او جملہ مقام کشف القیور و کشف القلوب ترور و
 بدلائر مقام لادینک کجک راجی ترور بود قیاسین برله
 اول کمر بر کجیمیش مقام دین کجہ اندین سونک
 بشیخ لیتی مسند پیدا اولتور و بمرتبه الیاق و نذر
 الیاق ضرورت بجالتیدہ و رساندہ لیتی جلال لربندہ
 ولایت جلال مقامیدین بفر برماق و کورساتیاق
 روان ترور و مسئلہ بود روموند اغین اول شینہ کج
 یتیمش مقام دین بجایین و کور کلال کمالین ایجا
 ین ارادۃ الہیہ و معاملہ اینہ رواج ایرماہین بن
 معذراغ شینہ و جاجین بارہ وینہ تنہ فرور ایجا
 نینہ خطر کتیرور اما شینہ بجایین بجرالودیب
 قدر و معاملہ الیاق نینک شرتلی بود و کج ہر کجہ
 کج نیاز بندہ دین ظاہر بود لہ آزو کوب فقیر مسکین
 و کج ہر لارنہ برماک کرک ایچینی آزو کوب لہ نینک
 کہ رماک کرک او جہو نیچی اوز اہل بیستی غم قیلماہ
 کرک و تقی اولی نیاز وہ اکو شہراہ بود لہ الیما غنی
 و تقی بندہ فی والہ و فی تفرہ سلان تنکہ رعناہا

دین یار لبقده راه راست برکن و بیب تلاما ک کرک شیخ
 پنجاه دین کبر لواریتب ترور لای کج مقصد کج یمیش مقام
 دین تخی و کد کجا عالین اجب انداخ مقصد اند فرور
 و اختیار کلی بود لایت و کرامت دین خبر بر سر روار
 و حقیقت لیب عبد الله علیه السلام دین کافر لار و حقیقت تلاما
 ایدر فرور و اختیار کماله معنی کد کد و لار اندیشا و
 چون ایست ترور لار قال اننی غلبه اسلام انتی حقی مقصود
 کالنی فی امته حقی افعاله و افعاله حقی مقصود لیب مد شیخ
 شیخ نه مرید اراده قیلیم روار ترور و تخی مد شیخ منکر لار نه
 و منافق لار نه تفرید لینی کد کد و ما ک او چون ضرورت
 جالند اکرامت کد کد لیب روار بود رسوخ محمد و اشخند
 ایست ترور سلطان العارفین خدیجه و بیومر دین
 انداخ ایست کج مرید شیخند اراده قیلیم غلبه کد کد
 بر افرا کالشیخند باریب اراده قیلیم لیب و اکثر به شیخ
 مرشد لیب مرید انداخ لیب کد کد لیب لیب افرا کد کد
 باریب خدمت قیلیم او کد مرشد دین مرادی جاسیل لیب
 روار بود راما پروین اجازت الحاق کیرک بود مثل مشرف
 ترور کج اجازت لیب کد خدمت منک کد کد شیخ غور و بیب
 ترور کج مرید کافر اسلاف و مقام دین مقامه بند کد کد رماق

و تخی

و تلقی مرید کال از تروری که شیخ فرموده غلغله یک عمل
 حیلماف که در بفرده ایرودیک و مافیکه که کسول الالبانیه
 المینین شکر که کج پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم فرما
 نشی آمین شکر در شیخ علی تنکر فرما کنی مرتبه شکر
 اندیشه کای علی مقام شکر کای اندیشه کج محمد
 مصطفی صلی الله علیه و سلم کج توند و ز ایت ایت ایت ایت
 قیسه روب کج نزار نزار قیله ر ایر دیلار موندی شیخ
 بد لکان کمر کج شیخ ایلباریب مرید ذی تلاب و مراد کج
 بیگه کای شکر کج تنکر کج فرما تلاب ترور عقوله کج
 قوی کمان ترور کج ایت ایت ایت ایت ایت ایت ایت ایت ایت
 یکنه وین فرما غلغله کج و مرید وین عمل حیلماف
 موی وین ثبات ترور شیخ وین همت و به لاریه
 برجا کج مرید مراد کج ایمان قالم کج اما ایتور لار
 کج کفر شیخ مرید بیگ ایمان ترور و معنی اسی اول کج
 رور کج اول کج کامل همیشه متقاض وین کج
 کون کج قالم کج همیشه کج مرید اول کج متقاض
 ارده قیله اول مقتد اول متقاض کج وین اول کج
 یا نیب اول مرید کج تعلیم کج اول متقاض کج کور
 ما کج او کج کج شیخ ترور کج ایمان کج ایتور

فإس ایمان مرید ترور یا اول شیخ بر لمرید نینک حافی انکا
 او ختار یمنی انک سیده او خلا نیک اندیشی کج اناسی اول
 او غلا نغمه و شفقت قیلو ره و محبتی بیلان شیخ
 مریدانند اکثر بیت قیلنای ویند مقصود و غله کله و کله
 اکثر شیخ مرشد به لمرید نام او یه نیکه به اکثر مرید یه نیکه
 لمرید شیخ لعیق منسیده اولته بهاق روا اید ماهن اکثر
 شیخ مرید نینک قولین آلپه ویند او چون آلعنی و اکثر دنیا
 او چون آلپه مرید نینک ارادتی فایده بولور روا اید ماهن
 اندیشی کج حضرت محمد مصطفی امیر القم علیهم السلام ایت ترور
 لا رقیب له تبارک و تعالی کج نیکه علیته اما شیخ مریدان
 کبر الفوائتب تو ریح اراده یه لعیق شرطی اول ترور یه کج
 شیخ لعیق و مرید فقیر به لمرید نینک نفقه پدی شیخ
 به نیده واجب بولور و اکثر شیخ فقیر به لمرید می غنی
 شیخ نفقه ای مرید او زه واجب بولور صوفی کج و کجند
 شیخ حسن بصره نقل قیلب لقران کج المباح و
 عاتلته او جهه الاول فی الشریعه مع القیل و الرقال و
 لغانی فی الطریقه مع الوقت و العوانیت و المهمه
 و الکمال و القائل فی الحقیقه مع السور الی الی بن
 صاحب شریعت و صاحب طریقت و صاحب حقیقت

واجب و لازم ترویج بخایلیق بجای بر لاریافت و مجاهده عامه
 پسنی تار سبب تخریب و دشمنی بر لامنکر و ضامنق و یولیدن آن
 میشی باطل لاریافت یولغ کتر کتر زوب مقوبه بروماک کتر ک
 اکثره تبه قیلما به صبر ضلما ک کتر ک تا الله لقمه حقیقی بر کوه سخته تا
 کجه بیغضا الله سید ساج بر ریب تدرور لاریکجه الله حقیقی
 یکنی شیخه لاریعطلی لاریعنه لاریعنه لاریعنه لاریعنه لاریعنه
 الیغ ایتم تدرور لاریکجه صابق شریعت و صاحب
 طریقت و صاحب حقیقت امانتخان کمرسه لاریه و جب
 ترویج راه رست قرین آزیب کمره لیلی غنه شکان مبا
 چه ایتمی فی رست یولغ سالیماق او بعود ترعیب
 قیلن تدرور کای شیخ اول کمره قد الله تعالی دین تدرور
 تلاکای اوج کون کجه اکرا اول کونند رست یولغ کمره
 بیش کون ریافت و مجاهده تار سبب کتر ک اکثر بیش کونند
 نه لاریعنه سیتی کون موشراف قیلماق کتر ک لوقیا پس
 بر لاریافت تار سبب و مجاهده قیلن قرق کون کجا به مخا
 لغت و باطل لاریافت یولغ سالیماق کتر ک با مقدا
 لیلیق اکلستلک بولغار متیایه مخاضی لاریتم تدرور
 لاریعنه و ریش اوج کمره سنی و و اورد قیلن اکل اوج
 و شریف لیلیق اکلستلک اوج کمره سنی و و اورد قیلن اکل اوج
 و شریف لیلیق اکلستلک اوج کمره سنی و و اورد قیلن اکل اوج

قلبی نبرک بو اوج منزه لبر ابر قیامات کر که اکثر تبرکجه به لبر اولدو
 یتیم این یعنی روزه کونخ ذرا و نکره قیامات یکر که اما اول
 به کونده بر لقمه ذیر منی میاق یکر که تقی تبرکجه کونده وز مییدار
 به لیمات یکر که تقی و نکر دین بر سیانت شاغل بو لمسون
 اما بو لبر کجه کونده وز سیار بو لغاتندین سهونک اوج کونده
 بر لقمه طعام ییب اوج کجه کونده او یو مقامی و نکر دین
 شاغل بو لمغنی اما اوج کون بندار بو لغاتندین سهونک اوج
 خبیسه لار که رونما شلا شای بیچ انکالتفات قیامت
 اندین سهونک پیش کونده و بر لقمه طعام ییب پیش کون او یو
 متقی اندین سهونک کونکل نینکه شمار و کورت لاری و قرا
 لغو لوقی کور و ناما شلا شای اندین سهونک هریشی کونده
 بر لقمه طعام ییب بیچی کونده و او یو متقی کونرا چب بمغنه
 نیچو و اچکو نیچو و نکر دین شاغل بو لغاتندین سهونک کشف
 القلوب مقامی اچیلغی اندین سهونک به ترتیب و اتوق
 کچو کونده وز میدار بو لغاتندین سهونک کشف القلوب مقام
 اچیلغی اندین اون بر کجه کونده وز میدار بو لغاتندین کشف
 اربع طیب مقامی اچیلغی اندین سهونک اون اوج
 کونده بر لقمه طعام ییب نیچو کونده وز میدار بو لغاتندین کشف اهل
 ملک مقامی اچیلغی اندین سهونک اون پیش کجه کونده وز

و در لفظ طماع یسب کچ کونده و نه بیدار بولسه مستحق ذر و لیل
 اچلب مرادی بچا حیل بولغی اکثره بنداغ قیلب افرن
 بشن کونده مرادی بچا حیل بولسه فرق کونده بچا حیل
 بولغا اکثر فرق کونده بچا حیل بولسه اتمیشی کونده اینه
 بچا حیل بولسه اکثره ندرت بولسه اوج بوز اتمیش کون
 کچ مد ندرت قیلکای اکثر مرادی حیل بولماسه اوزین
 یتیمی بولغا اوز یتیمی فدا قیلب توبه استغفار قیلب
 و نای قیلماقده و تخریق برله مشغول بولغا اولیکن و حب
 نغمه و غده سپیدین امیدوار بولغای کچ لافنظ قویمن
 رنجیمه اقیه الترب و ناده بچا حیل بولسه آنفرتده بچا حیل
 بولغا اویب نغون رجا اچر و طانت و عبادت و مشغول
 بولغا امانتین اچر لیدین کبر اوو سلطان العارین
 مؤجد احمد سیور ایتب ترور لای کچ کونکل نالمنی
 عیبی کعبه و رکودت لای بولتر و کچ حبت الدنا و
 پهری و چهند و خضنب و فدوت و عیسان و شیان
 و حجب و ریا و سمع و مونداغ منهای ایتلار دین
 تبارمید نینگ کونکلید و بولسه مرادی بچا حیل بولمن
 مرتب بولوب مرادیتلا کان چیب بولوب محبوبیتلا
 کان کچ لای کونکل نالمنی نینگ کچ ورت لایرینی ایشب

ریاضت و مجاہدہ تار تہ شینہ ہم مدد قبیلہ معالی تعاضبات
 قبیلہ مرادو با حیل بولنی حق کہ انہما و الذین خانہ مؤمنینا
 لغزہم تینترخہ سئلنا و تلی حضرت بہم صلی اللہ علیہ وسلم
 اندر آن آیتب ترور لاریم لکل شیئی اربعۃ و رجبہم
 الجمع و العطشون اماموندنہ ریاضت و مجاہدہ برلان
 کہ نکل نامنی چکا ملار نینک شراحت و برست لاریم
 اہل خداد نینک معصیت لاریم فی اللہ تعالیٰ چکای و
 شینہ مظفر دریای بواید ریستہ ریل خود بہ خوف خلیہ سلاح
 نینک سببیدہ بولد و حشوت شیات خوف و ایمان بو
 توت قفلت با شلیغہ جمع شایب ایڑنلار ابدال لار
 ورتاد لار جمع لار اندر آن ویب و شاق قبیلہ ابر و ملار
 کج الاہا و ما یفکونی کہ تمکان قل لار و طانت و
 عبادت قلم شاکلار و بہتر صلی اللہ علیہ وسلم نینک
 سنت لاریم بویون بہو نمیشا ملار عشق و فیاد چہ
 یور کاقل لاریکا تہ فیق و توبہ روزی قبیلکن ویب
 وینہ ایستور لاریک اول ہندہ لاریک کج بلاء محبت و
 تہر لہو ک ایچکان بولم ہنلا بولم بہ ترور لار الارشہ
 چہ قبیلہ ایچکان لاریک و فتح قبیل خیل ویب و شاقیلہ
 لار ابر و و لار نینک و شاکلارین مستجاب بولم لول

پس لایق است تا پارایر ویلارین ای دوروش بیکیمل
 بیج قیامه ایشیا او اولیا بیات مما تعالیب چاخر خاقان
 قل لاروقا قیلماقد سنقه لدرمیشین لاریو معنی دین
 ستمعیالله علیه وسلم بفر بریب ترور لاریو لولا الصفا
 لحدن کره ملکات الطاف لحدن شیخ شعلی بو ایتم ترور
 لاروقا نینک معرفتی دو مشایخ لاریو سوره اختلاف بار ترور
 بعضی لاری ایتم ترور لاریو ذیلله بولور بعضی ایتم
 لاری بیل بولور لاریو انداخه کیم بجدیت دلالت قیلور
 اولیای تحت قبایل لاریو غیر و بعضی بیفرت رسالت
 شایهی عیال الله علیه وسلم ایتم ترور لاریو و الخالصه
 یا خطر نظم شیخ شیخ الدین کیم بولور ایتم ترور لاریو
 ولی ذیلله بولور سلامت برلان بعضی لاریو ایتم
 نوقد سلامت برله و بعضی لاریو ایتم لاریو سلامت
 برله و بعضی لاریو ایتم سلامت برله و بعضی قول و
 اویم سلامت برله اکثر بولور حدین کیم بولور ولی سیم
 اولی کیم بولور اول کیم بولور وینا بولور ایتم
 اقلیق و سوسا شلیق برله نفین اولور و بعضی کیم
 او بعضی کیم لاریو بولور کیم بولور شیخ شیخ الدین کیم
 ایتم لاریو ایتم کیم و کوب قناعت قیلور ایتم

آنرا و موافق کعب بیدار بود لحاف لیون از نسوز لاما ق
 کوبت و کز ایماق لیون تریک او لحاف اولوب تریماق
 یئدر بو سلامت لارا اول کیشده بو لیشاید اول اولیفا
 لار دین بو لغی تیشیخه آمانغی نلار و طریقت یولیده یوردی
 بزویب مشور قلیغا نلار و تیشی متقا دین کجیب کونکلا
 خالمین اخصت شایب ایدر نلار دین و مشایخه وار و اراج
 لار دین احوارت آللب طریقت و و مشور لار در راسته
 لوب تیشیخه لیق مسنده اولتورسه لار و ابو لعدله
 اشلیخه فی الحقیقه فاستیقیمی امرت الحقیقه احنافی
 تیشیخه احمد نسور ایدر ایدر الحقیقه بالسر اما بکر
 حیا الدنکه و سلم فستیقیمی امرت آیتدین قورقوب
 اشبع جمله ایدر ایچ حنیفا کیتی بر له عمل قیلدر بو معنی
 کالیتی و تیشیخه منک حیا بدین تیشیخه لغی بوقرت و مشور
 حیا الدنکلی و سلانه تیشیخه مقامده آیت قیلدر قوله
 ان یستغفر لهم سبعین مرة فلن یغفر الله لهم
 بو آیت تیشیخه مقامده ولالت قیلدر و اشکارت ترور
 اما بتمش منک حیا بدین تیشیخه مقامده قودر و تیشی
 بتمش مقامنی بدینی یقین اسحر و قودر که لیس یقین
 و برح الیقین علی الیقین شین الیقین حقا الیقین

حقیقت حقیق الباقین الله حقیق الباقین بو بیعتی لقیق
 لیضتی مجاہدہ اچکندہ عقیدہ رک و آلہ تین بجائہ و عقیق
 نہادینہا سبکنا و تخی مجاہدہ ذوق عرفیہ و جہلہ نیک سنا
 بیعتی اچکندہ عقیدہ رفو له تقایا که نعبده عبادا که منتصق
 و بیعتی فرمان بیگور در ایبره بیعتی صیا القدر علمه و سلم
 جفرت مولی عرفیہ و دین شنایت تینلاب مجاہدہ قیلہ
 بیعتی منیک مقامی سنجی حقیقت ده کور و تالی با
 باری بی کور در سیمت ابعین قیلہ رفیق تن معرفت جین
 انین بفرور رفو له تقایا که نعبده عبادا که منتصق
 الایه اشلی بان معرفت الی رسول خمیون در جہت بیعتی
 لمغرب الغرت اولکها ثقل و الثانی معرفت یومیه
 و الثانی معرفت بان قایح سالیق علی الکائنات
 و الاربعات معرفت بانہ باقی لا یغنی و الخامسة معرفت
 بانہ حتی لا یجوت و الثانی معرفت بانہ عالمی و الثانی
 معرفت بانہ قاور و الثانی معرفت بانہ سمیع و الثانی
 معرفت بانہ بصیر و الثانی معرفت بانہ مرید عالمی و الثانی
 معرفت بانہ فاعل و الثانی معرفت بانہ
 آراء و الاربعة معرفت بانہ لیسن له مشی الخامسة
 معرفت بانہ لیه یلوه و لیه له و الاربعة معرفت

بان لا مثله بدله و السابع عشر المعرفة بان بهيكم و الثامن
 عشر المعرفة بان صاوق و التاسع عشر المعرفة بان بهيكم
 و العشرون المعرفة بان يرسل و الراسل و الحادي و العشرون
 المعرفة بان قائل التاليف و الثالث و العشرين المعرفة
 بان باثنت من في القصور و الرابع و العشرين من
 المعرفة بان يكب الجنين بافعالهم و الخامس و العشرون
 المعرفة بان يحاري سئاتهم و السادس و العشرون المعرفة
 بان نادى في ايها الله ابعث لي ربيقين علي الخوف في
 القربان في ايها الله ابعث لي ربيقين علي الخوف في
 شيقا و في الاغلا في ايها الله لا تستعان به لي في القبول
 في القبول في ايها الله ابعث لي ربيقين علي الخوف في
 في لولايت في القبول في الكرامت في القبول في القبول
 و في القبول في القبول في القبول في القبول في القبول
 لرب و تمام الكرامة بحيث لي يبق من القبول في القبول
 من القبول في القبول في القبول في القبول في القبول
 لشوق في القبول في القبول في القبول في القبول في القبول
 يقرن صوف في القبول في القبول في القبول في القبول في القبول
 ايها يسور في القبول في القبول في القبول في القبول في القبول
 مقاميه و تورخان في القبول في القبول في القبول في القبول في القبول

خوبه احمد بیوی دین ایلیکار از نزعیت بر علیه انوت
 ابراهیم ده یعنی ابراهیم طریقت بر علیه یعنی حضرت محمد
 مصطفی صلی الله علیه و سلم ابراهیم حقیقت بر علیه انند
 بنی صلی الله علیه و سلم منافحات قبله ریح الهی بود
 حقیقت بر لایور و ماک و شوار ترور امت لایور
 بودی دل بر لایور قبله یعنی لایور صلی بود یعنی لایور
 ابراهیم الله تعالی دین فرمان بود لایور یعنی امت لایور
 نیکای مشرعت لایور طریقت لایور حقیقت لایور بود
 خط لایور اول ایلیا و یک لایور بیرون اما ایلیا حقیقت
 فی انیمائیل هر کس به نادر و عاشق بود لایور انکا
 اصل خای ایلیا خای و ستر نامی ترور ریتل بر لایور
 دیدنی حقیقت بر لایور و رمن و یب و عشق قبله
 نلار و مقرب مناسیح اما نلار بود حقیقت با لایور
 قیلخان یتمیش مقامی کجیب یتمیش منیک بحباب
 دین او تدب حقیقت من کرمیب نه چه رسول الله
 صلی الله علیه و سلم لایور کانلار دین کور لایور
 رالت و عم رسی نه رست ترور و مقرب لایور و مناسیح
 یتمیش ایلیا مناسیح ترور و اگر حقیقت با لایور
 قیلخان یتمیش مقامی کجیب و قیلخان یتمیش منیک

بیجا بدین او تمایین بحقیقت ده کیم جوفرت پشیم
 صیاد کتده قلیله و سپه کور کاین کور ماین جوقد برور
 من ویب و شه قلیله و شه رسی تلیغان اوزری یلفاجی
 و تنکر کجا دشمن ترور نتو کیم ایذر اللهاب شه و
 للهنه قال ازلگی نیله السلام لکل و شه معتنا فان کان
 که معتنا فموضاروق و ابنه لیم معتنا فموضاروق نیله یکن
 زمان غلامی لایس اکه خودی کیم و اولمعتنا قلیل من
 او عیاشیت لیم یکتب له فخر او کلاب صدق لار رسول الله
 قطبت لاقطاب خود به اینه سوزن و مشایخ و طبقات
 انداخ اتمش لاریج آیز الزمانده بزورین سونکره انداخ
 مشایخ لار قو کای کیم ایس نیله للهنه لار دین تعلیم
 الی و الار ایس نینک ایسین قلیغی و خلق لارینه
 محب بولوب ارادت سیز قوتیمغی و مرید لارین با حقیر
 مقصدنه تنکر الیمی لار ظاهری لینی اراسته قلیب مرید
 دین کوب طبع قلیب باطن لارین غراب قلیغی لار
 و کفر دین ایمان لار فرق قلیغی لار و شایخ لار لار محبت
 لیمی ایفقات قلیغی لار اهل سنت و جماعت لار
 کوروب و اهل بدعت و فساد لار سیوب ایمان لاریق لار
 نسته قلیب تنکر ترور بولوب دین بخشی لیری امید تو لغی

و دعویٰ شیخ لیب قلیبی و تقی شیخ لیب الشین جو قلیب
 مرید لارنیک شیکہ اور کای اول جمالہ و مرید ہر لیب
 قیامتی شیخ لیب و قلیب معاملہ قیلا لیبی اکثر مرید
 نیز ہر مرید زور لیب قلیب آلتی اکثر اول معاملت لہ
 آلیک مستحق و یا بیواشہ ہر مای اور یکا و اہل عیالینہ
 حرف قلیب ایٹ مردار لہ ہمیشہ دیک بولتی اکثر اول
 و ہر دین آلتی پیر و کسیر کیسہ تا اول شیخ ایکندہ وہ کہ
 او کارکان نماز و نوکان روزہ ہستی اللہ تھا و رکنا
 ہیدہ ببول بولتی و ہر لیب وہ او ہر صیکہ بل شہ غنہ
 شذاب کور کای سلطان العارفین انداخ ای تب
 لایکچ ہر دین سہ نگرہ انداخ مبتدع قہر کسہ ہر ویب
 خدمت قلیب کافر بولتی و ہر ملعون بولتی انداخ
 کمرہ قلیب لیبی شیخ اور نیک کہ تمام لیبی ہر بدست
 لہ سنت اور نیک میاں کور ماں لیب بولار بارمی
 شریعت کفر رتور و طریقت مرد و لیبی و حقیقت
 بیزار لیب رتور و لیبی خطبہ احمد سید رتور ای دیار
 کچھوای اول کسلا لیبی مو نداخ شیخ لار غنہ قول ہر
 ارادہ قلیب لیبی لار اول لیبی شذاب کور قلیب بولتی
 لار کچھوای شذاب کور لیب لیبی و رتور لیبی ہر کچھ

شیخ لایق و عدوی قیلله انکا کیرک کیم بیه کمال طاعت
 نیده فرق ییل تور و بجان تار تیب رخصت کایمیل
 قیلله خودی انینک اراده الهمانی و مرید تو تمناشی و
 محاملت اتیکان جیلمه و بجرام دور و انینک تریب
 تو تعنی با اول دور بر کیم خلاص شیخ ایش قیلله تریب
 دین چغیر و بر کیم فلاح نظر قیلت ایش قیلله در دور
 بد تور و بر کیم کتبه قیلیمی و نیا دین بار سه تمعنه و مشاب
 کور کای نعوذ باللہ من الذلک جکایت کور لار و
 بر کون ایلین قیلله للعنه حضرت خضر علیه السلام شهید
 بیکیل کیم مؤمن لار اذ نگاه بینی ایشان قیلله و روز
 من ترک نماز و محرم نظر و هوس شهوت و در تریب
 قیلله من کیم کولکله افسا و قیلور و او زلار یعنی خیالی
 و نایه و مسلمان و تیب ایل کور دیده کور رسته رلار اما
 مولی نجا قاید منافق بولور لار انینک کور خدیج کایمیل
 بولور خضر علیه السلام ایدیلار بوسه رلار ایلد ایلیمکی
 علیه السلام ایشی و تخی رسول اللہ صلی اللہ علیه
 و آله و سلم ایشی ایرسه کوب اغلاب ایدیلار یا خضر
 سلابی اول تور کیم اول ملحقون بنده مؤمن فی
 کولکلیده بو فاسد خیال لار ایل ساله کیرک بو بنده

سنت و عرض نماز از بسد و کینه تجمید که کوب تکبیر قلوب
 اندین بسوگک بودنیانی او قوسون کمالهم انی اعوذ
 بک من اکثرک و النفاق و من نلبد الشقاوة و نالستقاوت
 بحق لا اله الا الله بحمد الرسول الله ارسله بالهدی و من
 الحیف لیظهره نیا الیدین اکلہ ولو کثره املتر کون معنی سبی
 اول ترور کیم بلیس طانت اکنید و وسوسه بر سر مقتدی
 که نکلی بقدر له کوب او زون قراوت قیلہ کوب نمره لار
 اندیشه قیلور و رکوع و سجود و تسبیحات و تمام از ارکان نماز
 برجا کیلنتور همین ریادین غفلان بودی تا سب بر طاق
 باطل بودور بس معنی نه بودیالت مستوعی بودیالکاکر که
 کیم کلیمه تجید بسیار او قوسون بحمد اللهم اخصظنا و لا
 تشرفنا و اشد ثمننا من الثیرای و متابعت الهوائ
 و رفیقنا نطاشکة نعالقمتہ بر فناءکة بر تمته یا الکریم
 لدرتین کیم نور بخوتی ترور
 انبیل کیم او پرم قمتی ترور اول نور ذات و کیم نور صفات
 او نور کیم نور خاک اما نور خفاة نور خدای کیم ترور
 و نور صفات نور حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه
 و آله کیم ترور نور خاک اول ترور کیم آدم لار روزگار
 بودنیاده کور لار
 سه لار ایمان

شریعت و ایمان طریقت و ایمان حقیقت
 قیوم ترور ایغیل یو ایمان شریعت کلامه
 علیه اوقوماق و ایمان طریقت خدای تعالی
 دین خور قیماق ایمان حقیقت خدای تعالی
 طریقت راست لیتق بر له قدم قویماق لیتق ترور
 سه ر سوشا اینیاد سیم سانی
 لیس ادرین ادر صیحه الحمد لله الذی نور قلبک ایتنا
 حقین بنور ذکیره پیرا و اکر امانا و اشکر از و ابرار الحسین
 بنیاب مؤذنه لطف او افرق نفوسنی المشاقیقین
 بنیوج لقا بیه و ذلیمها بیانی من منه تمام الیزامنا
 و العسلوه علی رسوله لیا لقا و اقاما و عیاله و صحابه
 معنی و اقاما لهما لعه فر ایزه الی رساله من تعانیق
 شیخ الحقیقین قطب لیس الیک مبتین الشریعیه
 و بیان الطریقه منور الحقیقه باومی السبیل الی شهاب
 اشیح خطبه روحی ق ابن سلطان العارفین قطب
 الاولیاء سلطان اسماعیل زین العابدین
 مشرفین الشریعیه و محمد القه شلیه و السلام لیبانی
 ۱ - اول فی بیان ارواح المشایخ -
 ۲ - الثانی فی بیان الانحال و الدعایا - ۳ - الثالث

Sufi Danişmend mezarı, Otrar (2008)

Sufi Danişmend mezarı, Otrar (2013)